

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SERBEST BÖLGELER VE GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ'NİN YÖRE VE
ÜLKE EKONOMİSİNE KATKILARI**

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Sadettin PAKSOY

Hazırlayan

Mehmet GÜLLÜ

**ŞANLIURFA
2008**

Onay Belgesi

Yrd. Doç. Dr. Sadettin PAKSOY danışmanlığında, Mehmet GÜLLÜ'nün hazırladığı “**Serbest Bölgeler Ve Gaziantep Serbest Bölgesi'nin Yöre Ve Ülke Ekonomisine Katkıları**” konulu bu çalışma 30.06.2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Sadettin PAKSOY

Üye : Yrd. Doç. Dr. Sumru BAKAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ferit KÜÇÜK

Bu tezin İktisat Anabilim Dalında yapıldığını ve Enstitümüz Kayıtlarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof. Dr. Zuhal Karahan KARA

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLOLAR DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	2
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

SERBEST BÖLGE KAVRAMI, TARİHÇESİ VE GENEL BİLGİLER

1.1. SERBEST BÖLGE TANIMLARI.....	3
1.2. SERBEST BÖLGELERİN TARİHÇESİ.....	4
1.3. UYGULAMADA SERBEST BÖLGE TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ.....	6
1.3.1. Serbest Ticaret Bölgesi (Free Trade Zone).....	6
1.3.1.1. Açık Serbest Bölgeler (Open Free Zones).....	7
1.3.1.2. Kapalı Serbest Bölgeler (Closed Free Zones).....	7
1.3.2. Serbest Liman (Free Port).....	10
1.3.3. Transit Bölge.....	11
1.3.4. Serbest Üretim Bölgesi (Free Production Zone).....	11
1.3.5. Serbest Bankacılık Bölgesi – Kıyı Bankacılığı (Free Banking Zone).....	11
1.3.6. İkiz Fabrikalar (Maquiladoras).....	12
1.3.7. Serbest Çevre (Free Perimeter).....	12
1.3.8. Antrepo (Bonded Warehouse).....	12
1.4. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ AMAÇLARI VE GENEL OLARAK ORTAK ÖZELLİKLERİ.....	12
1.4.1. Serbest Bölgelerin Kuruluş Amaçları.....	13
1.4.2. Serbest Bölgelerin Ortak Özellikleri.....	13
1.5. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ YERİ SEÇİMİ.....	14
1.6. SERBEST BÖLGELERİN ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	15
1.6.1. Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomisi Üzerindeki Olumlu Etkileri.....	15
1.6.1.1. İhracat Üzerindeki Olumlu Etkisi.....	15
1.6.1.2. Doğrudan Döviz Girişi Sağlama Etkisi.....	16
1.6.1.3. İthalat Üzerindeki Olumlu Etkileri.....	16
1.6.1.4. İstihdam Üzerindeki Olumlu Etkileri.....	18
1.6.2. Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomisi Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	18
1.6.2.1. İthalat Baskısı Yaratma.....	19
1.6.2.2. Yerli Firmalara Dış Pazarda Rakip Yaratma.....	19
1.6.2.3. Kaçakçılık ve Diğer Yasadışı Faaliyetleri Arttırma.....	19
1.6.2.4. Tekelleşmeyi Arttırma.....	19
1.6.2.5. Yabancı Yatırımcıların Katkısını Azaltma.....	20
1.6.2.6. Yatırımların Dengesiz Dağılımı.....	20
1.6.2.7. Sosyal Sorunlar ve İstismar.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

SERBEST BÖLGELER VE TÜRKİYE

2.1. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELER TARİHÇESİ.....	21
2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Serbest Bölgeler.....	21
2.1.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarından 1980'lere Kadar Serbest Bölgeler.....	21
2.1.3. 1980'den Günümüze Serbest Bölgeler.....	23

2.2. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELER MEVZUATI.....	23
2.2.1. Serbest Bölgenin Kurulması.....	25
2.2.2. Mal ve Hizmetler.....	27
2.2.3. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik, Kaldırılan Ve Uygulanmayan Hükümler, Yönetmelik.....	28
2.3. BÖLGE MÜDÜRLÜKLERİ VE BÖLGENİN DÜZENLENMESİ.....	30
2.3.1. Bölge Müdürlükleri, Bölgenin Sınırları, Alt ve Üstyapı Tesisleri ve Bunların Korunması, Serbest Bölge Müdürlüklerinin Görev ve Yetkileri.....	30
2.3.1.1. Bölgenin Sınırları.....	31
2.3.1.2. Altyapı Tesisleri.....	32
2.3.1.3. Üstyapı Tesisleri.....	32
2.3.1.4. Yapı ve Tesislerin Korunması.....	34
2.3.2. Faaliyet Konuları, Faaliyet Ruhsatı, Giriş İzin Belgesi ve Görev Kartı.....	35
2.3.2.1. Bölgelerdeki Faaliyet Konuları.....	35
2.3.2.2. Faaliyet Ruhsatının Verilmesi.....	35
2.3.2.3. Kullanıcıların Sınai ve Ticari Sicillerinin Tutulması ve Bölge İşlemlerinin Bilgisayar Veri İşleme Tekniği Yoluyla Yapılması.....	38
2.3.2.4. Giriş İzin Belgesi ve Görev Kartı.....	39
2.3.2.5. Faaliyetin Geçici Olarak Durdurulması ve Faaliyet Ruhsatının İptali.....	39
2.3.2.6. Giriş İzin Belgesi, Özel İzin Belgesi ve Görev Kartlarının İptali.....	41
2.3.3. Bölge Güvenliğinin Sağlanması ve Çalışma Esasları.....	42
2.3.3.1. Güvenlik.....	42
2.3.3.2. Çalışma Esasları.....	42
2.3.3.3. Yabancılar İçin Çalışma İzni.....	42
2.3.3.4. İkamet İzni/Gece Çalışma İzni.....	43
2.3.3.5. Çalışma Saatleri, Giriş ve Çıkışların Kontrolü.....	43
2.3.3.6. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Esasları.....	44
2.3.3.7. Bölge İçi Toplum Hizmetleri İçin Müracaat Mercii.....	44
2.3.4. İşletici veya Bölge Kurucu ve İşleticisi.....	45
2.3.4.1. İşletici veya B.K.İ. ile İşletme veya Kuruluş ve İşletme Sözleşmeleri.....	45
2.3.4.2. İşletici veya B.K.İ.'nin Mali, İdari ve Hizmet Yükümlülükleri.....	45
2.3.4.3. İşletici veya B.K.İ.'nin Yetki ve Görevleri.....	46
2.3.4.4. Kullanıcılar ile İlişkiler.....	47
2.3.5. Bölgeye Mal Giriş ve Çıkışı.....	48
2.3.5.1. Bölgeye Getirilmesi Yasak Olan veya Özel Düzenek/Yapı Gerektiren Mallar.....	49
2.3.5.2. Malların Bölgeye Girişi ve Çıkışı.....	49
2.3.5.3. Bölge ile Diğer Varış Yerleri Arası Mal Akımı.....	49
2.3.5.4. Malların Satılması veya Devri.....	50
2.3.5.5. Bölgedeki Mallardan Sorumluluk.....	50
2.3.5.6. İmha Edilmesi Gerekli Olan Mallar ve Atıklar.....	50
2.3.5.7. Terk Edilmiş ve Dağınık Mallar.....	52
2.3.5.8. Hasarlı Mallar.....	52
2.3.6. Özel Hesap Ve Özel Ödenek, Serbest Bölge Gelirleri.....	52
2.3.6.1. Özel Hesap.....	53
2.3.6.2. Serbest Bölge Gelirleri ve Tahsilât Yapılmayacak Haller.....	53
2.3.6.3. Özel Hesap Gelirlerinin İadesi.....	58
2.3.6.4. Özel Hesap Gelirlerinin Takip ve Tahsili.....	59
2.3.7. Kira Tarifeleri ve Kira Sözleşmeleri.....	60
2.3.7.1. Kira Tarifeleri ve Sözleşmelerinde Yer Alması Gereken Özel Şartlar.....	60
2.3.8. Kambiyo, Bankacılık, Sigortacılık Ve Diğer Hizmetler.....	64
2.3.8.1. Kambiyo.....	64
2.3.8.2. Bankacılık ve Sigortacılık Hizmetleri.....	65
2.3.9. Yükleme ve Boşaltma Hizmetleri İle Diğer Hizmetler.....	65
2.3.9.1. Yükleme ve Boşaltma Hizmetleri.....	66
2.3.9.2. Diğer Hizmetler.....	66
2.3.10. İtiraz ve Şikâyetler.....	66
2.3.11. İcra ve Tasfiye İşlemleri.....	67
2.3.12. İhtilafların Uzlaşma Yoluyla Halledilmesi.....	67
2.3.13. Bölgeye Dâhil Edilen Yerlerin Düzenlenmesi.....	68
2.3.14. Bilgilendirme Hizmetleri.....	68

2.4. TÜRKİYE’DE FAALİYETTE BULUNAN SERBEST BÖLGELER.....	68
2.4.1. Serbest Bölgelerde Sağlanan Teşvik ve Avantajlar.....	69
2.4.2. Rakamlarla Türkiye’deki Serbest Bölgelerin Durumu.....	71
2.4.2.1. Serbest Bölgelerimizde İstihdam.....	71
2.4.2.2. Serbest Bölgelerimizdeki Faaliyet Ruhsatı Sayısı.....	74
2.4.2.3. Serbest Bölgelerimizin Yıllık Ticaret Hacimleri.....	75
2.4.2.4. Serbest Bölgelerimizin Toplam Ticaret Hacimlerindeki Gelişmeler.....	76
2.4.2.5. Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı.....	77
2.4.2.6. Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GAZİANTEP İLİ VE GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ

3.1. GAZİANTEP İLİ GENEL BİLGİLER.....	79
3.1.1. Gaziantep İli Coğrafi Konumu.....	79
3.1.2. Gaziantep İlinin Ekonomik Yapısı.....	80
3.1.3. Gaziantep İlinin Ticaret Yapısı.....	81
3.2. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİNİN AVANTAJLARI.....	81
3.2.1. Coğrafi Konum İtibariyle Avantajları.....	82
3.2.2. Mali Ve Ticari Yönden Avantajları.....	83
3.3. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİNİN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ.....	84
3.3.1. Serbest Bölgedeki İmar Dağılımı.....	84
3.3.2. Alt Yapı Ve Teknik Donanım.....	85
3.3.3. Gaziantep Serbest Bölgesinde Faaliyet Gösteren Firmalar.....	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ’NİN YÖRE VE ÜLKE EKONOMİSİNE KATKILARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. ARAŞTIRMA EVRENİ VE ÖRNEKLEM.....	89
4.2. SORU KÂĞIDI.....	89
4.3. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ VE ÇÖZÜMLEME.....	90
4.4. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN DEMOGRAFİK VE TİCARİ ÖZELLİKLERİ.....	90
4.4.1. Kuruluş Dönemleri.....	90
4.4.2. İşletmelerin Faaliyet Alanları.....	91
4.4.3. İşletmelerin Faaliyet Şekilleri.....	91
4.4.4. İşletmelerde Çalışan Toplam Personel Sayısı.....	92
4.4.5. İşletmelerin Hukuki Yapısı.....	93
4.4.6. İşletmelerin Kalite Standartları.....	93
4.4.7. İşletmelerin İnternet Yoluyla Ticaret Yapma Durumları.....	94
4.4.8. İşletmelerin Ürünlerini Arz Ettikleri Piyasalar.....	95
4.4.9. İşletmelerin Müşteri Potansiyelleri.....	95
4.4.10. İşletmelerin İhracat Yaptığı Ülkeler.....	96
4.4.11. İşletmelerin İthalat Yaptığı Ülkeler.....	97
4.4.12. İşletmelerin İthalat ve İhracatlarının Değişim Durumları.....	97
4.5. ANKETE KATILAN İŞLETME YETKİLİLERİNİN NİTELİKLERİ.....	98
4.6. SERBEST BÖLGE İŞLETMELERİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR.....	99
4.7. İŞLETMELERİN GÖZÜYLE GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ.....	101
4.7.1. Serbest Bölgenin Kuruluş Yeri Seçimi.....	101
4.7.2. Serbest Bölgenin Ulaşım İmkânları.....	102
4.7.3. Serbest Bölgelerde Sağlanan Teşvik ve Haklardan Yabancı Firmaların Yararlanması.....	103
4.7.4. Serbest Bölgedeki Faaliyet Ruhsatı Süreleri.....	103
4.7.5. İşletmelerin Diğer Serbest Bölgelerle İletişim Durumları.....	104
4.7.6. İşletmelerin Serbest Bölge İmkânlarından Memnuniyet Durumları.....	104

4.7.7. Serbest Bölgenin Ticari Geleceğine İlişkin Görüşler.....	105
4.7.8. Serbest Bölge'nin Yöre Ekonomisine Katkıları Hakkındaki Görüşler.....	106
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
EKLER.....	110
EK-1 FAALİYET RUHSATI SÜRELERİ.....	110
EK-2 GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ FAALİYET RAPORLARI.....	111
EK-3 ANKET FORMU	115
KAYNAKLAR.....	118
ÖZET.....	121
SUMMARY.....	122

TABLolar DİZİNİ

İKİNCİ BÖLÜM TABLOLARI

Tablo 2.1: Faaliyet Ruhsatı Başvuru İşlemleri	37
Tablo 2.2: Türkiye’deki Serbest Bölgelerde Uygulanan Kira Tarifeleri-1.....	62
Tablo 2.3: Türkiye’deki Serbest Bölgelerde Uygulanan Kira Tarifeleri-2.....	63
Tablo 2.4: Türkiye’deki Serbest Bölgelerde Uygulanan Kira Tarifeleri-3.....	64
Tablo 2.5: Serbest Bölgelerde İstihdam.....	72
Tablo 2.6: Serbest Bölgelerde İstihdam-2.....	73
Tablo 2.7: Serbest Bölgelerimizdeki Faaliyet Ruhsatı Sayısı	74
Tablo 2.8: Ülkemizdeki Serbest Bölgelerin Yıllık Ticaret Hacimleri	76
Tablo 2.9: Toplam Ticaret Hacmindeki Hareketler.....	77
Tablo 2.10: Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı.....	77
Tablo 2.11: Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TABLOLARI

Tablo 3.1: Gaziantep Serbest Bölgesi Firmaları.....	86
---	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TABLOLARI

Tablo 4.1: Ankete Katılan İşletmelerin Kuruluş Dönemleri	90
Tablo 4.2: Ankete Katılan İşletmelerin Faaliyet Alanları.....	91
Tablo 4.3: Ankete Katılan Firmaların Faaliyet Şekilleri.....	92
Tablo 4.4: Ankete Katılan Firmaların Toplam Çalışan Sayısı.....	92
Tablo 4.5: Ankete Katılan Firmaların Hukuki Yapıları.....	93
Tablo 4.6: Ankete Katılan Firmaların Kalite Standartları.....	94
Tablo 4.7: Ankete Katılan Firmaların E-Ticaret Durumları.....	94
Tablo 4.8: Ankete Katılan Firmaların Ürünlerini Arz Ettikleri Piyasalar.....	95
Tablo 4.9: Ankete Katılan Firmaların Müşteri Profilleri.....	96
Tablo 4.10: Ankete Katılan Firmaların İhracat Yaptığı Ülkeler.....	96
Tablo 4.11: Ankete Katılan Firmaların İthalat Yaptığı Ülkeler.....	97
Tablo 4.12: Ankete Katılan Firmaların İthalat ve İhracatlarının Değişimi.....	97
Tablo 4.13: Ankete Katılan Yöneticilerin Eğitim ve Unvan Özellikleri.....	98
Tablo 4.14: Ankete Katılan İşletmelerin Karşılaştığı Sorunlar.....	100
Tablo 4.15: İşletmelerin Serbest Bölgenin Kuruluş Yerine İlişkin Görüşleri.....	101
Tablo 4.16: İşletmelerin Serbest Bölgeye Ulaşım İmkânları Hakkındaki Görüşleri.....	102
Tablo 4.17: Serbest Bölgelerde Sağlanan Teşvik ve Haklardan Yabancı Firmaların Yararlanması	102
Tablo 4.18: Faaliyet Ruhsatı Süreleri.....	103
Tablo 4.19: Ankete Katılan Firmaların Diğer Serbest Bölgelerdeki Firmalarla İletişim Durumları.....	103
Tablo 4.20: Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölge İmkânlarından Memnuniyet Durumları.....	104
Tablo 4.21: Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölgenin Ticari Geleceğine İlişkin Görüşleri.....	104
Tablo 4.22: Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölgenin Yöre Ekonomisine Katkıları Hakkındaki Görüşleri.....	105

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1: Gaziantep Serbest Bölgesi'nin Konumu	82
Şekil 3.2: Gaziantep Serbest Bölgesi İmar Dağılımı	85

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AHL	: Atatürk Hava Limanı
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BKİ	: Bölge Kurucu ve İşleticisi
Bkz.	: Bakınız
CIF	: COST,INSURANCE AND FREIGHT; Maliyet, Sigorta ve Nakliye.
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
FOB	: FREE ON BOARD; gemi güvertesine kadar malın sorumluluğunun tedarikçiye ait olması.
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GASBAŞ	: Gaziantep Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi Anonim Şirketi
ISO	: International Organization for Standardization), Uluslararası Standartlar Teşkilâtı
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KÜSGET	: Küçük Sanayiyi Geliştirme Teşkilatı
MAM	: Marmara Araştırma Merkezi
M.Ö.	: Milattan önce
MYO	: Meslek Yüksek Okulu
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TSO	: Ticaret ve Sanayi Odası
YPK	: Yüksek Planlama Kurulu

ÖNSÖZ

Batı ekonomilerinin ve dolayısıyla dünya ticaretinin hızla gelişmesi II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Ekonomik faaliyetler çeşitlenmiş ve uluslararası ticari işlemler ülke ekonomileri açısından önemini arttırmıştır. Bu süreç içerisinde meydana gelen hızlı değişimler dünya talep yapısının farklılaşmasına sebep olmuştur. Bu durum yeni pazarlar, pazarlama teknikleri, yeni ürünler ve üretim teknolojilerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ülkeler yoğun bir rekabet ortamında geçen ticari faaliyetlerinde pazar paylarını arttırmak amacıyla, alışılmadık dışında çözümler bulmaya çalışmışlardır.

Bürokrasinin ağır işleme ve mevzuat yetersizliği, hükümetlerin yeni ticaret modelleri geliştirmelerini zorunlu kılmış ve serbest bölge uygulaması önem kazanmıştır. Serbest bölgeler, dünyada özellikle ihracata dayalı kalkınma stratejisini benimseyen ülkeler tarafından ihracatı arttırmanın en önemli yollarından biri olarak görülmüş ve kullanılmaya başlanmıştır. Çok uluslu şirketler de kârlarını arttırmak amacıyla, faaliyetlerini serbest bölgelere kaydırarak yaygınlaşmalarını sağlamışlardır.

Ülkemizde ise 1980'li yıllarda uygulanmaya başlanan ihracata dayalı büyüme modeline paralel olarak serbest bölge kurma düşüncesi de ortaya çıkmış ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 1985 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkemizde serbest bölge uygulaması başlamıştır. Bu kanunun 1. maddesinde belirtildiği gibi amaç; ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek ve dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanabilmektir. Dünyadaki serbest bölge uygulamalarının başarılı olduklarından yola çıkılarak, ülkemizde de bu tür bölgelerin yabancı yatırımcıyı çekeceği ve ihracata katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Türkiye'de faaliyet gösteren serbest bölge sayısı günümüzde 21'e ulaşmış, serbest bölge uygulaması ülkemiz için büyük önem kazanmaya başlamıştır. Gaziantep Serbest Bölgesi de söz konusu hedefler çerçevesinde kurulmuş ve hem yöreye hem de bölgeye ciddi kazanımlar sağlamıştır. Bu çalışmada Gaziantep Serbest Bölgesi'nin ve Bölge'de faaliyet gösteren firmaların çeşitli yönleri ele alınarak, yöre ve ülke ekonomisine sağladığı katkılar üzerinde durulacaktır.

Bu tezin hazırlanmasının tüm aşamalarında desteklerini esirgemeyen başta danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Sadettin PAKSOY' a ve Harran Üniversitesi İ.İ.B.F.'den Yrd. Doç. Dr. Mustafa PAKSOY, Arş. Gör. İ. Elif KANDİL, Arş. Gör. Çiğdem ÇADIRCI, Arş. Gör. Levent KAYA'ya; Gaziosmanpaşa Üniversitesi Zile Dinçerler Tur. İşlt. Ve Otl. Y.O.'dan Yrd. Doç. Dr. Cüneyt TOKMAK, Öğr. Gör. Nurettin AYAZ, Öğr Gör. Fatih TÜRKMEN, Öğr. Gör. A. Gökhan ÖZKOÇ ve Okt. Z. Tülin MEMİŞ'e; GASBAŞ Basın ve Halkla İlişkiler Yetkilisi Tuğba ÇAKAN' a, anketi cevaplayan tüm işletmelere ve maddi-manevi emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

1.GİRİŞ

Çok eski bir geçmişi olmasına rağmen özellikle 1970'lerden sonra dünyadaki serbest bölge sayısında önemli artışlar olmuştur. Bu gelişmelerde 1970 sonrası yaşanan dünya ekonomik bunalımının yaratmış olduğu olumsuzlukları giderme çabalarının yanı sıra 1950'lerden sonra başlayan ihracata yönelik kalkınma çabaları da önemli rol oynamıştır. Türkiye'de geçmişte uygulanmaya çalışılan ancak 1980'lerden sonra üzerinde önemle durulan serbest bölgeler, konumu itibarıyla ülkemiz ekonomisine ciddi katkılar sağlayabilecektir.

Bu açıdan bakıldığında, genel olarak serbest bölgelerin Türkiye ekonomisine katkıları incelenmiş ve Gaziantep Serbest Bölgesi'nin ticari özellikleri ortaya konmuştur.

Bu araştırmada serbest bölgeler dört bölümde açıklanmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde serbest bölgenin tanımı, tarihçesi, serbest bölge çeşitleri ve özellikleri, serbest bölgelerin kuruluş amaçları genel olarak açıklanmıştır. İkinci bölümde ise, Türkiye'de serbest bölgelerin tarihsel gelişimi, Türkiye'deki serbest bölgeler ve serbest bölgeler kanununa değinilerek, serbest bölge kurulması, yer ve sınırlarının tespiti ile ilgili konular belirtilmiştir.. Üçüncü bölümde ise; Gaziantep ilinin sosyo-ekonomik ve diğer özellikleri, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin nitelikleri incelenmiştir. Son bölümde ise; araştırmanın ana konusu olan Gaziantep Serbest Bölgesi üzerine yapılan anket çalışması sonuçları değerlendirilmiş, serbest bölgede faaliyet gösteren işletmelerin yapıları incelenmiş, sorunları ve beklentileri tespit edilerek söz konusu serbest bölgenin yöre ve ülke ekonomisine katkıları irdelenmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, Gaziantep Serbest Bölgesinin yöre ekonomisine yaptığı etkiler ve dolayısıyla ülke ekonomisinde yarattığı katkılar incelenmiştir. Araştırma esnasında Gaziantep ilinin sosyo-ekonomik yapısı ele alınmış ve serbest bölgenin yöre ekonomisine ne şekilde etki ettiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca serbest bölgelerin avantaj ve dezavantajları değerlendirildikten sonra Türkiye'deki serbest bölgelerin gelişimi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Gaziantep serbest bölgesinde faaliyet gösteren şletmelerle sınırlı olup şletmelerin tamamı ana kütleyi oluşturmaktadır. Öncelikle teorik olarak dünyada ve Türkiye’de serbest bölgelerin ortaya çıkışı, gelişmesi, özellikleri, serbest bölge mevzuatı vs. konular ele alınmış ve daha sonra Gaziantep Serbest Bölgesinde yapılan anketlerle, serbest bölgenin yöre ve ülke ekonomisine katkıları ortaya konmuştur.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. İlk üç bölümde çalışmanın teorik kısmı, dördüncü bölümde ise çalışmanın uygulama kısmı yer almaktadır. Çalışmanın teorik kısmında dergi, kitap, proje ve diğer bilimsel yayınlardan faydalanılmıştır. Uygulama kısmında ise konunun özüne uygun hazırlanmış olan anket soruları serbest bölgede faaliyet gösteren şletmelerle yüz yüze görüşme metodu ile uygulanmıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında değerlendirilmış ve yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SERBEST BÖLGE KAVRAMI, TARİHÇESİ VE GENEL BİLGİLER

Bu bölümde genel olarak serbest bölge tanımlarına yer verildikten sonra, serbest bölgelerin ortaya çıkışı ve tarihi süreç içerisinde gelişimi, serbest bölge çeşitleri, serbest bölgelerin genel özellikleri, serbest bölgelerin kuruluş yeri seçiminde etkenler ve serbest bölgelerin ülke ekonomisi üzerindeki etkileri gibi konulara ayrıntılı olarak değinilecektir.

1.1. SERBEST BÖLGE TANIMLARI

Serbest bölge; bir ülkenin siyasal sınırları içerisinde bulunan belirli ticari ve / veya endüstriyel faaliyetlerin ve buna bağlı bankacılık, sigortacılık gibi hizmetlerin yürütülebileceği bir yere o ülkedeki geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınaî ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanabilir (www.dtm.gov.tr, 19.11.2007).

Serbest bölge; bir firmanın çeşitli ihracat-ithalat kısıtlamalarına maruz kalmaksızın dünya pazarında yoğun rekabete girmesine olanak sağlayan endüstriyel park ve transit yükleme merkezi olarak da tanımlanmaktadır (Kentbank, 2000:3).

Diğer bir tanıma göre serbest bölge; bir uluslararası liman veya havaalanı yakınında kurulan, ülkenin gümrük alanında özel araçlarla ayrılmış bir bölge içerisine ithal malların gümrüksüz olarak getirilebildiği, depolanabildiği, çeşitli işlemlerden geçirilebildiği, üretim amacıyla kullanılabilirdiği ve malların ulusal gümrük alanına girmediği sürece gümrük vergisinin ödenmediği, diğer vergi vb. sınırlayıcı faktörlerin en aza indirildiği belirli alanlar olarak ifade edilmektedir (Erdem, 1992:5).

Bir başka tanıma göre serbest bölge; bir ülkenin dış ticaret rejimi için gerekli olan mevzuat ve kısıtlamaların kısmen ya da tamamen uygulama dışı bırakıldığı, genellikle uluslararası bir liman veya havaalanı yakınında bulunan, milli sınırlar içinde bulunmakla beraber, gümrük sınırları dışında kabul edilen ve esas itibariyle ihracata yönelik faaliyet göstermek üzere seçilmiş sınai ve ticari alanlar şeklinde açıklanır (Güner, 1995:3).

1.2. SERBEST BÖLGELERİN TARİHÇESİ

Serbest bölgelerin ortaya çıkması serbest şehirler şeklinde olmuştur. Serbest şehir; Avrupa'da milli devletlerin kuruluşundan önce, bir şehrin tümünü kapsayan, siyasal yönden kısmen veya tamamen bağımsız, temel faaliyetleri transit ticaret olan; ikametini serbest olduğu ticaret bölgesi olarak tanımlanabilir.

İlk serbest şehirlerin Sur ve Kartaca şehirleri olduğu sanılmaktadır. Akdeniz'in doğu ve güneydoğu kıyılarında yer alan Kartaca şehri, siyasal yönden yetki alanı içerisinde bulunduğu şehir, liman ve kolonilere yük götüren gemilerin kendi limanlarında aktarma yapmalarını zorunlu hale getirmek suretiyle, o dönemin önemli bir transit ticaret merkezi haline getirilmiştir. Ancak kullanılan yöntem çekicilikten daha ziyade zorlama olduğundan ve sadece kendilerine bağlı yerlere hizmet götüren tüccarlara ayrıcalıklar sağladığından, Kartaca şehri ve buna benzer limanlar tam anlamıyla serbest şehir sayılmazlar (Erdoğan ve Ener, 2005:12).

M.Ö. III. ve II. yüzyıllarda denizcilik ve ticaretin gelişmesiyle birlikte büyük ticaret merkezleri ortaya çıkmıştır. O dönemdeki savaşların çıkmasının nedenleri olan bu şehirler, uluslararası politikaya tamamen ilgisiz kalarak sadece ticaretle ilgilenmişlerdir (P.Jacques, **Büyük Dünya Tarihi**, çeviren: Nihal ÖNAL, cilt1, s.112).

Ortaya çıkışları ile yapı ve nitelikleri konusunda kesin bilgiye sahip olunmayan ilk serbest şehirler, ilk çağda reeksport (tekrar ihraç etmek) amacına yönelik geçici depolama ve transit ticaret noktaları olarak kullanılmaktaydı.

Roma İmparatorluğu'nun savaşlarda yenilgi alması ve parçalanmasıyla birlikte ortaçağda serbest şehir uygulamalarının gerilemekte olduğu görülmektedir. Özellikle feodalitenin hüküm sürdüğü V. ve XI. yüzyıllar arasında ticaret ihmal edilmiş, kapalı ev ekonomisi uygulandığından serbest şehir uygulamaları da önemini yitirmiştir (Zeytinoğlu, 1976:52).

XI. yüzyıldan sonra feodal rejimin çökmesi ve haçlı seferlerinin başlamasıyla beraber zengin doğu ülkeleriyle ticari ilişkiler kurulmuş, bu da orta çağın şehir ekonomisini ortaya çıkarmıştır. Özellikle Akdeniz'de kolonileri bulunan İtalyan şehirleri canlı birer ticaret

merkezi haline gelmişlerdir (Güçer, 1976:74). XV. yüzyılda Rönesans ve Reform, deniz keşifleri, teknik buluş ve icatların iktisadi düşünce üzerindeki etkileri çok büyük olmuştur.

XVII. yüzyıla kadar devam eden bu iktisadi sistem merkantilizmdir (Kazgan, 1980:26). Merkantilizm döneminde ticareti geliştirmeye yönelik faaliyetler yapılmaya başlanmış, serbest şehir uygulamalarıyla birlikte serbest bölge uygulamasına geçiş konusunda da aşamalar sağlanmıştır.

Bu bölgelerde ihracata yönelik üretimde bulunmak kalkınmada çözüm aşamalarından biri olarak görülmüş ve ekonomik gelişmenin son safhası olarak adlandırabileceğimiz “serbest üretim bölgeleri” ortaya çıkmıştır.

XIX. yüzyılda serbest bölge uygulaması Amerika’da görülmeye başlamıştır. Serbest bölgelerin tüm dünyada yaygınlaşması 1930’lu yıllarda gerçekleşmiştir. 1929 ekonomik bunalımını izleyen yıllarda bazı ülkeler serbest bölgeyi ekonomik çöküntünün etkisini azaltmaya yönelik araçlardan biri olarak kullanmaya başlamışlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı öncesinde kurulan ve faaliyette bulunan Singapur ve Hong-Kong Serbest Limanları daha sonra kurulan Panama, İrlanda, Tayvan ve Güney Kore serbest bölgelerinin elde ettikleri ekonomik başarı serbest bölge fikrinin pek çok ülkede hızla faaliyete geçmesine ve gelişmesine neden olmuştur (Bağrıaçık ve İnanç, 1997:3).

1950’li yıllardan sonra dünya ekonomisinde önemli bir yer işgal etmeye başlayan çok uluslu şirketler üretim faktörleri ve teknolojiyi uluslararası düzeyde dolaştırmaya başlamışlardır. İhracata yönelik kurulan ilk serbest üretim bölgesi 1958 yılında İrlanda’da kurulan Shannon Serbest Bölgesi’dir. Bu bölge, serbest bölgelerin tarihsel gelişiminde önemli bir kilometre taşı olmuştur. Söz konusu bölgede serbest liman veya serbest ticaret bölgesinin dış ticaret fonksiyonu ilk defa endüstriyi de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Akça, 1998:13).

1960’lı yıllardan itibaren Doğu Asya’daki birçok devlet serbest üretim bölgeleri kurmaya başlamışlardır. Bunlardan ilki Tayvan hükümetinin kurduğu Kaohsiung Serbest Üretim Bölgesidir. Bu bölgenin göstermiş olduğu başarının ardından 1970’lerden itibaren Tayvan hükümeti iki bölge daha, Güney Kore, Filipinler ve Malezya da birer serbest üretim bölgesi kurmuşlardır.

1.3. UYGULAMADA SERBEST BÖLGE TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Serbest bölge kavramı; kuruluş amaçları, kanuni temelleri ve fonksiyonları bakımından farklı yapısal özellikler taşıyan çeşitli serbest bölge türlerini kapsayan bir ana kavramdır (Erdoğan ve Ener, 2005:22).

Her ülkede karşılaşılan serbest bölgeler birbirlerinden farklılıklar göstermektedirler. Bu farklılıklar ülkenin ekonomik ve coğrafi yapısından, ülkelerin serbest bölgeden beklentilerinin farklı olmasından ve serbest bölgeyi düzenleyen hukuki yapının farklılığından kaynaklanmaktadır.

Serbest bölgeler kuruluş amaçlarına göre, yasal yapılarına göre, fonksiyonlarına göre ve bölgede yer alan ticari ve sınaî faaliyetlerin özelliklerine göre gruplandırılabilir.

1.3.1. Serbest Ticaret Bölgesi (Free Trade Zone)

Serbest ticaret bölgesi, yurt dışında sınırlı alanda tanınan gümrük ayrıcalıklarının en önemli olanıdır. Serbest ticaret bölgesi endüstrileşmiş ülkelerin en çok uyguladığı bir model olarak bilinmektedir.

Serbest ticaret bölgesi, ticari faaliyetleri kolaylaştırmak amacıyla, genellikle bir limanın içinde veya yakınında kurulan, ev sahibi ülkenin¹ diğer kısımlarından fiziki olarak ayrılan, ikamet yasak olduğu, her çeşit malın gümrüksüz olarak ithal edilerek (sınaî faaliyetlerin dışında olmak üzere); depolama, muhafaza, sergileme, sınıflama, dereceleme, ambalaj ve yeniden paketleme, etiketleme, kurma ve ayıklama, birleştirme ve parçalama, markalama, şişeleme, saflaştırma, yeniden taşıma, hafif montaj, reeksport, transit ticaret gibi ticari amaçlı faaliyetlerin yapıldığı bölgedir (Akyürek, 1983:12-13). Bu bölgeler ihracat veya ithalata yönelik faaliyetlerde bulunabilirler.

Serbest ticaret bölgelerine getirilen mallar için, ev sahibi gümrük alanına sokulmadığı sürece gümrük vergisi ödeme zorunluluğu bulunmaz. Yani malların bölgeye ithali ve bölgeden diğer ülkelere ihracatında gümrük vergisi ihracatı doğmaz (Erdoğan, 1985:1). Bu

¹ Ev sahibi ülke: Serbest bölgenin bulunduğu ülke anlamında kullanılmıştır.

bölgeler genellikle ticaret amaçlı bölgelerdir. Buralarda stoklanan mallar daha sonra alıcı ülkelere gönderilir (Seyidoğlu, 1999:24).

Endüstriyel faaliyetlerden olan malların yapımı ve montajı serbest bölgelerin kapsamı dışında olmalarına rağmen günümüzde bu tür mallara da serbest bölgelerde gümrük uygulanmamaya başlanmıştır. Daha önce kurulmuş olan bölgelerde bu uygulamaya rastlanmamaktaydı. Bu tip serbest bölgelerde transit ticaret önemli bir yer tutmaktaydı (Güner, 1995:3). Serbest Ticaret Bölgelerini, serbestliğin yapısına göre açık ve kapalı serbest bölgeler olmak üzere ikiye ayırabiliriz (Akyürek, 1983:13).

1.3.1.1. Açık Serbest Bölgeler (Open Free Zones)

Her türlü ticari faaliyetin yapılmasına olanak sağlayan ve bazen sanayi faaliyetlerinin de yapılmasına imkan tanıyan, ülkeye ait mevzuatın tamamının uygulanmadığı, liberal ülkelere göre kurulmuş olan serbest bölgelerdir. Serbest bölgelere sağlanan imkanların en net görüldüğü bölgelerdir.

1.3.1.2. Kapalı Serbest Bölgeler (Closed Free Zones)

Sadece belirli iktisadi faaliyetlerin yapılmasına izin verilen, kanunların yalnızca bir bölümünün uygulanmadığı, faaliyetlerin kesin bir biçimde belirlendiği serbest bölgelerdir.

Bazı ülkelerde “serbest bölge” “serbest liman” veya “serbest havaalanı” terimleri aslında serbest ticaret bölgesi anlamında kullanılır. Tüm dünyada serbest ticaret bölgelerine uygulanan yasa ve kurallar birbirlerine benzer özellikler gösterirler ve bunlar gümrük kolaylıklarının tipik özelliklerini oluştururlar. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz (Güner, 1995:5-6).

- Serbest ticaret bölgeleri yalnız gümrüklerce uygulanan ithal vergilerinden ve diğer kısıtlamalardan muaftır. Gümrük kanun ve yönetmelikleri dışında kalan tüm ceza kanunu ve diğer hükümler geçerlidir.

- Depolama ücreti ve diğer ücretlerin ödenmesi koşuluyla, malların serbest bölge içerisinde kalma süresi için bir sınırlama yoktur.

- Ülke dışından, serbest bölgeye giren mallar gümrüğe tabi mallar olarak kabul edilmezler. Malların gümrük kontrolleri serbest bölgeyi çevreleyen sınırlar dışında yapılır.

- Antrepoya almak veya başka güvenlik önlemleri normal olarak gerekli değildir.

- Serbest ticaret bölgesine girebilecek malların çeşidinde bazı sınırlamalar vardır. Ülkeye girmesinde ve dağıtımında sakınca bulunan malların serbest bölgeye girmesine izin verilmez.

- Birkaç istisna dışında serbest bölgede perakende satışlar yasaklanmıştır. Bu kısıtlamanın en yaygın istisnası gemi bakkalcılığıdır.

- Serbest bölgede tutulan mallar toptancı usulü ile açık artırma yolu ile satılabilir.

Serbest ticaret bölgelerinin başlıca faaliyetlerini ev sahibi ülkenin transit ticaretini geliştirmek, ithalat ve ihracatını kolaylaştırmak, malların işlenmesi ve depolama olarak sıralayabiliriz.

Transit Ticaret: Transit kavramını, bir eşyanın bir ülkeden diğer bir ülkeye herhangi bir vergi ve resim ödenmeksizin geçirilmesi veya ülkenin bir yerinden başka bir yerine nakledilmesi şeklinde tanımlayabiliriz. Transit ticareti şu şekilde bir ayrıma tabi tutulabilir:

- **Reeksport:** Bir ülkeden ithal edilen malın başka bir ülkeye ihraç edilmesidir. Reeksport işlerini üstlenen ülke, ihracatçı ülkenin malını ithal ederek ambalajını, markasını değiştirerek menşe belgesini düzenleyerek esas ithalatçı ülkeye gönderir. Reeksportu gerçekleştiren ülkenin bu işten elde ettiği kazanç, belirli bir yüzde şeklinde aldığı komisyon olmaktadır (Tuncer, 1983:5).

- **Swich:** İki ülke arasında, üçüncü bir ülkenin aracılığı ile yapılan ihracat olarak tanımlanmaktadır. Bu sisteme göre mal doğrudan ihracatçı ülkeden ithalatçı ülkeye gönderilir.

- **Sınır Ticareti:** Bölgesel ihtiyaçları karşılamak üzere, komşu ülkenin sınır bölgelerinde yaşayanlar ile yapılan özel dış ticaret rejimi olarak nitelendirilmektedir.

Transit ticareti ve reeksport faaliyetleri için serbest bölge, bir alt yapı niteliği oluşturur. Bunun nedeni serbest bölgenin, ev sahibi ülkenin gümrük sınırları dışında sayılmasıdır. Özellikle reeksport faaliyeti açısından serbest bölgenin gümrük dışında bulunma özelliği büyük önem taşır (Erdoğan, 1985:28).

Ev Sahibi Ülkenin İthalatını Kolaylaştırma: Ev sahibi ülke şirketleri ithal malı girdi kullandıkları taktirde siparişlerin elde ediliş süresinin uzunluğu veya temindeki güçlükler gibi nedenlerle ihtiyaç duydukları ithal mallarını stoklama yoluna gideceklerdir. Bu durum ülkenin döviz kaynaklarının gereksiz yere bağlanmasına neden olurken yüksek ithal malı stoklanması şirket maliyetlerinin yükselmesine yol açar (Tümer, 1983:2, Kuşçulu, 1983:129).

Serbest bölgenin ev sahibi ülkenin ithalatını kolaylaştırmada sağlayacağı yararları şöyle ifade dileyebilir:

- İhtiyaç duyulan ithal malları daha önceden serbest bölgeye getirilip depolandığı taktirde sipariş ile malın elde edilmesi arasındaki süre ortadan kalkmış olur. Böylece ithal mal stoklarını azaltan şirketlerin üretim maliyetlerini düşürmeleri mümkün olur (Tümer, 1983:3).

- Bölgede depolanan malların ihtiyaç duyuldukça küçük bölümler halinde ithal edilme imkanı ithalatçıların bir yıl boyunca ihtiyaç duyacakları malların gümrüğünü bir defa ödemeleri gereğini ortadan kaldırır. Bu da ev sahibi ülke firmalarının üretim maliyetlerini azaltıcı rol oynar (Kuşçulu: 1983:129).

- İhtiyaç duyulan ithal malların teminindeki sürat, kolaylık ve güven ev sahibi ülke firmalarının üretim kararlarında rahatlık ve esneklik sağlar (İ.T.O, 1983:129).

Ev Sahibi Ülkenin İhracatını Kolaylaştırma: Serbest ticaret bölgelerinin ev sahibi ülkenin ihracatına sağladığı katkılar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Üretim maliyetlerini düşüren ev sahibi ülke firmaları, dünya pazarında ürettikleri ihraç malları için fiyat açısından daha elverişli bir rekabet ortamı elde ederler (Kuşçulu, 1983:130).

- Firmaların serbest bölgeye yolladıkları mallar burada stoklanır ve formalitelere tabi tutulmazlar, çünkü tüm işlemler mallar bölgeye girmeden önce tamamlanmıştır. Bu durum ihracatçıya malını sevk etmede kolaylık, sürat ve güven sağlar (İ.T.O, 1988:71).

Depolama: Depolama, serbest bölgedeki faaliyetlerin en önemlilerinden biri ve transit ticaretin tamamlayıcısı konumundadır. Çünkü yeniden ihraç edilmek üzere serbest bölgeye getirilen malların depolarda bir süre bekletilmesi gerekebilir. Ev sahibi ülkeye ithal edilmek amacıyla serbest bölgeye getirilen mallar ithal veya ihraç edilinceye kadar bu bölgedeki depolarda bekletilir (Erdoğan, 1985:32).

Malların İşlenmesi: Serbest ticaret bölgesine getirilen malların bölgede buldukları süre içerisinde paketleme, etiketleme, harmanlama, sınıflama, temizleme, kurutma gibi çeşitli işlemlerden geçmeleri mümkündür, fakat bu işlemlerin endüstriyel faaliyet niteliği taşımayan basit işlemler olduğunu belirtmek gerekir (Erdoğan, 1985:32).

1.3.2. Serbest Liman (Free Port)

Serbest liman; bir hava ya da deniz limanında veya başka bir yerde kurulan, gümrük formaliteleri açısından ev sahibi ülkenin sınırları dışındaymış gibi işlem gören polis kontrolündeki kapalı bölgelerdir. Limana mallar, gümrüksüz veya minimum vergi ile reeksport amacıyla girer. Limandan her ülkenin gemileri serbestçe yararlanır, limanda iş hacmi artar, transit ticaret ve antrepoculuk gelişir (Budak, 1999:564).

Genel olarak serbest liman olarak seçilen bölgeler ev sahibi ülkenin daha az gelişmiş yörelerinden ve ana ticaret bölgelerinden uzak yerlerde olur. Ev sahibi ülke bu yolu iş gücünü arttırma, geniş vergi tabanı, döviz gelirlerini arttırmak, gümrük gelirlerini çoğaltmak için isteyerek seçmiştir. Bu limanların bir kısmı çok amaçlıdır. Daha çok yere ve uluslararası ticarete endüstriye, özellikle eksport menşeli ve turizm faaliyetlerine yöneliktir. Tarifelere kapalı ülkelerde birkaç yeni serbest liman daha kurulmuştur. Brezilya'nın Manaus kenti bu tür serbest limana bir örnek teşkil eder (İskenderun T.S.O., 1990:155-156).

1.3.3. Transit Bölge

Transit bölge, denize kıyısı olan ülkelerin denize yakın veya yeterli çıkışı olmayan komşu ülkelerin depolama ve dağıtım merkezi şeklinde kullanılması için kurdukları limana denir. Genellikle transit bölgeler imalat faaliyetlerine izin vermezler. Bir kısmında, malların varacağı yere iyi bir şekilde ulaşabilmesi için gerekli olan depolama, yeniden ambalajlama ve diğer bazı işlemler yapma yetkisi bulunur. Bu bölgelerde bazı durumlarda depolamanın süresi sınırlıdır.

1.3.4. Serbest Üretim Bölgesi (Free Production Zone)

Serbest üretim bölgesi, serbest ticaret bölgesine benzemekle beraber oldukça önemli farklılıklar gösterir. Bu bölgelerde yabancı girişimciler için makine ve hammadde imalatında gümrük muafiyeti tanınmaktadır. Ayrıca mamul ve mamullerin ihracatında gümrük serbestliği, fabrikaların inşası için sürekli yer garantisi, kârın ülkeler transferi gibi imtiyazlar bu tür bölgeler için söz konusudur. Serbest üretim bölgelerinin tanımlanmasında ‘tümüyle ihracata yönelik üretim’ olayının ön plana çıkarılması gerekmektedir.

Bu tip serbest bölgeler, sınai üretimi ve sınai mal ihracatını arttırmak amacıyla kurulmaktadır. Genellikle bu bölgelerde hafif sanayi ürünlerinin emek yoğun parçaları üretilmekte veya emek yoğun montaj işlemleri yapılmaktadır. Bu sebeple bu bölgeleri serbest ticaret bölgesi ve organize sanayi bölgelerinin bir sentezi olarak da nitelendirebiliriz (Altınok ve Alagöz, 1998:12).

1.3.5. Serbest Bankacılık Bölgesi – Kıyı Bankacılığı (Free Banking Zone)

Uluslararası piyasalarda dolaşan yabancı sermayeyi çekmek amacıyla kurulmuş bölgelerdir. Serbest bankacılık bölgelerinde faaliyet gösteren bankalar her türlü vergiden muaftır, sermaye denetimi daha esnektir, sermaye ile mevduat arasındaki ilişkiler kurala bağlı değildir (Erdoğan, 1985:65). Bu bölgelere kıyı bankacılığı da denmektedir. Kıyı bankacılığı, yurt dışında iş yapan müşterilere yakın olmak, rekabet gücünü arttırmak, gelişmiş ülkelerde uygulanan katı kurallar yerine bazı ülkelerin işlemlere saptığı teşvikli olanaklardan yararlanmak amacıyla 1960’lı yılların başlarından itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır (Yıldız, 2000:306). Dünya’nın en iyi kıyı bankacılığı örnekleri olarak Bahreyn, Bermuda, Bahama

Adaları, Hong-Kong, Lüksemburg, Panama, Channel Adaları ve İsviçre verilebilir (Şahin ve Varlık, 1985:40-42).

1.3.6. İkiz Fabrikalar (Maquiladoras)

Daha çok Meksika-ABD sınırında görülen bir üretim bölgesidir. Meksika firmaları imal edecekleri ürünler için gerekli olan ara malları ABD'den gümrüksüz olarak ithal etmekte, Amerika'dan vergisiz olarak ithal edilen parçalar Meksika'da birleştirilmekte ve tüketime sunulacak hale gelen mallar nihai ürün olarak tekrar ABD'ye ihraç edilmektedir. Buna karşılık ABD hükümeti, ülkeye giren Meksika orijinli malların tümünün değerleri yerine sadece Meksika'da yaratılan katma değer üzerinden vergi almaktadır (DPT, 1985:3).

1.3.7. Serbest Çevre (Free Perimeter)

Genellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen, yerel tüketime yönelik, ithalatın gümrük vergisinden muaf olarak gerçekleştiği bölgelerdir. Burada amaç, ülkenin belirli bazı bölgelerinde yerel tüketim ihtiyaçlarının, iç ticari faaliyetlerle karşılanamamasından dolayı yerel tüketime yönelik malların buralara getirilmesidir (Erdoğan, 1985:67).

1.3.8. Antrepo (Bonded Warehouse)

Antrepo, yabancı kaynaklı malların geçici bir süre gümrük vergisinden muaf tutularak konulduğu ve gümrük idaresinin denetiminde olan kapalı yerlerdir (Erdoğan, 1985:65). Yurt dışından gelen malların satın alınıncaya kadar bekletildiği, gümrük kontrolü ve gümrük denetiminde bulunan bu yerlerdeki malların ancak satılmasından sonra vergi yükümlülüğü doğmaktadır.

1.4. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ AMAÇLARI VE GENEL OLARAK ORTAK ÖZELLİKLERİ

Serbest bölgeler amaçları ve özellikleri bakımından birçok ortak yön taşırlar. Bu amaçlar ve özellikler şöyle açıklanabilir:

1.4.1. Serbest Bölgelerin Kuruluş Amaçları

Serbest bölgeler; 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun 1. maddesinde belirtildiği gibi Türkiye’de ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak amacıyla kurulmuştur. Bunlara ilave olarak yeni istihdam olanakları sağlayarak işsizlik sorununa çözüm bulma, yeni teknolojilerin ülkeye getirilmesiyle ekonomik standartların yükseltilmesi ve yerli üreticilerin dünya piyasalarındaki rekabet güçlerini arttırmak amacıyla da faaliyete geçirilmişlerdir.

1.4.2. Serbest Bölgelerin Ortak Özellikleri

Serbest bölgeler faaliyetlerine, amaçlarına ve tanımlanmalarına göre bazı ortak özellikler gösterirler. Bu özellikler şöyle sıralanabilir:

- Her ülkenin kendine özgü bazı amaç farklılıkları olmasına karşın; serbest bölgeler genellikle dış ticaret hacmini genişletmek, ihracat ve ithalatı akıcı hale getirmek, yeni teknolojilerin ülkeye girişini kolaylaştırmak gibi amaçlarla kurulurlar.

- Serbest bölgelerde yabancı şirketler veya bankalar şube açabilir, çeşitli yatırımlarda bulunabilirler. Ancak bunların bir kısmı özel izinlere tabi olabilir.

- Serbest bölgeler sınırları kesin olarak belirlenmiş olan bölgelerdir. Bu bir liman veya bir limanın bir kısmı ya da transit yollara yakın bir yer olabileceği gibi, bir şehrin tümünün de serbest bölge olarak ilan edilmesi mümkündür.

- Serbest bölgenin sınırları her türlü kanunsuzluğun önlenmesi amacıyla ülkenin gümrük teşkilatının kontrolü altındadır.

- Serbest bölgeler genellikle kanunla kurulmuş bir işletme, hükümet, mahalli idare veya özel bir şirket tarafından idare edilirler.

- Serbest bölgelerdeki her türlü parasal faaliyet konvertibilite olan dövizlerle yapılır.

- Serbest bölgeye dışardan her türlü mal ve hammaddenin gelmesi serbesttir. Ancak serbest bölgeye ülke içerisinde giden mallar ve serbest bölgeden ülke içerisine gelen mallar normal ihracat ve ithalat sayılarak gerekli işlemlere tabi tutulurlar.

- Serbest bölgelerde, işi gereği ikamet etmesi zorunlu olan kişilerin dışında yerleşim kesinlikle söz konusu değildir.

- Serbest bölgeye girecek olan mallara hiçbir şekilde sınırlama getirilemez.

- Serbest bölgelerde faaliyette bulunan işletmeler gelir, kurumlar, servet, vb. vergilerden muaftırlar. Bu muafiyetler geleceğe yönelik olarak garanti altındadır.

1.5. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ YERİ SEÇİMİ

Serbest bölgelerin kuruluş yerleri tespit edilirken şu noktalar dikkate alınmalıdır (DPT, 1985:10):

- Serbest bölge, ulusal ve uluslararası ticaretin yaygınlaştığı ve odaklaştığı yerlerde kurulmalıdır.

- Serbest bölge olarak seçilecek yer, ulusal ve uluslararası ana ulaşım ve transit yolları üzerinde bulunmalıdır.

- Serbest bölgenin kurulacağı limanın geniş bir iç bölgesi bulunmalı, iç bölgelerdeki ticaret ve sanayi merkezlerini besleme ve bu bölgelerden beslenme olanaklarına sahip olmalıdır.

- Serbest bölgenin kurulacağı limanın gelişmiş bir kara, hava ve deniz yolu bağlantısına ve ulaşım şebekesine, gelişmiş elektrik ve su tesisatına, yeterli mendirek, rıhtım, yükleme ve boşaltma tesislerine, dünyanın gelişmiş ticaret merkezleriyle bağlantısı olan bir telekomünikasyon şebekesine sahip olması; otel ve konaklama yerlerine yakın bir konumda bulunması gerekmektedir.

- Serbest bölge; önemli ihtiyaç pazarlarına yakın, gelişmiş ithalat ve ihracat merkezleriyle kolayca ilişki kurabilen bir konumda olmalıdır.

- Serbest bölgenin kurulacağı çevrede bankacılık, sigortacılık, reklamcılık, vb. faaliyetlerin yeterli derecede geniş ve gelişmiş olması gerekmektedir.

Genellikle serbest bölgeler limanlara yakın yerlerde veya limanların içinde kurulurlar. Bu, limanların yükleri odaklayıcı ve dağıtıcı özelliğinden dolayıdır. Gemiler serbest bölge limanına gümrük kontrolleri olmaksızın rahatça girip-çıkabilirler, yükleme ve boşlatma yapabilirler.

1.6. SERBEST BÖLGELERİN ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Serbest bölgeler birtakım avantajlarının yanı sıra dezavantaj oluşturabilecek özellikleri de taşırlar. Bu açıdan, ülke ekonomisine hem olumlu hem de olumsuz olmak üzere iki şekilde etki ederler.

1.6.1. Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomisi Üzerindeki Olumlu Etkileri

Serbest bölge kurmak isteyen ülkeler dünya ticareti içerisinde yeterli payı alabilmek amacı güderler. Bu amaçla kurulan serbest bölgelerin ev sahibi ülke ekonomileri üzerinde çeşitli olumlu etkileri olmaktadır. Eğer kurulan bölge amaca uygun yeterli donanımına sahip ise ülke ekonomisine aşağıda yer alan yararları sağlar.

1.6.1.1. İhracat Üzerindeki Olumlu Etkisi

Serbest bölgeye her türlü mal sevki ihracat sayılmaktadır. İhracatçı firmalar, ihraç edeceği malı bu bölgeye getirerek depolayabilir ve dış pazardaki gelişmeleri izleyerek en uygun koşul, zaman ve fiyatla malını satarak kârlarını maksimize edebilirler. Yine bu malların depoda beklediği süre içerisinde, dünya pazarına sunulmak istenen malların ambalajlama, etiketleme, markalama vb. işlemleri yapılabilen; bu işlemler için gerekli girdiler serbest bölgeden gümrüksüz olarak sağlandığı için maliyetler düşmekte, dolayısıyla ihracatçı firmalar hem rekabet güçlerini arttırmakta hem de mallarını uluslararası standartlara uygun hale getirebilmektedirler.

Serbest bölgeye ülke içerisinde yapılan mal satışları da ihracat sayılmaktadır. Serbest bölgedeki üretimin en azından bir kısmı, yerli hammadde ve girdi talebini arttıracığından ülkenin ihracatı artar. Ayrıca üretim için gerekli olan ithal girdilerin de gümrük vergilerine tâbi olmaksızın temin edilebilmesinden dolayı, maliyetler düşecek ve ihracat mallarının rekabet güçleri artacaktır. İhracat açısından bir diğer katkısı da reeksport denilen ve ihracatçılara tanıdığı kolaylıklarla ihracat hacmini arttıran unsurdur. Böylece serbest bölgeye gelerek başka bir ülkeye geçecek olan malların geçişleri ülkeye giriş-çıkış işlemleri yapılmadan gerçekleşmiş olur. Serbest bölgeler; ihracat piyasalarının tanınması, talep analizi ve buna göre ürün geliştirme çabalarına girişilmesi gibi ileriye yönelik istikrar sağlama amaçlı konular bakımından, dış ticaret sektörünün daha rahat ve bilinçli çalışmasına olanak tanır.

1.6.1.2. Doğrudan Döviz Girişi Sağlama Etkisi

Serbest bölgeler; ihracatın artmasıyla sağlanan döviz artışlarının yanı sıra, bu bölgeler içerisinde ortaya çıkan birtakım işlemlerden dolayı da ülkeye giren döviz miktarını arttırmaktadırlar. Şöyle ki; serbest bölgelerde faaliyet gösteren işletmelerden alınan ruhsat ücretleri, kira ücretleri, enerji-su ücretleri, işçi ücretleri, kredi faizleri ve varsa vergi ve buna benzer ücretleri bu çerçevede düşünebiliriz. Çünkü serbest bölgede yapılan işlemler döviz cinsindedir ve bu nedenle ülkenin döviz girdileri açısından olumlu bir katkı sağlamaktadırlar. Serbest bölgelerden yapılan ithalat da döviz tasarrufu sağladığından ülkenin döviz rezervlerine dolaylı da olsa ek katkı oluşturmaktadır.

1.6.1.3. İthalat Üzerindeki Olumlu Etkileri

Serbest bölgeler, yurt içinde ihtiyaç duyulan her türlü mal ve girdilerin daha önceden bu bölgelere getirilerek hazır bulundurulmalarına olanak tanımaktadır. Böylece ithalatın direkt ve zamanında yapılmasını sağlamaktadır. Söz konusu mallar serbest bölgelerde önceden depolanabileceğinden, sipariş ile temin arasındaki zaman ve bürokratik sorunlar ortadan kalkmış olur.

İthal edilecek malların sürekli serbest bölgede bulundurulması, ithalatçıların uzun süre sermayelerini stok ile bağlamalarını önler. Böylece işletmelerin döner sermayelerinde sürekli olarak bir artış meydana getirecektir.

İthalat faaliyetinde bulunacak firmalar, ihtiyaç duydukları malların tümü için gümrük vergisi ödemek zorundadırlar. Oysaki serbest bölgeler, malların küçük birimler halinde ithal edilmesine olanak sağlayarak, ithalatçı firmaların her seferinde kullanacakları kadar aldıkları mallara gümrük vergisine maruz kalmalarına imkân verir. Böylece finansman sıkıntısı çeken firmalar için büyük avantaj sağlanmış olur.

İthalatçı firma, ülke içerisinde pazar araştırması yaparak malın satılıp satılmayacağını tespit edebilir ve eğer isterse ondan sonra ithalat işlemini gerçekleştirir. Bu da firmaların zarar riskini azaltır.

Ülke dışından direkt olarak ithal edilen mallarda fire oranı daha fazladır. Çünkü malların sevk edilmesi esnasında bozulmalar meydana gelebilir. Fakat serbest bölgelerden yapılan ithalat faaliyetlerinde bunlar söz konusu değildir. Mallar önceden serbest bölgeye getirilip depolandığından, ithalatçı firmalar buradan satın alacaklardır ve malları inceledikten sonra işe yaramayanları almayacaklar, bunlar için de gereksiz yere gümrük vergisi ödememiş olacaklardır.

Ayrıca serbest bölgeler, sağladıkları kolaylıklar açısından yabancı sermayeyi çekici bir rol oynarlar. Özellikle dünya pazarı için üretim yapan çok uluslu şirketler; sağlanan vergi muafiyetleri, bol ve ucuz işgücü, ucuz enerji ve su, altyapı olanakları, ev sahibi ülkenin kredi, teşvik vb. kolaylıkları ve ucuz hammadde kaynaklarını kullanmak ve aynı zamanda bu ülkeye ihracat yaparak karlarını astronomik rakamlara ulaştırmak üzere yatırım yaparlar. Bu yatırımlar sırasında sınırlı da olsa teknoloji transferi sağlanmakla birlikte ulusal sanayi de yeni koşullara ayak uydurabilmek için kalite ve teknolojisini iyileştirmek zorunda kalacaktır. Ayrıca bu teknoloji ve ulusal ekonominin birleşimiyle girişimci, mühendis ve işçiler de bilgi düzeylerini yükselteceklerdir.

Serbest bölgelerde, ülkenin bütünü için aynı anda uygulanmak istenen ancak pratikte çok zor olan bazı yeni politikaların uygulanması da mümkündür. Özellikle korumacı bir ekonomik politika izleyen ülkeler, oluşturdukları serbest bölgelerde dünya koşullarına uygun ekonomi politikaları deneyerek bunlardan hangilerinin yararlı olacağını saptayabilir ve bunu ülke geneline uygulayabilirler. Bu anlamda serbest bölgeler, yeni ekonomik politikaların denenmesinde fayda sağlamaktadır.

Serbest bölgelerden yapılan ithalat faaliyetlerinde firmalar, yukarıda saydığımız avantajlara ilave olarak; toplu ithalatın beraberinde getireceği depolama masrafları, işçilik ve sigorta giderleri, vs. maliyetlerden de tasarruf etmiş olacaklardır.

1.6.1.4. İstihdam Üzerindeki Olumlu Etkileri

Serbest bölgeler özellikle de serbest üretim bölgeleri, kuruldukları ülkede yeni istihdam olanakları sağlarlar. Örneğin; ülkemizde kurulacak bir serbest üretim bölgesinde yer alacak endüstriyel kuruluşlar, ülkemizden çeşitli kademelerde işgücü talebinde bulunurken; bölgedeki ticari ve hizmete yönelik kuruluşlar da yeni istihdam alanları sağlayacaklardır. Üstelik bu istihdam sadece bölge içerisinde sınırlı kalmayıp, gereksinimler doğrultusunda bölge gerisinde de ikincil bir etki yaratarak dolaylı istihdam meydana getirecektir. Serbest bölgede çalışan personelin ihtiyaçlarına göre bölge gerisinde de çeşitli sektörlerde (giyim, kozmetik, gıda, vb.) bir canlanma meydana gelecek ve serbest bölge söz konusu sektörleri devamlı besleyecektir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, söz konusu istihdamın ev sahibi ülkeden sağlanmasıdır. Eğer komşu ülkelerde işçi ücretleri ev sahibi ülkeden daha düşük ise buralardan işçi getirilecek ve ortaya çıkan rekabet nedeniyle işçi ücretlerinde ciddi bir düşüş oluşacaktır. Bu durumda yaratılan ek istihdam, ev sahibi ülke tarafından değil de dış ülke işçilerince kullanılmış olur (Güner,1995:11-12).

Ortaya çıkabilecek bu tür sakıncaları azaltmanın en etkili yolu, ev sahibi ülkeye dış ülkelerden işçi alımını önlemek olacaktır. Bunun için bazı ülkeler, serbest bölgelerinde faaliyet gösterecek firmalara belli oranda yerli işgücü çalıştırma şartını getirmişlerdir.

1.6.2. Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomisi Üzerindeki Olumsuz Etkileri

İdari açıdan iyi kontrol edilmeyen ve işletilmeyen bir bölgede çeşitli sakıncalar ortaya çıkacaktır. Meydana gelebilecek bu olumsuzlukları gidermek başta hükümetlerin daha sonra da bölge kurucu ve işleticilerin sorumluluğundadır. Söz konusu olumsuzluklar şunlardır:

1.6.2.1. İthalat Baskısı Yaratma

Serbest bölgede faaliyette bulunan firmalar, üretim için en kaliteli ve ucuz girdileri temin etmek isteyeceklerdir. Serbest bölgelerde sağlanan gümrük ve vergi indirimleri her ne kadar ileride ihracata yönelik olsa da bu tür mallarda ithalatı cazip kılmaktadır. Bu durumda serbest bölgedeki ithalat eğilimi ülke genelindeki ithalat eğiliminin üzerine çıkabilir. Bu da hem ülkenin döviz ödemelerini arttırıcı hem de bu bölgelerde kurulacak imalat sanayinin geri besleme etkisini yok edici bir sonuç doğurabilir.

1.6.2.2. Yerli Firmalara Dış Pazarda Rakip Yaratma

Serbest bölgede faaliyete geçen yabancı firmalar, aynı konuda faaliyette bulunan yerli firmalara rakip olabilmektedir. Şöyle ki; özellikle ulaştırma maliyeti yüksek bir mal üreten yabancı firma, fabrikasını pazara en yakın bir ülkedeki serbest bölgeye taşıyarak ulaşım maliyetini düşürmek isteyebilir. Bu durumda aynı konuda faaliyet gösteren ev sahibi ülke firmalarına rakip olacaktır. Aynı durum yabancı firmalar için işçilik, teşvik, altyapı maliyetleri gibi diğer üretim maliyetlerinde de söz konusu olabilir.

Diğer bir sorun ise, serbest bölgede üretilen malların ülke içerisinde satılmasıdır. İç piyasadaki firmalara nazaran daha geniş imkânlarla sahip olan serbest bölge firmaları, önemli bir maliyet avantajı elde edebilirler (Akıllı, 1983:16).

1.6.2.3. Kaçakçılık ve Diğer Yasadışı Faaliyetleri Arttırma

İyi yönetilmeyen, gerekli hukuki düzenlemelerin ve denetimlerin yapılmadığı serbest bölgeler kaçakçılık gibi yasa dışı faaliyetler için uygun zemin oluşturabilir. Bu yüzden serbest bölgelerin çevresi iyi kontrol ediliyor olmalı ve sınırları kesin olarak belirlenmelidir. Etkin ve düzenli bir denetim bu sorunu ortadan kaldıracaktır.

1.6.2.4. Tekelleşmeyi Arttırma

Serbest bölge içerisinde faaliyet gösteren firmaların ürettikleri daha ucuz malzemeler, ev sahibi ülke piyasasında aynı malı üreten firmaların iş kaybına neden olabilir. Örneğin; yurt içinde üretilen mallar serbest bölgeden sağlanan daha ucuz malzemelerle serbest bölgede

ambalajlanabilecek, böylece yurt içindeki ambalaj sektöründe faaliyet gösteren daha cılız firmalar olumsuz yönde etkilenecektir (Özcan, 1987:52).

1.6.2.5. Yabancı Yatırımcıların Katkısını Azaltma

Özellikle çok uluslu şirketler, faaliyette buldukları ülkedeki çeşitli vergilerin yanı sıra kurumlar vergisinden de kurtulabilmek için karlarını, normal transfer yerine ‘Transfer Fiyatları’ uygulayarak ana firmaya aktarmak eğilimindedirler. Serbest bölgelerde uygulanan çeşitli teşvik ve hukuki kolaylıklar bu durumu daha da kolaylaştırabilir. Dolayısıyla bölgenin yarattığı katma değer, potansiyel değer altında kalabilir (Şahin, 1991:82).

1.6.2.6. Yatırımların Dengesiz Dağılımı

Serbest bölgelerin kurulduğu kentlerin belli sanayi merkezleri olarak gelişmesi, yatırımların bu bölgelere kaymasına ve bölgesel dağılımda bir dengesizlik oluşmasına yol açacaktır. Serbest bölgenin sağlamış olduğu dışsal ekonomiden yararlanmak isteyen sanayilerin yatırımlarının büyük kısmı bu bölgelerde gerçekleşecektir. Bunun sonucu olarak ülkede bölgeler arası adaletsiz gelir dağılımı meydana gelecek, işsizlik artacak ve halkın refah seviyesi düşecektir.

1.6.2.7. Sosyal Sorunlar ve İstismar

Serbest bölgelerde genellikle grev hakkı ve sendikal faaliyetlere izin verilmediğinden işçi ücretleri ülke geneline göre düşük tutulabilir. Ayrıca serbest bölgelerde çalışma saatlerinin uzunluğu, çocuk ve kadın işçilerin istismar edilerek düşük ücretlerle ağır işlerde çalıştırılmaları çeşitli sosyal sorunlar yaratmaktadır (Alpar, 1985:45).

Serbest bölgenin bulunduğu il ve çevresinde de ekonomik faaliyetlerin artmasına bağlı olarak nüfus ve sosyal yapıda da birtakım değişimler meydana gelebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

SERBEST BÖLGELER VE TÜRKİYE

Türkiye’de serbest bölgelerin uygulanmaya başlanması, gelişmesi ve serbest bölge mevzuatına ilişkin bilgiler, serbest bölge müdürlükleri ve serbest bölgelerin düzenlemesi, Türkiye’de faaliyette bulunan serbest bölgeler ile rakamlarla serbest bölgelerimizin yıllar itibariyle gerçekleştirmiş oldukları ticari göstergeler ayrıntılı olarak bu bölümde ele alınacaktır.

2.1. TÜRKİYE’DE SERBEST BÖLGELER TARİHÇESİ

Türkiye’deki serbest bölge gelişimini Osmanlı’nın son dönemleri, Cumhuriyet dönemi ve 1980 sonrası dönem olmak üzere üç ana başlık altında inceleyebiliriz:

2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Dönemlerinde Serbest Bölgeler

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Tuna nehrinin Karadeniz’e döküldüğü yerde bulunan Sulina şehrinin 1870 yılında serbest liman haline getirildiği bilinmektedir. Günümüzde Romanya sınırları içinde yer alan bu liman 1978 yılında Romanya Hükümeti tarafından serbest bölge olarak ilan edilmiştir (Alpar, 1985:48).

Osmanlı döneminde serbest bölge kurma yönündeki ilk ciddi girişim II.meşrutiyetten sonra gerçekleşmiştir. Bir komisyon kuran İttihat ve Terakki Partisi, Çekmece Gölü ve Yedikule sahillerinde bir serbest bölge kurmayı planlamışlar, ancak yapılan hesaplamalardan sonra kurulacak olan bu bölgenin kısa vadedeki getirisinin, maliyetini bile karşılayamayacağı tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu proje hayata geçirilememiştir (Tekeli ve İlkin, 1987:88-89).

2.1.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarından 1980’lere Kadar Serbest Bölgeler

Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda azınlıkların sahneden çekilmesiyle Türk tüccarları yeni iş alanları elde etmişler, fakat dış ekonomik ilişkilerde daha önceden kurulmuş olan ve yabancı sermaye lehine işleyen iş bölümünü değiştirememişlerdir. Yabancı sermaye, dünya pazarlarıyla doğrudan bağlantıları elinde bulundurmaya devam ederken, Türk tacirleri yabancı sermayenin yurt içi temsilciliği ve aracılığı görevini üstleniyorlardı.

Dış ticaret ilişkileri içindeki konumlarını kısa sürede far eden Türk tüccarları 1923-1929 yılları arasında dış ticaretten aldıkları payı azaltan şartların değiştirilmesi için devletin tedbir almasını istemişlerdir. Bu tedbirler arasında İstanbul limanı içerisinde serbest bölge kurulması önerisi de yer alıyordu. Bu serbest bölgenin ilerisi için çok şeyler vaat eden bir gelişme olacağı ve transit ticaret hacmini arttırarak, Türk ticaret sermayesine yeni imkanların kapısını açacağı fikri kuvvet kazanıyordu.

Türk Hükümeti, 1926 yılında İstanbul'da serbest bölge kurma imkanlarını araştırmak üzere İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nca oluşturulacak özel bir komisyonu görevlendirmiştir. Komisyon, 11 Aralık 1926 tarihinde, "İstanbul'da Serbest Bölge Kurulması ile İlgili Rapor"u hazırlayarak hükümete sunmuştur. Aynı komisyon, 1927 yılında da ikinci raporu hazırlayarak hükümete sunmuştur.

Bu gelişmelerden sonra TBMM 19 Temmuz 1927'de 1132 sayılı, "Serbest Mıntıka Hakkında Kanun"u onaylamıştır. İstanbul'da serbest bölge kurma konusunda hükümete yetki veren bu kanun, Türkiye'de çıkarılan ilk serbest bölge kanunudur.

Bu kanun; 1929 yılında Ford Motor Şirketi'ne otomobil, kamyon ve traktör montajı için Tophane'de ayrılan bir alanın serbest bölge olarak kullanım izninin verilmesiyle uygulamaya konulmuştur. Ancak hemen ardından patlak veren Dünya Buhranının ardından Ford'un planları tutmamış ve işçi çıkarmaya başlayarak hedeflenen getiriye sağlayamadığı görülmüştür. Fabrikanın faaliyetlerine bir süre sonra son verilmesiyle, Türkiye'de üretime dönük ilk serbest bölge dönemi de sona ermiştir (Alpar, 1985:49).

İkinci serbest bölge denemesi, Mayıs 1946'da çıkarılan "Şark Halı ve Kilimleriyle, Benzerleri ve Hayvan Postları İçin Kurulacak Serbest Yer Hakkında Kanun" olmuştur. Bu yasaya göre, Eminönü'nde bir antrepoda bu ürünler depolanacak ve yeniden ihraç edilecekti. Ancak bu yasa da işlerlik kazandıramadığı için başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Alpar, 1985:49).

Daha sonra 1953 yılında yeni bir "Serbest Bölge Kanunu" çıkarılmıştır. Ancak bu kanunun yürürlüğe girmesi, ilgili tüzüğün çıkarılmasına bırakılmış; söz konusu tüzük de üç yıllık bir gecikmeyle 1956 yılında "Serbest Bölge Nizamnamesi" adıyla yayınlanmıştır. Tüzüğün işlerlik kazanmasından kısa bir süre sonra aynı yıl içerisinde İskenderun'da serbest bölge kurulması ile ilgili bir Bakanlar Kurulu kararı yayınlanmıştır. Ancak bu deneme de

faaliyetlere sınırlama getirilmiş (yalnızca depolama) olması ve henüz yeterli bilgi birikimin olmamasından dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bu denemelerden sonra 1960'lı yılların ortalarından itibaren yeniden serbest bölgelerin düzenlenmesine ilişkin birkaç girişimde bulunulmuşsa da, Türkiye'nin o dönemdeki ticari yapısının ve sanayileşmesinin serbest bölge faaliyetlerini yeterince destekleyecek kadar gelişmemiş olmasından dolayı neticeye ulaşamamıştır (Hava, 1999:116).

2.1.3. 1980'den Günümüze Serbest Bölgeler

Başarısız geçen denemelerin ardından uzun yıllar boyunca serbest bölgeler konusunda ciddi bir çalışma yapılmamış, adeta bu konu unutulmuştur. 24 Ocak 1980 tarihli 24 Ocak Kararları çerçevesinde uygulanmaya başlanan ihracata yönelik sanayileşme politikası ile serbest bölge kavramı yeniden gündeme gelmiştir. 24 Ocak Kararlarından sonra, ithal ikameci kalkınma stratejisinden ihracata yönelik kalkınma stratejisi sürecine geçilmesi ile birlikte serbest bölge konusu ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra konu, gerek bilimsel toplantılarda gerekse kamuoyunda ilgi görmeye başlamış, hükümet de bununla ilgili bazı düzenlemeler yapma gereği görmüştür (Akyüz, 1999:13).

1983 yılında Başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük olarak 151 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuş olan Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, 1984 yılında 223 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Devlet Planlama Teşkilatına bağlanmıştır. Daha sonra 436 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1991 yılında yine genel müdürlük olarak Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanmış, ancak 1994 yılında Müsteşarlığın; Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı olarak ikiye ayrılmasıyla Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanmıştır (Hava, 1999:116).

2.2. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELER MEVZUATI

Türkiye'deki 3218 sayılı serbest bölgeler kanunu 06.06.1985 tarihinde kabul edilmiş, 15.06.1985 tarih ve 18785 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun içeriği şöyledir :

(<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=1124&icerikID=523&dil=TR,25.03.2008>)

- Amaç ve Kapsam

Bu Kanun, Türkiye'de ihracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak üzere, serbest bölgelerin kurulması, yer ve sınırlarının tayini, yönetimi, faaliyet konularının belirlenmesi, işletilmesi, bölgelerdeki yapı ve tesislerin teşkili ile ilgili hususları kapsar.

- Yetki

Türkiye'de serbest bölgelerin yer ve sınırlarını belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Serbest bölgelerin, kamu kurum ve kuruluşlarınca, yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişilerce kurulmasına, işletilmesine Bakanlar Kurulunca izin verilir.

- Tanımlar

Bu Kanun uygulamasında;

- a) Bakanlık; Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığı,
- b) Müsteşarlık; Dış Ticaret Müsteşarlığını,
- c) Genel Müdürlük; Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğünü,
- d) Bölge Müdürlüğü; Serbest Bölge Müdürlüğünü,
- e) Bölge Kurucusu; Serbest bölge altyapısının yerli veya yabancı özel sektör veya kamu tarafından yapılması halinde, altyapıyı yapan kuruluşu,
- f) İşletici; Serbest bölgenin yerli veya yabancı özel sektör veya kamu tarafından işletilmesi halinde, bölgeyi işleten kuruluşu,
- g) B.K.İ.-Bölge Kurucu ve İşleticisi-; Serbest bölgenin özel sektör tarafından kurulması ve işletilmesi halinde, bölgeyi kuran ve işleten kuruluşu,
- h) Özel Hesap; Serbest bölge gelirlerinin toplandığı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde açılan özel hesabı,

- i) Faaliyet Ruhsatı; Serbest bölgede faaliyette bulunma ruhsatını,
 - j) Açık Alan Kullanma Ruhsatı; Serbest bölgede sınırlı süreli açık alan kullanımına izin verme ruhsatını,
 - k) Giriş İzin Belgesi; Serbest bölgeye Giriş İzin Belgesini,
 - l) Özel İzin Belgesi; Serbest bölgeye iş görüşmesi, ziyaret ve benzerleri gibi kısa süreli girişler için verilen Özel İzin Belgesini,
 - m) Bölge; Bakanlar Kurulu Kararı ile yeri ve sınırları belirlenen serbest bölgeyi,
 - n) Kullanıcı; Faaliyet Ruhsatı alan ve serbest bölgede belli bir işyeri bulunan gerçek veya tüzel kişiyi,
 - o) Tarife; Serbest bölgede faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilere verilen yer ve hizmet ücretlerini gösterir tarifeyi,
 - p) Döviz; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca alım-satım konusu yapılan, efektif dâhil yabancı paralar ile ödemeyi sağlayan her nevi hesap, belge ve vasıtaları,
 - r) Kanun; 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nu,
 - s) Yönetmelik; Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği'ni,
- ifade eder.

- Faaliyet Konuları

Serbest bölgelerde, Yüksek Planlama Kurulu'nca uygun görülecek her türlü sınaî, ticari ve hizmetle ilgili faaliyetler yapılabilir.

Fiyat, kalite ve standartlarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen yetkiler serbest bölgelerde uygulanmaz.

2.2.1. Serbest Bölgenin Kurulması

Serbest bölge ilan edilen yerlerde ihtiyaç duyulacak arazi ve tesisler Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre sağlanabilir.

Yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan ruhsat almak kaydıyla serbest bölgede faaliyette bulunabilirler.

Serbest bölgede arazinin kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, kurulması ve kullanılmasıyla ilgili diğer bütün izinler ve ruhsatlar bölge müdürlüğüne verilir ve denetlenir.

Serbest bölgelerin asayiş hizmetleri polis tarafından yerine getirilir.

Serbest bölgelerde uygulanan muafiyet ve teşvikler ile serbest bölgelerin gelir ve harcamaları aşağıda verilmiştir.

- Muafiyet ve Teşvikler

Serbest bölgeler gümrük bölgesi dışında sayılır.

Bu bölgelerde gümrük ve kambiyo mükellefiyetine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz.

Kullanıcıların tutmak zorunda oldukları defterler ile düzenleyecekleri belgelere ilişkin olarak, 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun hükümlerine bağımlı olmaksızın düzenleme yapmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir.

İşleticiler ve kullanıcılar yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek vergi dışı teşviklerden yararlandırılabilir.

- Serbest Bölgelerin Gelir ve Harcamaları

Serbest bölgelerden elde edilen gelirlerden;

a) Faaliyet ruhsatı ve izin belgesi karşılığı tahsil edilecek ücretler,

b) Yurt dışından bölgeye getirilen malların CIF, bölgeden Türkiye'ye çıkarılan malların FOB değeri üzerinden peşin olmak üzere binde 5 oranında ödenecek ücretler,

c) Serbest bölgeyi işleten gerçek veya tüzel kişilerle yapılacak sözleşmeler uyarınca tahsil edilecek tutarlar,

d) Bölge faaliyetlerinden sağlanan diğer gelirler; ilgili idare tarafından sözleşmeler gereği tüzel kişilere yapılan gelir payı aktarmaları düşüldükten sonra Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde açılacak bir özel hesaba yatırılır. Bu hesapta toplanan tutarlardan ret ve iadeler düşüldükten sonra kalan tutar, Dış Ticaret Müsteşarlığı merkez ödemelerini yapan merkez saymanlığı hesabına yatırılır. Merkez saymanlık hesabına yatırılan meblağ bütçeye gelir kaydedilir.

Serbest bölgelerde yatırım ve tesis safhasında kullanılan mallar, tevsi ve kapasite artırmak amacıyla getirilen mallar, kullanıcının kendisine ait olmayan bakım ve onarım maksadıyla getirilen mallar, bölgelere geçici olarak getirilen araç, gereç ve ekipmanlar, fason üretim amacıyla getirilen mallar, 6.2.2004 tarihinden sonra faaliyet ruhsatı alanlardan imalatçı kullanıcıların dışındaki kullanıcılar tarafından yurt dışından bölgeye getirilen ve/veya bölgeden Türkiye'ye çıkarılan mallar birinci fıkranın (b) bendi hükmü uyarınca bir ücrete tâbi tutulmaz. Ancak, bakım ve onarım ile fason üretimde yaratılan katma değer üzerinden ve 6.2.2004 tarihinden sonra faaliyet ruhsatı alanlardan imalatçı kullanıcıların dışındaki kullanıcılar tarafından yurt dışından getirilerek bölge içinde satılan mallardan bu ücret alınır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde oluşturulan özel hesabın işleyişine ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığının uygun görüşü üzerine Dış Ticaret Müsteşarlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. Gelirlerin zamanında yatırılmaması halinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Hükümleri uygulanır.

2.2.2. Mal Ve Hizmetler

Serbest bölgelerdeki mallara ve hizmetlere ilişkin yasal prosedür aşağıdaki gibi işlemektedir:

- Bölgedeki Mallar

Serbest Bölge ile Türkiye'nin diğer yerleri arasında yapılacak ticaret, dış ticaret rejimine tabidir. Serbest bölge ile diğer ülkeler ve serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi uygulanmaz.

Bedeli 500 ABD dolarının altında olan Türkiye mahreçli mallar isteğe bağlı olarak ihracat işlemine tabi tutulmayabilir.

- Kambiyo ve Hizmetler

Serbest bölgelerdeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler dövizle yapılır. Bakanlar Kurulu ödemelerin Türk Lirası olarak yapılmasına da karar verebilir.

Serbest bölgede gemi ve liman hizmetleri işletici tarafından yapılır veya kamu kurum ve kuruluşlarına, gerçek veya tüzel kişilere yaptırılır.

2.2.3. Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Uygulanmayan Hükümler, Yönetmelik

Serbest bölgelerin çalışma ve sosyal güvenlik haklarına yönelik hükümler ile yine bu haklara yönelik uygulanmayan hükümler ve yönetmelik şu şekilde işlemektedir:

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Esasları

Serbest bölgelerde, faaliyet gösterecek iş yerlerinde yabancı uyruklu yönetici ve vasıflı personel çalıştırılabilir. Buna ait esaslar yönetmelikte belirlenir.

Serbest bölgelerde Türkiye Cumhuriyeti sosyal güvenlik mevzuatı hükümleri uygulanır.

- Uygulanmayan Hükümler

Serbest bölgelerde 1580 sayılı Belediye Kanununun 15'inci maddesinin 5, 22, 25, 32 ve 47'nci bentleri dışında kalan hükümleri; 5682 sayılı Pasaport Kanunu; 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de Seyahat ve İkametleri Hakkındaki Kanun ile 2007 sayılı Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkındaki Kanun ile ek ve değişiklikleri; 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu; 2677 sayılı Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun hükümleri ile diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

-Uygulama Yönetmeliği

Bu Kanunda, düzenlenmesi yönetmeliğe bırakılan konularla, serbest bölgelerde faaliyette bulunacak işleticilerin teşekkül tarzı, görev, yetki ve sorumlulukları, bu işletici ve kullanıcılara verilecek faaliyet ruhsatları ve iptali, bunların sınaî ve ticari sicillerinin tutulması, hesaba yapacakları ödemeler, serbest bölge ile ilgili faaliyetlerin tabi olacağı

esaslar, bölgelere giriş için verilecek izin belgesi ile görev kartları, ikamet izni ve çalışma esasları ve serbest bölgelerin işletilmesine dair diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Bu Kanun, bir serbest bölge için, o serbest bölgenin faaliyete geçmesinden itibaren uygulanır. Faaliyete geçiş tarihi ise, o serbest bölge alanını çevreleyen çit, kule ve kapı inşaatlarının tamamlanması, Bölge Müdürlüğü, Polis ve Gümrük birimlerinin göreve başlaması suretiyle bölgenin resmen açılış tarihidir.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla bu Kanuna göre kurulan serbest bölgelerde faaliyette bulunmak üzere ruhsat almış mükelleflerin;

a) Bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazançları, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla faaliyet ruhsatlarında belirtilen süre ile sınırlı olmak üzere gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır. Bu istisnanın 31.12.1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94'üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendi kapsamında yapılacak tevkifata etkisi yoktur.

b) Bu bölgelerde istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler 31.12.2008 tarihine kadar gelir vergisinden müstesnadır. Ancak, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla ruhsatlarında belirtilen süre 31.12.2008 tarihinden daha önceki bir tarihte sona eriyorsa, istisna uygulamasında ruhsatta yer alan sürenin bitiş tarihi dikkate alınır.

c) Bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile ilgili olarak yaptıkları işlemler 31.12.2008 tarihine kadar her türlü vergi, resim ve harçtan müstesnadır.

Serbest bölgelerde faaliyette bulunan gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgelerde imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları Avrupa Birliğine tam üyeliğin gerçekleştiği tarihi içeren yıllık vergileme döneminin sonuna kadar gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır. Bu istisnanın Gelir Vergisi Kanununun 94'üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendi kapsamında yapılacak tevkifata etkisi yoktur.

6.2.2004 tarihinden sonra faaliyet ruhsatı alanlardan, imalatçı kullanıcıların dışındaki kullanıcılar tarafından yurt dışından bölgeye getirilen ve/veya bölgeden Türkiye'ye çıkarılan malların, bu Kanunun 7.nci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen ücrete tâbi tutulmaması nedeniyle, gelir payı ödenen serbest bölgelerde kurucu ve işletici şirketlerin

işletme sözleşmelerindeki gelir payı kayıplarının karşılanması amacıyla yönetmelikte düzenleme yapılır.

- Yürürlük ve Yürütme

Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer. Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür..

2.3. BÖLGE MÜDÜRLÜKLERİ VE BÖLGENİN DÜZENLENMESİ

Bu bölümde serbest bölge müdürlükleri görev ve yetkileri, sınırları , alt yapı ve üst yapı tesisleri, işletmelerin faaliyet konuları, bölge güvenliğinin sağlanması, bölge kurucu ve işleticisinin saptanması ve görevleri, bölgeye mal giriş-çıkışı, bölgedeki özel hesap ve bölge gelirleri, bölgelerde uygulanan kira tarifeleri ve sözleşmeleri, bölgelerdeki bankacılık ve sigortacılık işlemleri, mal yükleme ve boşaltma esasları, işletmeler arası itiraz ve şikayetler, icra ve tasfiye işlemleri ile ihtilafların çözümü gibi konulara değinilecektir.

2.3.1. Bölge Müdürlükleri, Bölgenin Sınırları, Alt ve Üstyapı Tesisleri ve Bunların Korunması, Serbest Bölge Müdürlüklerinin Görev ve Yetkileri

Serbest Bölge Müdürlükleri 9.12.1994 tarihli ve 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 6'ncı maddesi uyarınca doğrudan Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlıdır.

Serbest Bölge Müdürlüklerinin görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Bölge arazisinin kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, kurulması ve kullanılmasıyla ilgili bütün ruhsatları vermek,
- b) Serbest Bölge gelirlerinin özel hesaba yatırılmasını temin etmek, bu amaçla bankalar nezdinde hesaplar açmak ve buna ilişkin diğer işlemleri gerçekleştirmek,
- c) Bölgede gümrük, güvenlik, çalışma, sosyal güvenlik, liman, haberleşme ve sağlık hizmetleri gibi konularda kamuyu ilgilendiren görevlerin yerine getirilmesi için koordinasyonu temin etmek,

d) İşletici veya Bölge Kurucu-İşleticisi ile akdedilen işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmesi ile İşletici veya Bölge Kurucu-İşleticisi ve kullanıcılar, kamu ve özel kuruluşlar arasında yapılan sözleşmelerin hükümleri uyarınca yürütülen işleri gözetmek ve denetlemek,

e) İşletici veya Bölge Kurucu-İşleticisi tarafından hazırlanan hizmet, kira ve/veya satış tarifelerinin düzenlenmesini temin etmek,

f) Giriş izin belgeleri ile özel izin belgelerini vermek,

g) Faaliyet ruhsatı müracaatı uygun görülen kişilerin yapmış olduğu kira ve satış sözleşmelerini onaylamak,

h) Bölge faaliyetlerini değerlendirmek ve yıl içindeki faaliyetlerin sonuçlarını yıllık faaliyet ve hesap raporlarını özel hesap gelirlerini gösterir tablolar hazırlayarak ekleri ile beraber gerekli açıklamaları yaparak Genel Müdürlüğe bildirmek,

i) Faaliyet ruhsatı iptal edilen veya süresi sona eren firmaların iş yerlerinde bulunan demirbaş ve ticari emtianın Yönetmelikle belirlenen sürede bölge dışına çıkarılmasını sağlamak,

j) Yönetmelikle belirlenen diğer görevleri yerine getirmektir.

Bölge Müdürü, Yönetmelikte belirtilen görevlerin yerine getirilmesi ve işlemlerin mevzuata uygun olarak yürütülmesi için gerekli her türlü tedbiri alır. Bu görevlerin yerine getirilmesiyle ilgili her türlü gözetim, denetim ve uygulamadan sorumludur.

2.3.1.1. Bölgenin Sınırları

Bölgenin sınırları, Bakanlar Kurulu'nun ilgili Bölgenin kurulmasına ilişkin Kararnamesinde belirtilen sınırlardır.

Bölge ve Bölge dışındaki liman rıhtımlarına yanaşarak veya deniz yoluyla lash ve limbo yapmak suretiyle Bölgeye mal getiren ve götüren gemilerin ve deniz araçlarının, Liman Başkanlığı ve/veya Liman İşletme Müdürlüğüne belirlenen rıhtım veya yerlerde işgal ettikleri deniz alanları ile bu yerlerden malların Bölgeye getirilip götürülmesi için takip edilen yol, gümrük işlemlerinin yapılması açısından, Gümrük İdaresinin gözetiminde olması şartıyla serbest bölge kabul edilir.

2.3.1.2. Altyapı Tesisleri

Bölgede drenaj, kanalizasyon, arıtma tesisi, yol, su, elektrik, haberleşme tesisleri gibi altyapı tesisleriyle bölge sınırları, kantar, kaçak eşya ambarı, giriş-çıkış kapıları ve sair bina ve tesisler, ilgili yatırımcı bakanlıklarca inşa ettirilebileceği gibi, İşletici veya B.K.İ.'ne de yaptırılabilir.

Kamuya ait liman, havaalanı ve sair tesisler dâhilinde serbest bölge kurulması halinde altyapı için gerekli iş ve işlemler, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü tarafından, ilgili kurum ve kuruluşlarla da gerekli koordinasyon sağlanarak ve uygun görüşleri alınarak, ihtiyaç duyulan yapı ve tesisler hizmete hazır hale getirilir.

Bölgenin B.K.İ. tarafından kurulup ve işletilmesi halinde B.K.İ., Müsteşarlık ile akdettiği "Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi"nde belirlenen şartlar çerçevesinde; bölge için tahsis edilen arazide faaliyetlerin yürütülmesi için çalışma üniteleri ve diğer kapalı işyeri inşaatını ve bölgedeki altyapı ile bu altyapının bölge dışındaki altyapıyla bütünleşmesini sağlayacak inşaatları faaliyet ruhsatının verilmesinden itibaren sözleşmesinde belirtilen süre içinde tamamlamakla, bölgeyi yurtiçinde ve yurtdışında tanıtmakla, işyeri talebinde bulunan müteşebbislere kapalı işyerlerini kiralamakla, bölge özel arazi üzerinde kurulduğu takdirde talep halinde satmakla, satılan açık arazilerin altyapısını arazi bedelleri tahsil olununcaya kadar inşa etmekle, arazilerde kullanıcı binalarının yaptırılmasını takip etmekle ve bölgenin kuruluş ve işletmesi ile ilgili diğer işleri tamamlamakla, yükümlüdür.

2.3.1.3. Üstyapı Tesisleri

Bölge için tahsis edilen, Hazineye veya mülkiyeti bir kamu kuruluşuna ait arazi Genel Müdürlük tarafından üzerine üst yapı yapılmak üzere İşletici veya B.K.İ.'ne bir sözleşme ile tamamen veya kısmen kiralanabileceği gibi, faaliyet ruhsatı verilmesi uygun bulunan gerçek veya tüzel kişilere de bir sözleşme ile kiralanabilir.

Bölgedeki bina ve tesisler; işletici veya B.K.İ.'nin yanında, kullanıcılar tarafından da yaptırılabilir. Söz konusu bina ve tesisler diğer kullanıcılara kiraya verilebilir, devredilebilir veya mülkiyeti B.K.İ. ya da kullanıcılara ait olması durumunda satılabilir.

İnşaat aşamasındaki tüm onay ve denetim işleri Bölge Müdürlüğü tarafından yapılır. Söz konusu onay ve kontrollük hizmetleri Bölge Müdürlüğünce B.K.İ.'ne de yaptırılabilir. Ancak, özellik arz eden tesislerin inşaat projeleri Genel Müdürlük tarafından onaylanır.

Faaliyet ruhsatı verilmesi uygun görülenler, İşletici veya B.K.İ. ile kira veya satış sözleşmesi yaparlar, Bölge Müdürlüğünce onaylanan bu sözleşmeyi müteakiben Genel Müdürlükçe faaliyet ruhsatı düzenlendikten sonra, bölgede yatırım faaliyetine başlayabilirler. Bina veya tesis yaptıracak kullanıcılar, projelerini hazırlayıp üst yapı taahhütlerini yerine getirdikten sonra "İskân Ruhsatı" almak üzere Bölge Müdürlüğüne başvururlar. İskân ruhsatının verilmesiyle yatırım aşaması tamamlanarak işletme dönemine geçilmiş olur.

Faaliyet ruhsatı müracaat formunda belirtilen proje ve inşaatın, belirtilen süreler içerisinde tamamlanması gerekir. Bu süreler faaliyet ruhsatında belirtilen işletme süresine ilave edilir. Ancak, proje ve inşaatın kabul edilebilir zorunlu nedenlerle süresi içerisinde tamamlanamaması halinde 54 üncü madde hükmüne istinaden ek süre verilebilir. Ek süreler faaliyet ruhsatı süresine ilave edilmez.

Kullanıcılar, kiralanan veya satın alınan arazide inşa edilecek bina veya tesisin inşaatı tamamlanmadan (iskân ruhsatı almadan) Bölge Müdürlüğünden "Geçici İskân Ruhsatı" olarak binalarında veya kiraladıkları bir başka işyerinde ticari faaliyete başlayabilirler. Bu takdirde geçici iskân ruhsatı aldıkları veya kapalı alan kiraladıkları tarihte işletme dönemi başlamış kabul edilir.

Açık alan kiralanan yapılar ilk kullanıcıya tanınan faaliyet ruhsatı süresini aşmamak kaydıyla Genel Müdürlüğün uygun göreceği diğer bir kullanıcıya devredilebilir.

Arazisi Hazineye ait serbest bölgelerde İşletici, B.K.İ. ve kullanıcılar tarafından inşa ettirilen bina ve tesisler, faaliyet ruhsatı süresinin sona ermesi veya faaliyet ruhsatının iptali halinde Hazineye intikal eder. Söz konusu bina ve tesislerin kullanılabilir halde devredilmesi esastır. İşletici/B.K.İ. ile Bölge Müdürlüğü bu hususta gerekli tedbirleri birlikte alırlar.

Arazisi Hazineye ait serbest bölgelerde, hazine arazisi kiralamak suretiyle üzerine üst yapı tesis eden kullanıcılara, 4706 sayılı Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna göre satış yapılabilir.

Arazisi Hazineye ait serbest bölgelerde satın almış olduğu arazide yaptırdığı iş yerinde faaliyette bulunan kullanıcılar, faaliyet ruhsatı sürelerinin bitiminde yeni bir faaliyet ruhsatı alabilirler. Bu kullanıcılar, faaliyetlerine son vermeleri veya faaliyet ruhsatlarının Müsteşarlıkça iptal edilmesi halinde arazileri ile üzerindeki bina ve tesislerini Genel Müdürlüğün uygun göreceği diğer gerçek ve tüzel kişilere satabilirler.

Arazisi özel mülkiyete ait serbest bölgelerde, kiraladığı arazi üzerinde bina ve tesis yaptıran kullanıcıların faaliyet ruhsat sürelerinin bitiminde, arazi kira sözleşmesinde üst yapıların devri için belirtilen süreyi aşmamak kaydıyla adlarına yeni bir ruhsat düzenlenebilir. Kira sözleşmesinde belirtilen bu sürenin sona ermesi halinde inşa ettirilen bina ve tesisler B.K.İ.'ye intikal eder. Bu kullanıcılar, faaliyet ruhsatı süresi içinde faaliyetlerine son vermeleri veya faaliyet ruhsatlarının iptali halinde bina ve tesislerinin kullanım hakkını sözleşme süresi sonuna kadar Genel Müdürlüğün uygun göreceği bir gerçek veya tüzel kişiye devredebilirler. Aksi takdirde, bina ve tesisler B.K.İ.'ye intikal eder.

Arazisi özel mülkiyete ait serbest bölgelerde satın aldığı arazide yaptırdığı işyerinde faaliyette bulunan kullanıcılar, faaliyet ruhsat sürelerinin bitiminde yeni bir faaliyet ruhsatı alabilirler. Bu kullanıcılar, faaliyetlerine son verilmesi veya faaliyet ruhsatlarının iptal edilmesi halinde arazileri ile üzerindeki bina ve tesislerini Genel Müdürlüğün uygun göreceği diğer bir gerçek veya tüzel kişiye satabilirler.

Bölgede inşa edilecek üst yapıların tabi olacağı yapı ve inşa esasları her bölge için Genel Müdürlükçe belirlenir. Bölge faaliyete geçmeden önce inşa edilecek üst yapılara ilişkin projeler Genel Müdürlükçe onaylanır.

2.3.1.4. Yapı ve Tesislerin Korunması

Bölge Müdürleri, Bölgenin alt ve üstyapı tesisleri ile sınırlarının korunması ve değişikliklerin devamlı gözetim ve denetimi altında yapılmasını ve teslim alınmasını sağlamakla yükümlüdürler. Kullanıcıların tasarrufta buldukları yer ve tesislerin kullanılır halde geri teslim edilmesi ve gerekiyorsa eski durumuna getirilmeleri maksadıyla Bölge Müdürlüğü tarafından belirlenecek olan tazminatın tahsili için İşletici veya B.K.İ. ile Bölge Müdürlüğü gerekli tedbirleri birlikte alırlar.

2.3.2. Bölgelerde Faaliyete İlişkin Konular

Serbest bölgelerde yapılabilecek faaliyetler, işletmelere faaliyet ruhsatının verilmesi, kullanıcılara ait sınai ve ticari sicillerin tutulması ve bölge işlemlerinin bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yapılması, giriş izin ve görev kartlarının verilmesi, faaliyetin geçici olarak durdurulması veya tamamen iptali, giriş belgesinin ve görev kartlarının iptal edilmesine ilişkin uygulamalara bu bölümde yer verilecektir.

2.3.2.1. Bölgelerdeki Faaliyet Konuları

Serbest Bölgelerde, Yüksek Planlama Kurulu'nca (Y.P.K.) uygun görülecek her türlü sınaî, ticari ve hizmetle ilgili faaliyetler yapılabilir.

2.3.2.2. Faaliyet Ruhsatının Verilmesi

Bölgede faaliyette bulunmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler, "Faaliyet Ruhsatı" almak için "Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu"nu Genel Müdürlüğe doğrudan teslim edebilecekleri gibi, ilgili Bölge Müdürlüğü kanalıyla veya taahhütlü olarak posta yoluyla da gönderebilirler. Müracaatın posta yoluyla yapılması halinde Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu'nun postaya verildiği tarih, Genel Müdürlüğe teslim tarihi olarak kabul edilir.

Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu'nun doldurulup, yukarıda belirtilen şekilde verilmesi ve Faaliyet Ruhsatı müracaat ücretinin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki "Serbest Bölgeler Özel Hesabına" yatırılmasıyla müracaat yapılmış olur. Müracaatın değerlendirilmesi sonucunda Serbest Bölgede faaliyet göstermek üzere "Faaliyet Ruhsatı" verilmesi uygun görülene, bu durum yazılı olarak bildirilir. Söz konusu yazıda müracaatçıya kira veya satın alma sözleşmesi yapması için 30 günlük süre tanınır. Bu süre içerisinde kira veya satın alma sözleşmesini yapan müracaatçı, bu sözleşmeleri Bölge Müdürlüğü'ne onaylatarak bir örneğini Genel Müdürlüğe gönderir. Sözleşmenin gönderilmesini müteakip Genel Müdürlükçe Faaliyet Ruhsatı düzenlenir. Bu süre içinde sözleşme yapmayanlar, "Faaliyet Ruhsatı" alma hakkını kaybederler.

Genel Müdürlük, Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu üzerinde gerekli değerlendirmeleri yapar ve koşulların uygun olmadığını anlaşılması halinde yapılan müracaatı reddedebilir.

Faaliyet Ruhsatı; müracaatçının talebi, faaliyet konusu, yatırım tutarı ve benzeri diğer hususlar Bölgeler itibariyle göz önünde bulundurularak değerlendirilir.

Faaliyet ruhsatı süresi, faaliyet ruhsatı müracaatı, diğer izin belgelerine ilişkin esaslar ve ücretler Genel Müdürlükçe belirlenir. Faaliyet ruhsatı alabilmek için aşağıdaki belgelerin eksiksiz sunulması gerekmektedir:

- Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Serbest Bölge Müdürlüğü veya serbest bölgenin işletici/kurucu-işletici şirketinden temin edilecek Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu ve bir fotokopisi,

- Müracaatçı ve serbest bölgede yapacağı faaliyet hakkında tanıtıcı bilgi,

- İmza sahibinin yetki belgesi ve imza sirküleri ile (varsa) firma temsilcisinin yetki belgesi ve imza beyannamesi,

- Müracaatçı firmanın kuruluş ilanı ile son sermaye ve ortaklık yapısının yayımlandığı Türkiye Ticaret Sicil Gazeteleri ve Ticaret ve/veya Sanayi Odası kaydı (Yabancı firmalar için kendi ülkelerinde geçerli olan kuruluş belgesinin Türkiye'nin o ülkedeki temsilciliğince onaylı örneği),

- Firmanın son üç yıla ilişkin bilançosu, kar ve zarar cetveli,

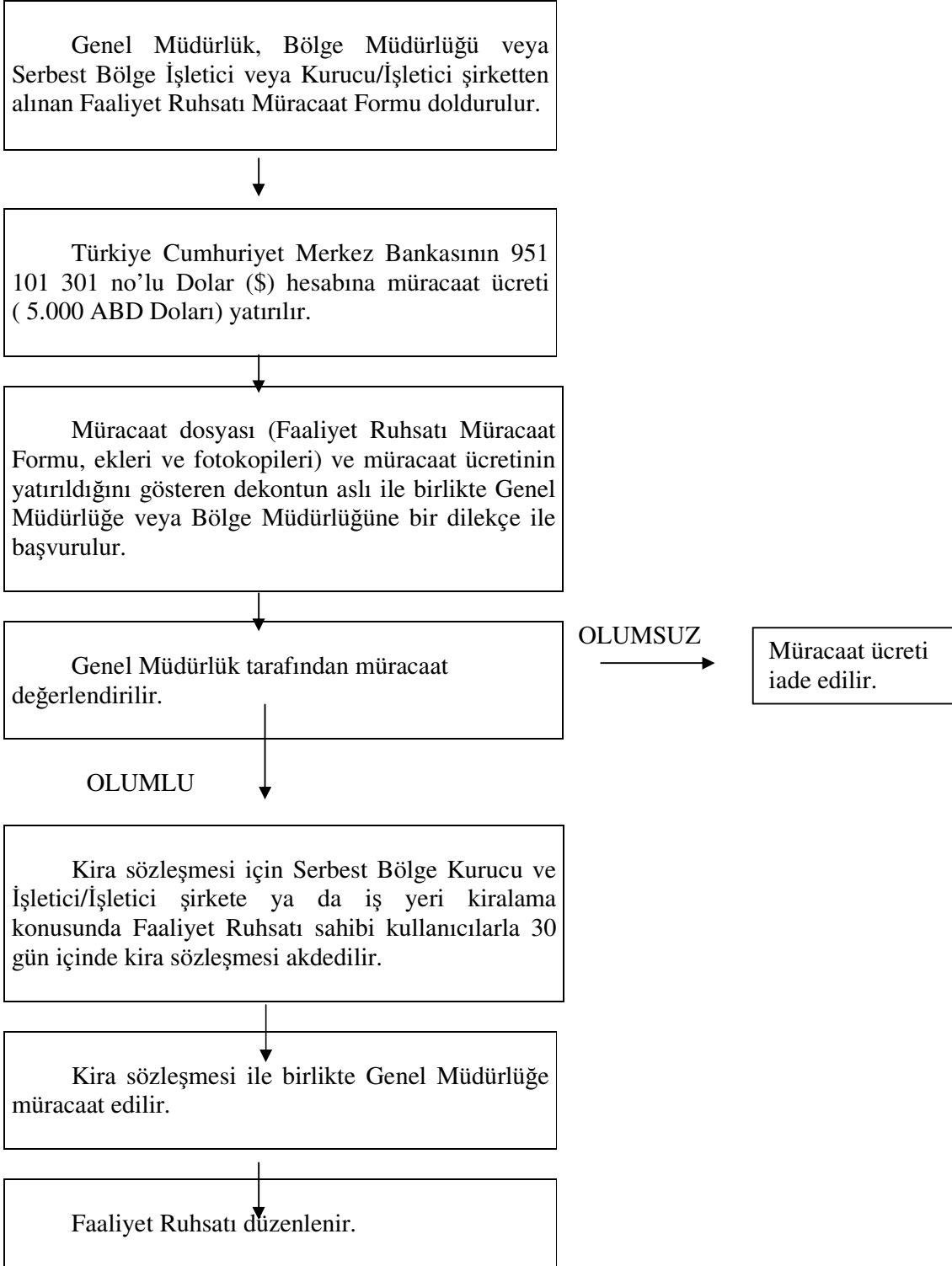
- Müracaat ücretinin Merkez Bankası'na yatırıldığını gösterir banka dekontunun aslı ve bir fotokopisi,

- Son üç yılda Türkiye'ye getirilen döviz tutarını gösterir belgeler;

bir dilekçe ile birlikte iadeli taahhütlü olarak doğrudan Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'ne veya ilgili Serbest Bölge Müdürlüğüne de teslim edilebilir.

Yapılan başvurular gerekli incelemelerin ardından müracaatçıya en kısa sürede bildirilir. Faaliyet Ruhsatı başvuru ve inceleme işlemleri aşağıda (Tablo 2.1) ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 2.1: Faaliyet Ruhsatı Başvuru İşlemleri

Kaynak: (www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/MevzuatKoordinasyonDb/atinterf.doc, 20.02.2008).

Yatırımcı kullanıcılar, Faaliyet Ruhsatını aldıktan sonra, Bölge Müdürlüğüne müracaat ederek, hazırlanmış oldukları inşaat projelerini uygulamak üzere "İnşaat Ruhsatı" alırlar. İnşaat çalışmalarını bitirdikten sonra "İskân Ruhsat"larını alarak ticari faaliyetlerine başlarlar.

Serbest bölgelerde faaliyette bulunacak bütün gerçek ve tüzel kişiliğe sahip Türkiye'de faaliyet gösteren firmaların, serbest bölgedeki faaliyetlerini oluşturacakları şubeleri aracılığı ile yapmaları zorunludur. Bu durumda merkez firmanın son üç yıla ait bilançolarının incelenmesi sırasında sermaye yapısı ve karlılık durumu gibi hususlar göz önünde bulundurulacaktır.

Serbest bölgede faaliyet gösterecek şubenin ticari faaliyete başlayabilmesi için mutlaka sermaye tahsis edilecek ve işletme gideri öngörülmektedir.

Serbest bölgelerde faaliyette bulunacak bütün gerçek ve tüzel kişiliğe sahip firmaların faaliyet alanlarının serbest bölgeler ile sınırlı olması halinde bile, ticaret sicili kayıtlarının bulunması zorunludur.

2.3.2.3. Kullanıcıların Sınai ve Ticari Sicillerinin Tutulması ve Bölge İşlemlerinin Bilgisayar Veri İşleme Tekniği Yoluyla Yapılması

Kendilerine "Faaliyet Ruhsatı" verilen gerçek ve tüzel kişiler, faaliyete başlamadan önce, Bölge Müdürlüğü Tescil Bürosunda "Sicil Defteri"ne kaydedilirler. Yapılan kayıtta, ruhsatta bulunan bilgiler ile ilgilinin icra edeceği meslek ve ticari faaliyet dalı aynen işlenir ve ilgiliye bir ticaret veya sınai sicil numarası ile bunun da üzerine işlendiği bir "Sicil Belgesi" verilir. İlgili, meslek veya ticari faaliyetinde herhangi bir değişiklik olduğunda, bu durumu Bölge Müdürlüğüne bildirmek ve bu tür değişiklikleri sicil kaydına işletmek zorundadır.

Serbest bölgede faaliyet gösteren kullanıcılar, genel esaslar çerçevesinde gelir ve kurumlar vergisi mükellefiyeti tesis ettirerek, Vergi Usul Kanununun defter tutma ile belge ve kayıt düzenine ilişkin hükümlerine uymak zorundadırlar.

Kullanıcılar, yönetmelik hükümleri kapsamında Serbest Bölge İşlem Formu ile gerçekleştirilen tüm işlemlerini bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yaparlar. Bu konudaki uygulamanın zamanlaması ve kapsamı hakkındaki düzenlemeler Genel Müdürlükçe tespit edilir."

2.3.2.4. Giriş İzin Belgesi ve Görev Kartı

Faaliyet Ruhsatı alan gerçek ve tüzel kişiler ve bunların temsilci, görevli ve işçileri ile Bölgede her türlü iş veya işlemlerini yürüten kişiler, ilgili Bölge Müdürlüğünden "Giriş İzin Belgesi" almak kaydıyla, Bölgeye girebilirler. Kısa süreli girişler için Bölge Müdürlüğünce verilen "Özel İzin Belgesi"yle de Bölgeye girilebilir.

Giriş İzin Belgesi, Bölge Müdürlüğünce düzenlenir. Üzerinde ilgili Bölge Müdürlüğünü tanımlayan ibare ve bu Müdürlüğün mührü, tanzim tarihi, taşıyanın resmi, adı ve soyadı, işyeri ve adresi ile geçerlilik süresi bulunur. Özel İzin Belgesinde taşıyanın adı ve soyadı bulunmaz. Bu belgeler farklı renklerde düzenlenir ve Özel İzin Belgesi çıkışta ilgililere iade edilir.

Bölge Müdürlüğü ile diğer kamu kurumu birimlerinde ve İşletici veya B.K.İ. nezdinde çalışan görevlilere, "Giriş İzin Belgesi"ndeki bilgileri kapsayan ve Bölge Müdürlüğü tarafından düzenlenen "Görev Kartı" verilir. Anılan görevliler, ancak bu kartlarını göstererek Bölgeye girip, çalışabilirler.

Bölgenin kuruluş aşamasında veya faaliyete geçmelerinden itibaren yapılan inşaat, bakım ve onarım işleri için İşletici, B.K.İ. ve/veya Kullanıcılar tarafından günlük olarak temin edilen işçilere hüviyet ibrazı karşılığında Özel İzin Belgesi verilebilir. Bu duruma göre verilen özel izin belgeleri, çalıştırılan işçi sayısı dikkate alınarak düzenlenir. İşçi sayısında değişiklik olduğu takdirde, fazla verilen kartlar geri alınarak iptal edilir, eksik olması durumunda ise yeni kartlar düzenlenerek ilgililerine verilir.

2.3.2.5. Faaliyetin Geçici Olarak Durdurulması ve Faaliyet Ruhsatının İptali

Kullanıcıların faaliyetlerinin geçici olarak durdurulması ve faaliyet ruhsatının iptaline ilişkin esaslar şunlardır:

a) Aşağıda belirtilen hallerde, Bölge Müdürlüğünce kullanıcının serbest bölgeden mal çıkışlarına ve bölge içi mal satışlarına ilişkin serbest bölge işlem formları üç ay süreyle işleme konulmaz. Ancak, kullanıcı tarafından üç aylık süre içerisinde bu hususların düzeltilmesi halinde Bölge Müdürlüğünce işlem formları tekrar işleme konulur.

1) Yönetmelik hükümleri uyarınca verilmesi gereken belgeler ile Genel Müdürlük ve Bölge Müdürlüğünce istenilen bilgi ve belgelerin zamanında verilmemesi veya yanlış bilgi verilmesi,

2) Kullanıcı, yetkili temsilcisi veya görevlileri tarafından bölge tesis, araç-gereç ve ekipmanlarına veya diğer kullanıcılara zarar verildiğinin tespit edilmesi ve Bölge Müdürlüğünce yapılan uyarıya rağmen bu durumun düzeltilmemesi ve/veya zararın tazmin edilmemesi,

3) Kullanıcının İşletici veya Bölge Kurucu-İşleticisi ile yaptığı kira ve/veya satış sözleşmesi hükümlerine uymadığının tespit edilmesi,

4) Yazılı talimatlara uyulmadığının veya bölge düzenini bozucu davranışlarda bulunduğu tespit edilmesi,

5) Faaliyet ruhsatı müracaat formunda beyan ve taahhüt edilen hususlarda meydana gelen değişikliklerin bildirilmemesi,

b) Aşağıda belirtilen hallerde Bölge Müdürlüğünce yapılan tespitlerin ve düzenlenen tutanakların Genel Müdürlük tarafından incelenmesi sonucu gerekli görülmesi halinde faaliyet ruhsatı iptal edilir.

1) (a) bendinde belirtilen süre sonunda, aykırı işleme devam edildiğinin Bölge Müdürlüğünce tutanakla tespit edilmesi,

2) Faaliyet ruhsatı müracaat formunda beyan ve taahhüt edilen hususlara uyulmaması veya beyan edilen hususların gerçek dışı olduğunun sonradan yapılan araştırma ve incelemeler veya denetimler neticesinde tespit edilmesi,

3) Kanun, yönetmelik, tebliğ ve genelge hükümlerine uyulmadığının tespit edilmesi,

c) Aşağıda belirtilen hallerde faaliyet ruhsatı hiçbir uyarıya gerek kalmaksızın Genel Müdürlükçe iptal edilir.

1) Bölge dışındaki faaliyetler nedeniyle elde edilen kazanç ve iratların, bölgede elde edilmiş kazanç ve iratlar gibi gösterilerek muhasebe kayıtlarının birleştirilmesi ve/veya bu

amaçla sahte veya muhteviyatı yanıltıcı belge kullanılması suretiyle vergi kaçırıldığıının belirlenmesi,

2) Mevzuata aykırı olarak bölgeye mal getirildiğinin veya bölgeden mal çıkarıldığıının tespit edilmesi, envanter kayıtları ile mevcut stoklar arasında eksiklik veya fazlalık bulunduğunun tespit edilmesi,

Faaliyet ruhsatında belirtilen sürenin sona ermesi veya ruhsatları yukarıdaki nedenlerle iptal edilmiş olmasına rağmen faaliyetine devam etme girişiminde bulunanların malları bölgeye alınmaz. Bölgedeki malları bu Yönetmeliğin 52 nci maddesine göre tasfiye işlemine tabi tutulur.

2.3.2.6. Giriş İzin Belgesi, Özel İzin Belgesi ve Görev Kartlarının İptali

Faaliyet ruhsatı iptal edilenler ile yanlarında çalışanların, "Giriş İzin Belgesi" veya "Görev Kartı" olup da, 14'ncü maddede belirtilen davranışlarda bulunanların bu davranışlarının Bölge Müdürlüğünce düzenlenen bir tutanakla tespiti halinde, "Giriş İzin Belgesi" veya "Görev Kartı" Bölge Müdürlüğünce iptal edilir ve durum ilgiliye tebliğ edilir. Söz konusu iptal hallerinin "Özel İzin Belgesi" taşıyanlarda görülmesi durumunda, görevlilerce belge geri alınır ve bu kişiler Bölge dışına çıkarılır.

Kullanıcılar, yanlarında çalışanların işlerine son vermeleri halinde, durumu aynı gün içinde Bölge Müdürlüğüne bildirmekle yükümlüdürler. Bu durumda işine son verilenlerin "Giriş İzin Belgeleri" Bölge Müdürlüğünce iptal edilir. Ancak bu kişilerin Bölgede yeni bir iş bulmaları ve "Giriş İzin Belgeleri"nin sürelerinin de dolmamış olması halinde söz konusu belgeleri gerekli değişiklik işlemlerinin tescilinden sonra iade edilir.

"Giriş İzin Belgesi", "Görev Kartı" veya "Özel İzin Belgesi" iptal edilen kişi, polis ve gümrük muhafaza görevlileri tarafından Bölge dışına çıkarılır ve bu kişilerin yanlarında bulunan gümrüğe tabi eşyaları gümrük mevzuatına ve Bölgede bulunan malları da Yönetmeliğin 52'nci maddesi hükümlerine göre işleme tabi tutulur.

2.3.3. Bölge Güvenliğinin Sağlanması ve Çalışma Esasları

Serbest bölgelerin güvenliklerinin sağlanması, bölgelerde çalışma esasları, bölgelerde çalışmak isteyen yabancılar için çalışma izinleri, bölgede ikamet ve gece çalışma izni, çalışma saatleri, giriş ve çıkışların kontrolü, sosyal güvenlik ve sosyal yardım esasları, bölge içi toplum hizmetleri için müracaat mercii konuları bu bölüm içerisinde verilecektir.

2.3.3.1. Güvenlik

Bölge Müdürleri, Bölge güvenliği ile ilgili taleplerini, Valiliğe intikal ettirmekle yükümlüdürler. Valiler, Bölgede asayiş hizmetlerinin polis tarafından yerine getirilmesi için, özel tedbirler alınması ve Bölge sınırlarında, giriş-çıkış kapılarında yeterli sayıda polis ve gümrük muhafaza görevlileri bulundurmak suretiyle Bölgenin güvenliğini sağlamakla yükümlüdürler.

Bölgede faaliyet gösteren Kullanıcılar da faaliyet gösterdikleri binalarda yeterli sayıda koruma görevlisi bulundurur ve istihdam ettikleri en az bir koruma görevlisi ile ilgili bilgileri Bölge Müdürlüğüne bildirirler.

2.3.3.2. Çalışma Esasları

Kullanıcılar ve bunların Bölgedeki işyerleri ile bu işyerlerinde çalışanlar, Bölge Müdürlüklerinin gözetim ve denetiminde, Türkiye Cumhuriyeti çalışma mevzuatı hükümlerine tabi tutulurlar. Türkiye sınırları içindeki işyerleri için öngörülen asgari ücret ve fazla çalışma esasları, B.K.İ. veya İşletici ile Kullanıcıların işyerleri için de uygulanır.

Bölgede çalışanlar ile işverenler arasında yapılan "İş Akdi" üç nüsha olarak düzenlenir ve bir nüshası Bölge Müdürlüğüne verilir.

Bu maddenin uygulaması ile ilgili şekil ve usullere ilişkin esaslar Genel Müdürlükçe çıkarılacak tebliğ/genelgelerle düzenlenir.

2.3.3.3. Yabancılar İçin Çalışma İzni

Kullanıcılar, Bölgede çalıştırma ihtiyacı duydukları yabancı yönetici ve vasıflı personel için "Çalışma İzni" almak üzere, Bölge Müdürlüğüne veya Genel Müdürlüğe müracaat ederler.

Müracaat, "Çalışma İzin Belgesi" almak için hazırlanmış matbu formların ve eklerinin doldurularak imzalanması suretiyle yapılır.

Yapılan bu talep, Genel Müdürlük tarafından ilgili mercilerle de koordinasyon sağlanmak suretiyle değerlendirilir ve uygun görülenlere "Çalışma İzin Belgesi" verilir.

Kullanıcılar, yanlarında çalıştırdıkları kişilerin Bölge içindeki hareket ve davranışlarından, çalışma esnasında üçüncü şahıslara veya Bölgeye verdikleri zararlardan müteselsilen sorumludurlar.

2.3.3.4. İkamet İzni/Gece Çalışma İzni

Bölgede ikamet yasaktır. Ancak, güvenliğin sağlanması için Bölgenin kontrol ve korunmasıyla görevlendirilmiş olan güvenlik, gümrük muhafaza ve koruma görevlilerinin, keza yaptıkları işlerin mahiyeti gereği Bölgede ikamet zorunda bulunanlar ile Bölgede işgünü takip eden gece de çalışmak zorunda bulunanların ikamet/gece çalışma izinleri, güvenlik ve gümrük idaresine yazılı bilgi verilmek suretiyle, Bölge Müdürlüğünce verilir. Bölgede verilen ikamet/gece çalışma izinleri sınırlı olup, ancak yukarıda belirtilen görevliler için hüküm ifade eder. Bu izin hiç bir şekil ve suretle bu görevlilerin yakınlarını veya ailelerini kapsamaz.

Kullanıcılara verilen ikamet/gece çalışma izni; Faaliyet Ruhsatı, Giriş İzin Belgesi veya Görev Kartlarından birinin iptali halinde, ilgili Bölge Müdürlüğünce derhal iptal edilir.

Bölgelerde, yukarıda belirtilen nedenler dışında, ikamet izni ile ilgili düzenleme yapmaya Müsteşarlığın bağlı olduğu Bakanlık yetkilidir.

2.3.3.5. Çalışma Saatleri, Giriş ve Çıkışların Kontrolü

Bölgede günde 24 saat ve haftada yedi gün çalışma yapılabilir. Ancak, Bölgede yapılacak işler ile yük alıp vermek ve her türlü Gümrük işlemlerinin normal çalışma saati içinde yapılması esastır. Normal çalışma saatleri dışında veya tatil zamanlarında Gümrükle ilgili iş yapılması yazılı olarak istenildiği takdirde bu istek, Bölge Müdürlüğünce uygun görüldükten ve Gümrük İdaresince kabul edildikten ve fazla mesai ücretinin yatırılmasını müteakip işin yapılmasına izin verilir.

Bu amaçla, B.K.İ. veya İşletici, Bölgede resmi çalışma saatleri dışında da Bölge Müdürlüğünün talebiyle gerekli personeli bulundurmak zorundadırlar. Bölge Müdürlüğü, çalışma sürelerinin düzenlenmesi konusunda gerekli tedbirleri alır ve duyurur.

Bölge kapılarından giren kimselerden, gümrük muhafaza veya güvenlik görevlilerine duruma göre "Giriş İzin Belgesi", "Görev Kartı" veya "Özel İzin Belgesi"nin gösterilmesi talep edildiğinde, anılan belgelerden ilgisine göre birini gösteremeyenler Bölgeye alınmaz.

Gümrük muamelelerine tabi olmaksızın Bölgeye mal giriş ve çıkışlarını önlemek amacıyla, Bölge kapılarında araç ve kişiler, Gümrük Muhafaza görevlilerince, gerektiğinde aranabilir, Bölge Müdürlüğünün talebiyle Kullanıcıların işyerleri ve araçlarında da arama yapılabilir.

2.3.3.6. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Esasları

Bölgede faaliyette bulunan Kullanıcılar ile bunların yanlarında bir iş akdine göre çalışan işçiler hakkında yabancı uyruklular da dâhil olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Mevzuatı hükümleri uygulanır. Ancak, Türkiye ile diğer ülkeler arasında sosyal güvenlik konusunda yapılan sözleşmeler varsa, bu sözleşme hükümleri de tatbik olunur. Sosyal Güvenlik Kurumlarına yükümlülere sigorta primleri döviz veya Türk Lirası olarak ödenebilir. Hak sahiplerine tediye ise bu kurumlar tarafından Türk Lirası olarak yapılır.

2.3.3.7. Bölge İçi Toplum Hizmetleri İçin Müracaat Mercii

Bölgede faaliyette bulunan Kullanıcılar ile bunlara yardımcı hizmetleri verenler, gerek duydukları elektrik, su, gaz, akaryakıt gibi ihtiyaçlarının karşılanması, haberleşme hizmetlerinin sağlanması, ulaşım ve toplu taşıma hizmetlerinin yapılması, iş yerlerinin veya civarlarının temizlenmesi ve temizlikle ilgili aksaklıkların giderilmesi, sağlık sorunlarının çözümlenmesi, iş kazası ve hastalık hallerinde ilk yardım müdahalesi ile cankurtaran araç ve gereçlerinin temini gibi hizmetlerin ücreti mukabilinde yerine getirilmesi için, B.K.İ. veya İşletici yetkililerine müracaat ederler.

Bölge Müdürlüğü anılan hizmetlerin B.K.İ. veya işletici veya diğer kuruluşlar tarafından iyi ve yeterli şekilde temini için gerekli denetim ve gözetimi yapar ve yazılı talimatlarıyla uyarılarda bulunur.

2.3.4. İşletici veya Bölge Kurucu ve İşleticisi

Bölge kurucu ve işleticilerinin kuruluş ve işletme sözleşmeleri, B.K.İ.'lerin görev ve yetkileri, mali, idari ve hizmet yükümlülükleri ve kullanıcılar ile ilişkileri şöyle gerçekleşmek zorundadır.

2.3.4.1. İşletici veya B.K.İ. ile İşletme veya Kuruluş ve İşletme Sözleşmeleri

Bölge, Bakanlar Kurulu Kararına dayanılarak kurulan bir şirket tarafından "İşletme Sözleşmesi" çerçevesinde işletilebilir ya da Bakanlar Kurulu Kararına dayanılarak kurulan bir şirketle "Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi" imzalanarak kurulabilir ve işletilebilir.

Yukarıda belirtilen hallerden; birinci durumda yapılan sözleşmeye "İşletme Sözleşmesi", yetki alan şirkete "Bölge İşleticisi"; ikinci durumda yapılan sözleşmeye "Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi", yetki alan şirkete ise "Bölge Kurucu ve İşleticisi" -B.K.İ.-denilir.

İşletici veya B.K.İ.'nin çalışma esaslarını düzenleyen sözleşmelerde; bu şirketlerin Yönetmelikte belirtilen mali ve idari yükümlülükleriyle birlikte, yönetim ve denetimlerine ilişkin esaslar da yer alır.

2.3.4.2. İşletici veya B.K.İ.'nin Mali, İdari ve Hizmet Yükümlülükleri

İşletici veya B.K.İ.'nin mali, idari ve hizmet yükümlülükleri aşağıda belirtilmiştir:

a) Serbest Bölge olarak belirlenen Hazine veya kamu kuruluşlarına ait arazinin Müsteşarlık tarafından İşleticiye İşletme Sözleşmesi imzalanmak suretiyle tahsisi halinde İşleticinin yükümlülükleri, sözleşmede belirlenir. Bölgedeki Hazineye ait binalar ile, Kullanıcılar tarafından inşa ettirilen ve bilahare "Faaliyet Ruhsatı" süresinin sona ermesiyle mülkiyeti kendiliğinden Hazineye geçen bina ve tesislerin işletilmesinin İşleticinin kullanımına bırakılması halinde, kiralamaya ilişkin özel ve genel şartların kapsamı Genel Müdürlük ile İşletici arasında yapılan işletme sözleşmesinde ayrıntılı olarak hüküm altına alınır. Bölgede bina ve tesis yapıp bilahare "Faaliyet Ruhsatı" süreleri dolan Kullanıcıların, talepte bulunmaları halinde, faaliyet ruhsatlarını da yenilemiş olmaları kaydıyla aynı bina ve tesisler, İşletici tarafından kendilerine tercihli olarak kiralanır.

b) B.K.İ.; Bölge Müdürlüğü, Güvenlik ve Gümrük birimleriyle ihtiyaç duyulan diğer birimler için inşa edeceği bina veya binalardan inşaat bedeli ve kira talep etmez. Ancak, Bölgenin Hazine arazisi veya bir kamu kuruluşuna ait arazide kurulması halinde; altyapı için gerekli giriş-çıkış kapı ve yollar, iç yollar, yeşil sahalara, Bölge Müdürlüğü, Güvenlik, Gümrük birimleriyle diğer idari bina ve tesislerin bulunduğu alanlar ve elektrik, su ve doğal gaz gibi altyapı hizmetlerinin dağıtımında kullanılan araziler için B.K.İ.'nin kira ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

c) İşletici veya B.K.İ., İşletme veya Kuruluş ve İşletme Sözleşmesiyle işletmesine bırakılan Bölge alanlarındaki altyapı tesislerinin ziya ve hasarlarından doğan bakım ve onarımı karşılamakla yükümlüdürler.

d) İşletici veya B.K.İ. Yönetmelikle belirtilen görevlerle birlikte Müsteşarlık ile arasında akdedilen İşletme veya Kuruluş ve İşletme Sözleşmesinde öngörülen diğer iş ve hizmetleri de yerine getirmekle yükümlüdür.

2.3.4.3. İşletici veya B.K.İ.'nin Yetki ve Görevleri

İşletici ve B.K.İ.'nin yetki ve görevleri aşağıda belirtilmiştir:

a) İşletici veya B.K.İ. olarak Müsteşarlık ile akdettiği "İşletme" veya "Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi" hükümleri doğrultusunda Bölgeyi işletmek. Altyapının kamu tarafından yapılmayacağına sözleşmede belirtilmesi halinde, Bölgenin altyapı tesislerini inşa etmek ve parselasyon planına göre inşaat alanlarını yeterli sayıda Kullanıcıya kiralamak ve/veya satmak,

b) İşletme veya Kuruluş ve İşletme Sözleşmesinde yer alan esaslar çerçevesinde, Kullanıcıların faaliyetleriyle ilgili müracaatlarını kabul etmek ve Kullanıcılarla, iskele, arazi, depo, ambar, hangar ve antrepoların işletilmesine yönelik "Kira Sözleşmeleri" ve Kullanıcıların Bölge içinde talep edecekleri gemi, liman ve diğer hizmetlerin yapılması veya kendi sorumluluğunda yaptırılmasını temin edecek "Hizmet Sözleşmelerini" düzenlemek ve birer örneklerinin gönderildiği Bölge Müdürlüğünce üç işgünü içinde reddedilmeyen kira sözleşmelerini akdetmek, reddedilenleri müracaatçılara bildirmek ve akdedilen sözleşmelere istinaden de ücret ve kiralar ile depozitoları peşin olarak tahsil etmek,

c) Kullanıcılarla akdedilen sözleşmelerde; kiralanan parsellerde ve diğer yerlerde emniyet ve sağlık önlemlerinin alınmasına imkân veren, izin alınmaksızın herhangi bir değişiklik yapılmasını engelleyen, depo, ambar, hangar ve antrepolarda ve diğer yerlerde Bölge ile ilgili mevzuatta belirtilen veya tebliğ ya da genelgelerle duyurulan çalışma şekil ve hususlarının dışına çıkılmasını önleyen ve dolayısıyla Bölge düzeninin titizlikle korunmasını sağlayan hükümlere yer vermek,

d) Bölge Müdürlüğü, liman, hava meydanı, gümrük, güvenlik teşkilatları ve diğer kamu birimlerine kullanıcılar tarafından verilmesi gereken bilgi ve belgeleri temin etmek,

e) Elektrik, su, gaz ve akaryakıt teminine ve haberleşme hizmetlerini kesintisiz sağlamaya yönelik tedbirleri almak ve ilgili kamu ve özel kuruluşlarla bu konuda koordinasyonu sağlayarak ücretlerin tahsili ve ilgili birimlere tediyesini sağlayıcı düzenlemeler yapmak,

f) Bölgede yangın tehlikelerine karşı, Kullanıcıların kiraladığı tüm tesis ve binaların sigortasını yaptırtmak, yangın önleme ve su boşaltma ekipmanları ile yeterli ölçüde itfaiye araç ve gereçlerinin hazır bulundurulması, genel güvenlik önlemlerinin aldırılması, iş ve diğer kazalarda yaralanma veya ani hastalanma hallerinde gerekecek ilk müdahale, yardım ve cankurtaran teşkilatının kurulması hususlarında yerel kamu kuruluşlarıyla gerekli koordinasyonu sağlamak,

g) Bölgenin alt ve üstyapılarına zarar verenleri tespit etmek ve bu zararları tazmin ettirmek,

h) Bölge içinde ihtiyaç duyulan ulaşım ve taşıma taleplerini karşılamak, planlanan park ve yeşil alanları oluşturmak, bakım ve korunmalarını sağlamak, umumun ihtiyaçlarına cevap verecek lokanta, kafeterya, büfe ve benzeri yerleri organize etmek, işletmek veya işlettirmek ve sahanın tüm temizlik ve genel sağlık konularını çözümlenmek.

2.3.4.4. Kullanıcılar ile İlişkiler

Kullanıcılar, Bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla yapılmasını istedikleri işlerle ilgili olarak "Serbest Bölge İşlem Formu"nu doldurarak Bölge Müdürlüğü'ne vermek ve Özel Hesaba ödenmesi gereken ücreti bölge gelirlerinin toplanması amacıyla açılmış olan özel hesabın bulunduğu bankalara ödeyip, aldıkları iki makbuz kopyasından birini Bölge Müdürlüğüne

verilen "Serbest Bölge İşlem Formu" nüshasına ekleyerek İşletici veya B.K.İ. yetkililerine teslim etmek suretiyle, müracaatlarını yaparlar. Özel Hesaba ödeme olmadığı hallerde "Serbest Bölge İşlem Formu"nun kalan nüshalarının Bölge Müdürlüğünden alınıp, İşletici veya B.K.İ. yetkililerine verilmesiyle müracaat işlemi tamamlanır.

"Serbest Bölge İşlem Formu", Kullanıcı ile İşletici veya B.K.İ. arasındaki iş ilişkisini belirtilen, hizmet sözleşmesi niteliğine haiz olup, İşletici veya B.K.İ. yetkililerince bu formun imzalanarak bir nüshasının Kullanıcıya verilmesiyle sözleşme akdedilmiş olur.

Kullanıcılar, Bölgeye gelen ve giden veya Bölgede bulunan mallar için ihtiyaç duydukları yükleme, boşaltma, taşıma, istifleme ve diğer hizmetlerini ücreti karşılığında İşleticiye veya B.K.İ.'ne yaptırırlar. Kullanıcıların Bölgedeki faaliyetleri nedeniyle ihtiyaç duydukları araç, gereç ve ekipmanları İşletici veya B.K.İ. sağlayamadığı takdirde Kullanıcılar, Bölge Müdürlüğünün izni ve İşletici veya B.K.İ.'nin koordinasyonu dahilinde, aynı Bölgede faaliyette bulunan diğer Kullanıcılardan da temin edebilirler. İşletici veya B.K.İ. bu hizmetlerden dolayı Kullanıcıya bizzat yaptığı koordinasyon hizmeti karşılığında koordinasyon ücreti dışında başka ücret talep edemez.

Kullanıcının "Serbest Bölge İşlem Formu", kamu veya özel bir kuruluş tarafından yerine getirilmesi gereken bir hizmet talebini kapsıyorsa, özel kuruluş tarafından yerine getirilecek işler için Bölge Müdürlüğünden ön izin alınmak kaydıyla, hizmet ücretinin İşletici veya B.K.İ. veznesine ödenmesi ve alınan iki makbuz kopyasından birinin Bölge Müdürlüğünden getirilen "Serbest Bölge İşlem Formu" nüshasına eklenmek üzere, İşletici veya B.K.İ. yetkilisine verilir.

İşletici veya B.K.İ. tarafından yürütülen hizmetlere ilişkin tarifeler ve esaslar Genel Müdürlük tarafından belirlenir.

2.3.5. Bölgeye Mal Giriş ve Çıkışı

Bölgeye girişi yasak mallar ile özel izne tabi mallar, malların bölgeye giriş-çıkışı, diğer varış noktalarına mal akımı, imha edilmesi gereken mallar, terkedilmiş ve dağınık mallar, hasarlı mallar, malların satılması ve devri, mallardan sorumluluk hususlarında detaylı bilgi aşağıdaki gibidir.

2.3.5.1. Bölgeye Getirilmesi Yasak Olan veya Özel Düzenek/Yapı Gerektiren Mallar

Ateşli silahlar ve bunların mühimmatının, radyoaktif maddelerin, tehlikeli ve zehirli atıkların bölgelere getirilmesi yasaktır.

Parlayıcı, patlayıcı, yanıcı, yanmayı artırıcı veya bir arada bulunduğu mallar için tehlikeli olan maddeler özel düzenek veya yapıların bulunması şartıyla bölgelere getirilebilir.

Uyuşturucu maddeler ve bunlarla ilgili kimyasal maddeler ile bunların müstahzarlarının serbest bölgelere giriş ve çıkışı Sağlık Bakanlığının uyguladığı ulusal ve uluslararası mevzuat hükümlerine tabidir.

2.3.5.2. Malların Bölgeye Girişi ve Çıkışı

Malların Bölgeye girişi ve çıkışı ile ilgili usul ve esaslar Genel Müdürlükçe çıkarılacak genelge/tebliğlerle düzenlenir.

2.3.5.3. Bölge ile Diğer Varış Yerleri Arası Mal Akımı

Serbest Bölge adresli olduğu halde herhangi bir nedenle Bölgeye dahil olmayan bir yere boşaltılan mallar veya Bölgeye ait olmayan bir varış yerine adres edilmiş, fakat Bölgeye dahil bir yere boşaltılan mallar, adres edildikleri varış yerlerine Gümrük İdaresinin gözetim ve denetimi altında en seri şekilde gönderilir. Ancak Bölge adres verilerek gönderilen mallar en kısa zamanda Serbest Bölgeye intikal ettirilir. Ancak, serbest bölge adresli malların Bölgeye gelip, yer olmaması nedeniyle Gümrük antreposuna veya bir başka yere depolanması halinde, geçici kabulle yurtiçine satıldığında veya sair şekilde yurtiçine sokulduğunda ya da yurtdışına gönderildiğinde bu mallar serbest bölge hükümlerine tabi olur. Bölge depolarının yeterli olmasıyla bu uygulamaya son verilir.

Bölge içerisindeki eşyanın yükleme, boşaltma, nakletme, ve sair işlemleri için gerekli ekipman, araç ve gereçlerin geçici olarak Bölgeye sokulmasına, Bölge Müdürlüğünün yazılı talebi doğrultusunda, Gümrük Muhafaza Müdürlüğünce tutulan "Giriş-Çıkış Defteri"ne kaydı suretiyle Gümrük İdaresince izin verilir.

Serbest Bölge adresli veya çıkışlı olup, deniz yoluyla gelen veya giden eşyanın, Bölgenin denize rıhtımı olmaması veya limanı olmasına rağmen yakın bir limandan

getirilmesi veya götürülmesi durumunda Bölge ile olan bağlantısı, Serbest Bölge Gümrük Müdürlüğüne tescilli ve Bölge Müdürlüğüne tanzim ve tescilli "Serbest Bölge İşlem Formu"na istinaden ve "Transit Beyannamesi" düzenlenmesine gerek kalmadan, Gümrük İdaresince görevlendirilecek memurun refakatinde gemiden doğrudan Bölgeye alınmasıyla veya Bölgeden gemiye götürülmesiyle sağlanır. Geminin bulunduğu yer ile Bölge arasındaki koridor, Serbest Bölge olarak addedilir. Bir Serbest Bölgenin fiziki olarak ayrılmış olan kısımları arasındaki mal sevkiyatı gümrük gözetiminde yapılır.

Havaalanları içi veya sınırındaki serbest bölgelere havayoluyla gelen-giden tehlikeli maddelerin özel kaplar içerisinde getirilerek apronda bekletilmeksizin hazır bulundurulacak araçlar ile Serbest Bölge hava aracına aktarılması için B.K.İ. veya İşletici, Havaalanı ve Gümrük İdareleri ile gerekli koordinasyonu sağlar.

2.3.5.4. Malların Satılması veya Devri

Kullanıcılar, Bölgeden yurtdışına veya Türkiye'ye toptan satış yaparlar. Kullanıcılar ve Bölgede depo kiralayan firmalar, Bölge Müdürlüğüne yazılı olarak bildirmek kaydıyla, aynı Bölgedeki diğer Kullanıcılara toptan satış yapabilir veya mallarını toptan devredebilirler.

2.3.5.5. Bölgedeki Mallardan Sorumluluk

Bölgede faaliyette bulunan Kullanıcılar, mallarındaki kayıp ya da sayı, çeşit ve ağırlık bakımından meydana gelen noksanlık ile mal kalitesindeki değişikliklerden dolayı Bölge Müdürlüğüne karşı sorumludurlar. Kullanıcılar, malların tabiatından ileri gelen bir kayıp ve noksanlığın varlığını veya mücbir sebepten dolayı bu farklılığın doğduğunu kanıtlamaları halinde bu sorumluluk ortadan kalkar.

Bölgedeki mallarda; normal işlemler, tabii aşınma, fire veya benzeri nedenler dışında, bir eksikliğin veya sebebi açıklanamayan bir fazlalığın tespit edilmesi halinde, ilgili Kullanıcı, İşletici veya B.K.İ. bu durumu Bölge Müdürlüğüne yazılı olarak bildirir ve gerekli yükümlülükleri yerine getirir.

2.3.5.6. İmha Edilmesi Gerekli Olan Mallar ve Atıklar

Kullanım süresinin dolması, eskime, bozulma, çürüme vb. nedenlerle bölge dışına çıkarılması gerektiği veya diğer kullanıcıların mallarına zarar verici olduğu ya da sağlık

kurallarıyla bağdaşmadığı Bölge Müdürlüğü'nce tespit edilen malların bölgede veya bölge dışında imhasına Bölge Müdürlüğü başkanlığında, Gümrük ve Gümrük Muhafaza Müdürlükleri, Çevre Bakanlığı ile İşletici veya B.K.İ. yetkilileri ve gerektiğinde Bölge Müdürlüğüne tayin edilecek ve mallar üzerinde ihtisası olan bir eksperin de bulunduğu komisyon tarafından karar verilir.

Komisyon tarafından imhasına karar verilen bu malların imhası Bölge Müdürlüğüne kullanıcıdan yazılı olarak talep edilir. Bu talebin, tebliğ edildiği tarihten itibaren 24 saat içinde yerine getirilmeye başlanması esastır.

Malların imha işlemine kullanıcı tarafından başlanılmaması halinde, imha işlemi İşletici veya B.K.İ. tarafından yürütülür. Yapılan tüm masraflar için kullanıcıya masraf çıkarılır, yapılan masrafların kullanıcı tarafından ödenmemesi halinde Yönetmeliğin 14/a maddesine göre kullanıcının ticari işlemleri durdurulur.

Bölge içerisinde imha yeri bulunmaması durumunda bu mallar imha edilmek üzere İşletici veya B.K.İ.nce, veya kullanıcı tarafından Gümrük İdaresi görevlilerinin gözetimi altında ayniyat kontrolü yapılmak suretiyle bölge dışındaki temizlik hizmetiyle ilgili kamu görevlilerine veya bu işi yapan özel kişilere imha edilmek üzere teslim edilir. İmha edilen mallar kullanıcının envanter kayıtlarından silinir.

Bölgedeki faaliyetler sonucu ortaya çıkan atıkların bölge dışına çıkarılmasına, Bölge Müdürlüğü'nün başkanlığında Gümrük ve Gümrük Muhafaza Müdürlükleri, Çevre Bakanlığı, İşletici veya B.K.İ. temsilcilerinden oluşturulan bir komisyon tarafından karar verilir. Bölgeden çıkarılmaları uygun görülen atıklar (kap, ambalaj maddeleri, hurdalar, çöpler, evsel nitelikli atıklar v.b.) İşletici veya B.K.İ. yetkililerince, Gümrük İdaresi görevlilerinin gözetimi altında bölge dışındaki temizlik hizmetleriyle görevli kamu görevlilerine veya bu işi yapan özel kişilere teslim edilir. Şayet bu yetkililerce, atıkların bölgeden uzaklaştırılması için bir ücret talep edilirse, bu ücretler ilgili kullanıcılar tarafından ödenir. Söz konusu maddelerin imhasının gerekli olması halinde yukarıdaki fıkralarda belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde imha işlemi gerçekleştirilir.

Tehlikeli atıklar ise 'Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği'ndeki hükümlere göre tasfiyeye tabi tutulur.

2.3.5.7. Terk Edilmiş ve Dağınmık Mallar

Bölgede, hiç bir kullanıcıya ait olmayan parsellere bırakılmış veya terk edilmiş mallar, Bölge Müdürlüğünün gözetim ve denetimi altında İşletici veya B.K.İ. tarafından toplatılarak, bu konuda tutulacak kayıt defterine işlenir ve Yönetmeliğin 52'nci maddesine göre tasfiye edilir.

Yükleme, boşaltma, taşıma ve sair işlemler esnasında ambalajlarından dağılmış, dökülmüş ve tekrar ambalajlanmasından sonra arta kalan sahibi belli dağınmık mallar, İşletici veya B.K.İ. tarafından, toplama, süpürme ve tekrar ambalajlama masrafları Kullanıcı tarafından ödendiği takdirde, sahiplerine teslim edilir. Aksi halde terk edilmiş mal işlemine tabi tutulur.

2.3.5.8. Hasarlı Mallar

Gerek Bölgeye sokulurken veya Bölgeden çıkartılırken ve gerekse Bölge içinde işleme tabi tutulurken, hasarlı ambalajda bulunduğu veya kurcalanmış olduğu tespit edilen şüpheli mallar için Bölge Müdürlüğünce, İşletici veya B.K.İ.'nin yükleme boşaltma işlerini yapan kişi veya kuruluş yetkilileri ile gemi kaptanı, acente ve nakliyecinin veya temsilcilerinin bulunduğu üç kişilik bir komisyon oluşturularak, mallar sınıflandırılır, sayılır veya tartılır ve tekrar ambalajlanır. Bu komisyona, malların nakliye sigortasını yapan sigortacı veya temsilcisi de katılabilir. Durum, bir tutanakla tespit edilerek, Bölge Müdürlüğüne bildirilir. Tutanakta, mallarda tespit edilen fazlalık veya eksiklikler belirlenir. Eksiklik veya fazlalık durumunda, duruma göre gemi kaptanı, acente, nakliyecisi veya kullanıcı, Yönetmeliğin 36'ncı maddesi hükümleri gereğince sorumlu tutulur. Sahipsiz mallar, terk edilmiş mallar olarak addedilir ve 38'nci madde hükmüne göre işleme tabi tutulurlar.

2.3.6. Özel Hesap Ve Özel Ödenek, Serbest Bölge Gelirleri

Genel olarak özel hesap, serbest bölge gelirleri ve tahsilat yapılmayacak haller, özel hesap gelirlerinin iadesi ve özel hesap gelirlerinin takip ve tahsiline dair tüm bilgiler bu bölümün temasını oluşturmaktadır.

2.3.6.1. Özel Hesap

Özel hesap gelirleri için Müsteşarlık tarafından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde, Türk Lirası, ABD Doları veya diğer dövizler cinsinden Genel Müdürlük ve her Bölge Müdürlüğü adına ana hesaplar açtırılır. Ayrıca, Genel Müdürlükçe merkezdeki, bölge müdürlüklerince bölgelerdeki kamu bankaları öncelikli olmak üzere bankalarda, bölgede banka bulunmaması halinde bölgeye en yakın mahalde bulunan bankalarda Türk Lirası, ABD Doları veya diğer dövizler cinsinden her gelir kalemi için özel hesaba ait tali ve gerektiği takdirde geçici hesaplar açtırılır.

Bölgelerdeki ilgili banka şubelerince yapılan tahsilâtın, işletici veya B.K.İ.'lere sözleşmeler gereği günlük olarak yapılan gelir payı aktarmaları ile Kanunun 7'nci maddesinin değişik birinci fıkrası gereğince, gelir payı ödenen serbest bölgelerde kurucu ve işletici şirketlerin işletme sözleşmelerindeki gelir payı kayıplarının karşılanması amacıyla, Bölge Müdürlüklerince aylık olarak binde 5'e tekabül eden işlemler üzerinden hesaplanan tutarların, ilgili hesaptan bir sonraki ay sonuna kadar aktarmaları yapıldıktan" sonra bakiye tutarlar 5 iş günü içerisinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki hesaplara aktarılır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası hesaplarında toplanan tutarlardan, Genel Müdürlük talimatına istinaden yapılan iadeler ve" ilgili Bölge Müdürlüğü hesaplarından gelir payları aktarımı karşılanamayan tutarların ilgili kurucu ve işletici şirketlere iadeleri düşüldükten sonra kalan tutar, talimata gerek kalmaksızın Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası hafta sonları itibarıyla Müsteşarlık merkez ödemelerini yapan merkez saymanlığı hesabına, döviz cinsi gelirler için bankanın döviz alış kuru esas alınarak yapılacak dönüştürme işlemi sonucunda Türk Lirası olarak yatırılır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası aylık olarak hazırlanan özel hesap vaziyet cetvelleri Müsteşarlığa gönderilir.

2.3.6.2. Serbest Bölge Gelirleri ve Tahsilât Yapılmayacak Haller

Özel hesabın gelirleri aşağıdaki kalemlerden oluşur:

a) Ruhsatlar ve izin belgeleri karşılığı tahsil edilecek, 11'inci maddeye istinaden belirlenen ücretler:

1) Faaliyet ruhsatı almak için Genel Müdürlüğe yapılacak müracaatlarda alınacak faaliyet ruhsatı müracaat ücretleri,

2) Faaliyet ruhsatının kaybedilmesi, yıpranması ve diğer nedenlerle yeniden düzenlenmesi halinde alınacak ücretler,

3) Açık alan kullanma ruhsatı almak için Bölge Müdürlüğüne yapılacak müracaatlarda alınacak ücretler,

4) Depo kullanma belgesi almak için Bölge Müdürlüğüne yapılacak müracaatlarda alınacak ücretler,

5) Giriş izin belgesinin düzenlenmesi karşılığında alınacak ücretler ile bu belgenin ve özel izin belgesinin kaybedilmesi nedeniyle yeniden düzenlenmesi durumunda alınacak ücretler, peşin olarak özel hesaba yatırılır.

b) Bölgelere giren ve çıkan mallar üzerinden tahsil edilecek binde 5 ücretler:

1) Yurtdışından bölgeye getirilen malların CIF değeri üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

2) Bölgeden Türkiye'ye çıkarılan malların FOB değerleri üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

3) Kullanıcının kendisine ait olmayan, bakım, onarım veya tamir maksadıyla bölgeye geçici olarak getirilen malların bölge içinde gördüğü hizmet dolayısıyla yaratılan katma değeri üzerinden alınacak binde 5 oranındaki ücretler,

4) Kullanıcının kendisine ait olmayan, fason imalat amacıyla bölgeye geçici olarak getirdiği malların bölgede işçilik gördükten veya daha ileri derecede işçilik görmek üzere Türkiye'ye çıkarılıp geri getirildikten sonra bölgeden nihai çıkışında bölgede ve Türkiye'de yaratılan katma değer üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

5) Kullanıcının kendisine ait olmayan, bakım, onarım veya tamir maksadıyla bölgeye yurtdışından geçici olarak getirilen mallar ile bölgedeki bina, tesis ve demirbaşların bakım, onarım veya tamirinde kullanılmak üzere yurt dışından geçici olarak getirilen araç, gereç ve ekipmanların, 58'inci maddede belirtilen süre içerisinde bölge dışına çıkarılmaması halinde bu malların CIF değeri üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

6) Bakım ve onarım amacıyla bölgeden Türkiye'ye çıkarılan kullanıcılara ait demirbaş ve yatırım mallarının 12 ay içinde bölgeye getirilmemesi halinde çözülen, 58'inci maddenin 2'nci fıkrasında belirtilen ve söz konusu malların defter ve belgelerde kayıtlı değerleri üzerinden binde 5 oranında alınacak teminatlar,

7) Sergilenmek, fuarlarda teşhir edilmek veya işlem görmek üzere bölgeden Türkiye'ye geçici olarak gönderilen mallar ile Türkiye'den satın alınarak bölgeye getirilen ancak, sipariş ve evsafına uygun olmadığı için değiştirilmek veya işlem görmek üzere bölgeden Türkiye'ye çıkarılan mallar için 58 inci madde gereğince "FOB" değerleri üzerinden binde 5 oranında alınan ancak söz konusu malların 12 ay içerisinde bölgeye getirilmemesi halinde çözülen teminatlar,

8) 6.2.2004 tarihinden sonra faaliyet ruhsatı alan imalatçı kullanıcıların dışındaki kullanıcılar tarafından, yurt dışından getirilerek bölge içinde satılan malların CIF değeri üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

9) 6.2.2004 tarihinden sonra hem üretim hem de alım-satım ruhsatı alan kullanıcıların, üretim ruhsatı kapsamında binde 5 oranında ücret ödeyerek getirdiği mallardan, ürettiği ürünlerini kendi bünyesinde bulunan alım-satım ruhsatı kapsamına devretmesi ve alım-satım ruhsatı kapsamında yurt içine satması halinde, bu malların FOB değerleri üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler,

10) 6.2.2004 tarihinden sonra hem üretim hem de alım-satım ruhsatı alan kullanıcıların, alım-satım ruhsatı kapsamında binde 5 oranında ücret ödemediği yurt dışından getirdiği malı, kendi bünyesinde bulunan üretim ruhsatı kapsamına devretmesi halinde, bu malların CIF değeri üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler, peşin olarak özel hesaba yatırılır.

c) Serbest bölgeyi işleten gerçek veya tüzel kişilerle yapılacak sözleşmeler uyarınca tahsil edilecek ücretler:

1) İşleticilerin yıllık net karları üzerinden alınan sözleşmede belirtilen orandaki kar payları yılsonu döviz alış kurundan hesaplanarak ABD Doları cinsinden ait olunan dönemi takip eden yılın 5'inci ayının son iş günü mesai bitimine kadar,

2) İşletici ve B.K.İ.'lerin, bölgenin işletilmesi veya kurulup işletilmesi ile ilgili faaliyetleri sonucu tahakkuk eden net aylık gelirleri üzerinden yüzde 4 oranında alınacak ücretler takip eden ayın 20'nci günü mesai bitimine kadar,

3) Hazine arazisi üzerinde kurulu serbest bölgelerde faaliyet ruhsatı verilmesi uygun görülen gerçek veya tüzel kişilere açık alanların kiraya verilmesi halinde, kira bedelleri 8'inci madde kapsamında yapılan kira sözleşmesinde öngörülen sürelerde işletici veya B.K.İ. tarafından tahsil edilir. Tahsil edilen kira bedellerinin işletici tarafından % 90'ı, B.K.İ. tarafından % 63'ü işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmelerinde belirtilen süreler içerisinde,

4) Hazineye ait bina ve tesisler ile faaliyet ruhsatının iptali veya süresinin sona ermesiyle Hazineye intikal eden bina ve tesislerin işletici veya B.K.İ.'ce kiraya verilmesi halinde tahsil edilen kira bedellerinin işletici veya B.K.İ. tarafından % 90'ı işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmelerinde belirtilen süreler içerisinde,

5) Özel mülkiyete ait arazi üzerinde kurulu serbest bölgelerde B.K.İ.'nin kiraya verdiği arazi ve işyerlerinin tahakkuk eden kira gelirlerinden yüzde 4 aylık gelir payı ve sattığı arazi ve işyerlerinden elde ettiği net gelirlerden % 4 aylık gelir payı takip eden ayın 20'nci günü mesai bitimine kadar,

6) İşletici, B.K.İ. ve kullanıcıların Yönetmelik hükümlerine, işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmelerine aykırı olarak taahhütlerini zamanında veya hiç yerine getirmemeleri halinde tahsil edilecek cezai şart, masraf ve faizler tahsili müteakiben, özel hesaba yatırılır.

d) Kanunun 7'nci maddesinin (d) bendinde belirtilen diğer gelirler:

1) Kullanıcıların hizmet faaliyetleri sonucunda düzenledikleri faturada belirtilen tutar üzerinden binde 5 oranında alınacak ücretler peşin olarak,

2) Bankaların ve sigorta kuruluşlarının faaliyetleri nedeniyle elde ettikleri gelirlerinden –yapmış oldukları bütün muameleler nedeniyle kendi lehlerine nakden veya hesaben tahakkuk eden paralardan– % 5 oranında alınacak paylar üçer aylık dönemler itibariyle Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarının 20'nci günü mesai bitimine kadar,

3) Bölge Müdürlüğü tarafından kullanıcılara kiralanan arazi ve binalardan elde edilecek kira bedelinin tamamı,

4) Herhangi bir nedenle Hazineye intikal eden menkullerin satışından, gayrimenkullerin kullanım hakkının süreli olarak devrinden elde edilecek gelirler,

5) Genel Müdürlük veya Bölge Müdürlükleri'nce bastırılan ve satış yoluyla dağıtımına karar verilen her nevi basılı kağıt veya yayınların bedeli,

6) Satın alma ve satışlar nedeniyle yapılan sözleşmelerde belirtilen cezai şart, masraf ve faizler,

7) Faaliyet ruhsatı almak için Genel Müdürlüğü'ne yapılan müracaatlarda, Genel Müdürlüğün uygun görüş yazısından sonra 30 gün içerisinde faaliyet ruhsatı almaktan vazgeçilmesi halinde alınacak ücret, özel hesaba yatırılır.

Bölge Müdürlüklerince hiçbir suretle kasaya gelir tahsil edilemez. Tüm gelir tahsilatları bankalar nezdinde açılan hesaplar aracılığı ile yapılır.

Aşağıdaki hallerde özel hesaba tahsilat yapılmaz:

1) Türkiye'den bölgeye getirilen mallardan, bölgeden yurtdışına çıkarılan mallardan, bölge içi satışlardan, bu maddenin (b) bendinin 8, 9, 10 uncu alt bentleri saklı kalmak kaydıyla, imha veya tasfiye edilmek üzere bölgeden çıkarılan ve tahlil ve numune amacıyla bedelsiz olarak getirilen veya götürülen mallardan, yatırım ve tesis safhasında kullanılmak üzere getirilen mallardan, tevsi ve kapasite artırmak amacıyla getirilen mallardan binde 5 ücret alınmaz.

Kullanıcının kendisine ait olmayan bakım ve onarım maksadıyla bölgeye geçici olarak getirilen mallardan, bölgedeki bina, tesis ve demirbaşların bakım, onarım veya tamirinde kullanılmak üzere bölgelere geçici olarak getirilen araç, gereç ve ekipmandan ve fason üretim amacıyla getirilen mallardan, bu maddenin (b) bendinin 3'üncü ve 4'üncü alt bendleri saklı kalmak kaydıyla, %5 ücret alınmaz.

Kapalı alan inşaatının tamamlanması, ek yatırım yapılması, üretim konusunda faaliyet ruhsatı sahibi kullanıcıların üretimde kullanacakları yatırım mallarının girişi, makine ve teçhizatın yenilenmesine ilişkin mal girişleri veya kapasite artırımına yönelik yeni makine,

teçhizat ve ofis makineleri girişi yatırım ve tesis safhasında yapılan mal girişi olarak kabul edilir. Yatırım ve tesis kapsamında mal girişlerine ilişkin denetim Bölge Müdürlüğünce yapılır.

2) İşletici veya B.K.İ. ayrı faaliyet ruhsatı almak ve ayrı muhasebe kayıtları tutmak kaydıyla Hazine arazisi üzerinde yaptığı veya yaptırdığı bina ve tesisleri kiraya vermek veya bölgede yapılması öngörölen faaliyet konularında faaliyet gösteren kuruluşlara ortak olmak suretiyle elde ettikleri gelirlerden özel hesaba herhangi bir pay ödemez.

3) Bölgeden yurtdışına satılan bir malın herhangi bir nedenle geri gelmesi veya yurtdışından bölgeye gelen ancak evsafına uygun olmaması veya bozuk çıkması nedeniyle değiştirilmek veya tamir edilmek üzere mahreç ülkesine iade edilen eşyanın serbest bölgeye getirilmesi halinde binde 5 ücret alınmaz.

4) 6.2.2004 tarihinden sonra faaliyet ruhsatı alan imalatçı kullanıcıların dışındaki kullanıcılar tarafından, yurt dışından bölgeye getirilen ve/veya bölgeden Türkiye'ye çıkarılan mallardan % 5 ücret alınmaz.

2.3.6.3. Özel Hesap Gelirlerinin İadesi

Aşağıdaki hallerde tahsil edilen özel hesap gelirleri iade edilir:

a) Faaliyet ruhsatı almak için yapılan müracaatlarda; Genel Müdürlükçe müracaat değerlendirildikten sonra faaliyet ruhsatı verilmesinin uygun görölmemesi veya Genel Müdürlüğün uygun görüş yazısından önce firma tarafından müracaattan vazgeçilmesi halinde yatırılmış olan ücretin tamamı,

b) Genel Müdürlüğün uygun görüş yazısından sonra 30 gün içerisinde faaliyet ruhsatı almaktan vazgeçilmesi halinde, 41'inci maddenin (d) bendinin 7 no'lu alt bendinde belirtilen ücretin özel hesaba yatırılmasını müteakip yatırılmış olan faaliyet ruhsatı ücretinin tamamı,

c) Serbest bölge kullanıcılarından peşin olarak tahsil edilen kira bedellerinden, faaliyet ruhsatı iptali nedeniyle kira sözleşmesinin fesh edilmesi sonucunda sözleşmeler gereğince iadesi gereken kira tutarları,

d) Fazla alındığı tespit edilen özel hesap gelirleri, geliri doğuran olayın başlangıç tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde, iade edilir.

2.3.6.4. Özel Hesap Gelirlerinin Takip ve Tahsili

Özel hesap gelirlerinin 41 inci maddede belirtilen sürelerde kullanıcı, İşletici veya Bölge Kurucu-İşleticisi tarafından ödenmediğinin veya eksik ödendiğinin tespit edilmesi halinde, aşağıdaki esaslara göre takip ve tahsil işlemi yapılır:

a) Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliğın 41 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin tamamı ile (d) bendinin (3) üncü ve (4) üncü alt bentlerinde yer alan gelirlerden ödenmeyen döviz bazındaki tutarlara, Müsteşarlık ile İşletici veya Bölge Kurucu-İşleticisi şirketler arasında akdedilen işletme sözleşmeleri ile kullanıcılarla yapılan sözleşme ve protokollerde belirtilen oranlarda gecikme zammı uygulanarak, tebligatın yapıldığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde anapara ve gecikme zammı toplamının döviz bazında ödenmesi tebliğ edilerek ilgililerden istenir.

b) Bu Yönetmeliğın 41 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin tamamı ile (d) bendinin (3) üncü ve (4) üncü alt bentleri dışında sayılan gelirlerden hiç ödenmeyen veya eksik ödenen döviz bazındaki tutarlar, vade tarihlerindeki T. C. Merkez Bankası döviz alış kuru üzerinden Türk Lirasına çevrilmek suretiyle 21.7.1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun belirlediğı oranlarda gecikme zammı uygulanarak, tebligatın yapıldığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde anapara ve gecikme zammı toplamının Türk Lirası bazında ödenmesi tebliğ edilir ve ilgililerden istenir.

c) İlgililer belirtilen süre içerisinde yapılan tebligata itiraz edebilir, ancak, tebligata itiraz edilmesi takibatı durdurmaz.

d) Tebligatın yapıldığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde yapılan itirazlar Bölge Müdürlüğünce veya Genel Müdürlükçe, itirazın yapıldığı tarihi takip eden 30 günde değerlendirilerek karara bağlanır.

e) Tebligatın yapıldığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde ilgililer tarafından özel hesaba ödeme yapılmaması veya eksik ödeme yapılması halinde, ödenmeyen tutarların takip ve tahsili için, Bölge Müdürlüğünce serbest bölgenin bulunduğu yerdeki vergi dairesine bildirimde bulunulur.

f) Vergi dairesine yapılacak bildirimde;

1) Alacağın ödenmesi için yapılan tebligatın tarihi belirtilir.

2) İlgililerden ödenmesi istenilen alacak tutarı Türk Lirası bazında ise, bu tutarın ana para ve faizi ayrı ayrı gösterilir. Döviz bazında ödenmesi istenilen tutar ise, verilen 30 günlük sürenin bitim tarihindeki T. C. Merkez Bankası döviz alış kuru üzerinden Türk Lirasına çevrilmek suretiyle anapara ve faiz tutarı ayrı ayrı gösterilerek, takip ve tahsili gereken tutarlardan sadece asli nitelikteki alacaklara gecikme zammı uygulanacağı bildirilir.

3) Özel hesap gelirlerini ödemeyen gerçek kişi ise nüfus cüzdanının, tüzel kişi ise Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinin, yabancı şahıs ise pasaportunun Bölge Müdürlüğünce onaylı fotokopisi gönderilir.

4) Vergi dairesince tahsil edilen anapara ve faiz tutarlarının tamamının bölgelerdeki özel hesap gelirlerinin tahsilâtını yapan bankalar nezdindeki özel hesaba aktarılması için ilgili hesap numarası belirtilir.

(g) Vergi dairesince yapılan tahsilâtların tamamı bölgeler nezdindeki ilgili bölge müdürlüğünün özel hesabına tahsilâtı takip eden hafta içerisinde aktarılır.”

2.3.7. Kira Tarifeleri ve Kira Sözleşmeleri

Kira sözleşmelerinde yer alması gereken özel şartlar ile 2008 yılı için serbest bölgelerimizde uygulanan kira tarifeleri şöyledir:

2.3.7.1. Kira Tarifeleri ve Sözleşmelerinde Yer Alması Gereken Özel Şartlar

Serbest bölgelerde işletici veya B.K.İ. tarafından önerilen kira tarifelerini onaylamaya, artırmaya, azaltmaya, taksitlendirmeye veya mevcut tarifeler üzerinde değişiklik yapmaya Genel Müdürlük yetkilidir.

Kullanıcılarla İşletici veya B.K.İ. arasında akdedilen kira sözleşmelerinde aşağıdaki şartları içeren hükümler de yer alır:

a) Kira sözleşmeleri, Kullanıcıya daha önce verilen "Faaliyet Ruhsatı"nda öngörülen süreden daha uzun bir süre için akdedilemez. "Faaliyet Ruhsatı" süresinin sona ermesiyle veya "Faaliyet Ruhsatı" iptaliyle, tarafların birbirlerine feshi ihbarda bulunmaları suretiyle kira sözleşmeleri feshedilir. Bu takdirde kiradan ve kira sözleşmesinde belirtilen depozitodan

işleyen süreye ait kira, keza yapılması gereken tamir ve sair giderler indirilerek, bakiye miktar Kullanıcıya iade edilir. Kullanıcının, borçlu kalması halinde kendisinden tamir veya sair giderlerin tazmini için gerekli kanuni yollara başvurulur. Kullanıcı, fesih işlemini müteakip bir ay içinde kendisine ait mal ve eşyaları beraberinde götürmediği takdirde bu mal ve eşyalar, tasfiye işlemine tabi tutulur.

b) Kiralanan parseller üzerinde Kullanıcılar tarafından yaptırılan bina, hangar, depo, ambar, fabrika gibi bilumum gayrimenkuller; menkuller hariç tutulmak suretiyle, Kullanıcının "Faaliyet Ruhsatı" süresinin sona ermesiyle birlikte Hazinesinin mülkiyetine geçer.

c) Faaliyet Ruhsatı ve sözleşme sürelerinin hitamında 25'inci madde hükmü uyarınca işletilmesi B.K.İ.'ne bırakılan parsel ile bunun üzerindeki tesisleri, B.K.İ. aynı Kullanıcıya tekrar kiralamak isterse, yapılacak sözleşmede parsel ve bina kira birim fiyatları ayrı ayrı göz önünde tutularak kira tutarı hesaplanır ve tercihli olarak bu Kullanıcıya kiralanır.

d) Kullanıcı, kiraladığı parselde yangın ve diğer tehlikelere karşı gerekli önlemleri almak ve buradaki bina ve tesislerin yangına karşı sigortalarını yaptırmak zorundadır.

e) Kullanıcı, kiraladığı yere giren ve çıkan bütün mallardan sorumlu olup, Yönetmelik hükümlerine uymakla yükümlüdür.

Türkiye'de faaliyet gösteren serbest bölgelerde uygulanan kira tarifeleri yöreden yöreye ve bölgeden bölgeye değişiklik göstermesine karşın; normal şartlarla karşılaştırıldığında serbest bölge uygulamasının sağladığı ayrıcalıkları çok bariz görmekteyiz (Tablo 2.2, 2.3, 2.4).

Tablo 2.2: Türkiye’deki Serbest Bölgelerde Uygulanan Kira Tarifeleri-1

2008 Yılı Serbest Bölge Kira Tarifeleri	Adana Yumurtalık	Antalya	Avrupa	Bursa	Denizli	Doğu Anadolu
Açık Alan - Üretim	2.00–2.50 \$ m2/yıl	2.42–2.75 \$ m2/yıl	Satış:30–120 \$ /m2 Kira:4 \$ m2/yıl	Satış: 165 \$/m2 kira:3.85 \$/m2/yıl	Satış:20–50 \$/m2 kira:2.50 \$/m2/yıl	0.60–1.50 \$/m2/yıl
Açık Alan - Ticari	2.50–3.00 \$ m2/yıl		Satış:30–120 \$ /m2 Kira:4 \$/m2/yıl	Satış: 165 \$ /m2 Kira: 4.4 \$ m2/yıl	Satış:80–110 \$/m2 kira:4.00 \$/m2/yıl	0.60–1.50 \$/m2/yıl
Kapalı Alan 0–1000 m2	3.50 \$ m2/ay (5.00 \$ m2/ay Ofis)	2.50–3.50 \$/m2/ay	Satış: 300 ile 1 100 \$ /m2 kira: 6.00–13,00 \$/m2/ay	Kapalı alan: 3.15–5.50 \$/m2/ay kapalı alana ilave açık alan için: 2.5 \$/m2/ay	Ofis:10.85 \$/m2/ay 1.75–8.30 \$/m2/ay	1.00 \$/m2/ay
Kapalı Alan 1000–5000 m2	3.00 \$ m2/ay	1.00 \$/m2/ay	3.00–4.00 \$ /m2/ay		1.75 \$/m2/ay	
Kapalı Alan 5000+ m2	2.50 \$ m2/ay	1.00 \$/m2/ay	3.00 \$/m2/ay		1.75 \$/m2/ay	
Açık Stok Sahası	1.50 \$ m2/ay	1.00–1.75 \$ m2/ay	3.00 \$/m2/ay	2.50–3.00 \$/m2/ay	2.00–2.50 \$/m2/ay	1.00 \$/m2/ay
Depo Kirası	0.40-0.70 \$ m2/ay	1.00-2.00 \$ m2/ay	Mal bedeli üzerinden	6.60-.,80 \$/m2/ay	6.00–8.00 \$/m2/ay	1.00 \$/m2/ay

Kaynak: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/MevzuatKoordinasyonDb/tarife_2008.xls, 20.02.2008

Tablo 2.3: Türkiye'deki Serbest Bölgelerde Uygulanan Kira Tarifeleri-2

2008 Yılı Serbest Bölge Kira Tarifeleri	Ege	Gaziantep	İstanbul AHL	İstanbul Deri	İstanbul Trakya	İzmir Menemen
Açık Alan - Üretim	2.25-3.67 \$/m2/yıl	Satış:150 \$/m2 kira:1.75-4.50 \$/m2/yıl	5.00 \$/m2/yıl	5 \$/m2/yıl	Satış:400 \$/m2 kira:8.00 \$/m2/yıl	3.40 \$/m2/ay
Açık Alan - Ticari	2.25-6.93 \$/m2/yıl	Satış: 150 \$/m2 kira:1.75-4.50 \$/m2/yıl	5.00 \$/m2/yıl	I. FAZ 5 \$/m2/yıl II. FAZ 41 \$/m2/yıl	Satış 400 \$/m2 kira 8.00 \$/m2/yıl	6.60 \$/m2/yıl
Kapalı Alan 0-1000 m2	5.51-14.33 \$/m2/yıl 16 550-71 000 \$/m2/yıl	Satış: 550 \$/m2 kira:2.00-4.50 \$/m2/ay	13.31 \$/m2/ay	7.00-10.00 \$/m2/ay	Ofis:13.00 \$/m2/ay	4.40 -5.50 \$/m2/ay
Kapalı Alan 1000-5000 m2	Üretim: 49.5 \$/m2/yıl Ticari: 45 \$/m2/yıl	-		5.00-7.00 \$/m2/ay		3.85 \$/m2/ay
Kapalı Alan 5000+ m2		-	Ofis: 20 \$/m2/ay (plaza)	5.00 \$/m2/ay		3.85 \$/m2/ay
Açık Stok Sahası	1.88-3.86 \$/m2/ay	1.00-2.00 \$/m2/ay		4.40 \$/m2/ay	6.00 \$/m2/ay	1.98-3.30 \$/m2/ay
Depo Kirası	16 550-45 350 parça/yıl (m2'ye göre değişik) Genel: 5.51-14.33 \$/m2/yıl	1.00-4.00 \$/m2/ay	13.31 \$/m2/ay	Mal bedeli üzerinden	10\$/m2/ay	

Kaynak: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/MevzuatKoordinasyonDb/tarife_2008.xls, 20.02.2008

Tablo 2.4: Türkiye'deki Serbest Bölgelerde Uygulanan Kira Tarifeleri-3

2008 Yılı Serbest Bölge Kira Tarifeleri	Kayseri	Kocaeli	Mardin	Mersin	Rize	Samsun	Trabzon	Tübitak
Açık Alan - Üretim	satış:8 \$/m2 1.00 – 2.00 \$/m2/yıl	2.20-4.40 \$ /m2/yıl	2.00 \$ m2/yıl	2.66 \$/m2/yıl	3.00 \$/m2/yıl	3.00 \$/m2/yıl		5.50 \$/m2/yıl (+ bir defaya mahsus 89\$)
Açık Alan - Ticari	satış:8 \$/m2 1.00 – 2.00 \$/m2/yıl	2.20-4.40 \$ /m2/yıl	2.00 \$ m2/yıl	2.66 \$/m2/yıl	4.00 \$/m2/yıl	4.00 \$/m2/yıl		5.50 \$/m2/yıl (+ bir defaya mahsus 89\$)
Kapalı Alan -1000 m2	2.00-4.00 \$/m2/ay	7.70 \$ /m2/ay Ofis: 9.90\$ m2/ay	2.00-2.50 \$ m2/ay	24-22 \$ m2/yıl	Ofis:8.00 \$/m2/ay Depo: 1.5-2.5 \$/m2/ay	5.00 \$/m2/ay (işyeri)	14.52 \$/m2/ay Ofis	14.30 \$/m2/ay
Kapalı Alan 1000–5000 m2	2.00-4.00 \$/m2/ay		2.00 \$ m2/ay	22-18 \$ m2/yıl	1.50 \$/m2/ay	5.00 \$/m2/ay Ofis		
Kapalı Alan 5000+ m2			1.50 \$ m2/ay	16-14 \$ m2/yıl	1.50 \$/m2/ay			
Açık Stok Sahası	1.00-2.00 \$/m2/ay	2.20-3.30 \$/m2/ay	0.80-1.00 \$ m2/ay	1.00 \$ m2/ay	4.00 \$/m2/ay	4.00 \$/m2/ay	6.05 \$/m2/ay	
Depo Kirası	1.00-4.00 \$/m2/ay	4.40-9.90 \$/m2/ay	1.00-2.50 \$ m2/ay		3.5-5.00 \$/m2/ay	5.00 \$/m2/ay	6.05 \$/m2/ay	

Kaynak: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/MevzuatKoordinasyonDb/tarife_2008.xls, 20.02.2008

2.3.8. Kambiyo, Bankacılık, Sigortacılık Ve Diğer Hizmetler

Bölgelerdeki kambiyo, bankacılık, sigortacılık ve diğer hizmetler şu şekildedir:

2.3.8.1. Kambiyo

Bölgedeki faaliyetlerle ilgili olarak mal bedelleri, Fon, hizmet ve işçi ücretleri ile ikramiyeleri ve kiralara ilişkin ödemeler dövizle yapılır. Bölgede Türk Lirası ile yapılan ödemeler hakkında 16.8.1985 tarih ve 85/9801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nda belirtilen esaslar uygulanır.

Bölgede yatırımda bulunan Türkiye dışında yerleşik gerçek ve tüzel kişiler, sermayelerinin nakdi kısmını döviz olarak getirirler.

Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermaye kuruluşları veya Türkiye dışında yerleşik gerçek ve tüzel kişiler, Bölgeye döviz olarak getirdikleri nakdi, aynı ve gayri maddi haklarla ilgili sermayelerini ve bunlardan elde ettikleri her türlü kazanç ve iratlarını satış ve/veya tasfiye bedellerini, istediklerinde Türkiye'nin diğer kesimlerine ve yurtdışına transfer etmekte serbesttirler. Ancak bu kişiler, transfer edecekleri kıymetleri Bölge Müdürlüğüne bildirmekle ve bu kıymetlerin kendilerine aidiyetlerini tevsik etmekle yükümlüdürler.

Türkiye'de yerleşik kişilerin Bölgeye ihraç etmiş oldukları nakdi sermayenin ve yatırımlardan elde edilen her türlü kazanç ve iratların, satış ve/veya tasfiye bedellerinin Türkiye'nin diğer kesimlerine transferi serbest olup, aynı sermayenin ihracı ise Müsteşarlığın iznine tabidir. Söz konusu nakdi ve aynı sermayenin ve yatırımlardan elde edilen her türlü kazanç ve iratların, satış ve/veya tasfiye bedellerinin yurtdışına ihracı ise serbesttir.

2.3.8.2. Bankacılık ve Sigortacılık Hizmetleri

Bölgede bulunan banka -kıyı bankacılığı hariç- ve sigorta şirketleri genel hükümlere göre faaliyet gösterirler.

Bölgedeki bankalar, Bölgedeki faaliyetleriyle ilgili olarak öncelikle Kullanıcılara kredi verirler.

Bölgedeki bankacılık faaliyetleriyle ilgili olarak Serbest Bölgeler mevzuatında belirtilmeyen hususlar, 25.4.1985 tarihli ve 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 74'üncü madde hükmüne tabi olur. Bölgede banka kurulması ve yabancı bankaların şube açmasına ilişkin olarak 18.9.1990 gün ve 90/999 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında belirlenen esaslar uygulanır.

2.3.9. Yükleme ve Boşaltma Hizmetleri İle Diğer Hizmetler

Serbest bölgeye getirilen malların yükleme ve boşaltma işlemlerine ve ilgili diğer hizmetlere ilişkin uygulama aşağıdaki gibidir:

2.3.9.1. Yükleme ve Boşaltma Hizmetleri

Bölgeye gelen malların yükleme, boşaltma ve taşıma hizmetleri, İşletici veya B.K.İ. tarafından yapılır. İşletici veya B.K.İ.'nin olmadığı Bölgelerde bu hizmetler Bölge Müdürlüğünün bilgisi dâhilinde diğer özel kişi veya kuruluşlara da yaptırılabilir.

Anılan hizmetlerin özel kişi veya kuruluşa yaptırılması halinde, Bölge Müdürlüğü, İşletici veya B.K.İ. ile bu kişi veya kuruluş arasında bir sözleşme akdedilir. İşletici veya B.K.İ.'nce hazırlanan "Serbest Bölge Hizmet Tarifesi", Bölge Müdürlüğünün de görüşü alınarak Genel Müdürlükçe onaylanır. Hizmet ücretlerinin tahsiline dair usul ve esaslar, bu tarifede belirlenir.

2.3.9.2. Diğer Hizmetler

Bölgede sigortacılık, nakliye acenteliği, gümrük komisyonculuğu, yeminli mali müşavirlik, serbest muhasebeci mali müşavirlik ve eksperlik gibi çeşitli hizmet faaliyetlerinde çalışmak isteyenler, Bölge Müdürlüğünden temin edecekleri "Giriş İzin Belgesi" ile bu hizmetleri yerine getirebilirler.

2.3.10. İtiraz ve Şikâyetler

Bölge ile ilgili olarak; ruhsat, izin ve hizmet ile ücretler hakkındaki itiraz ve şikâyetler aşağıdaki şekilde yapılır:

a) Ruhsat ve İzin İle İlgili İtiraz ve Şikâyetler;

"Faaliyet Ruhsatı", "Giriş İzin Belgesi" ve "İnşaat Ruhsatı" gibi ruhsat ve izinler hakkındaki itiraz ve şikâyetler Genel Müdürlüğe yapılır.

b) Hizmet ve Ücretlerle İlgili İtiraz ve Şikâyetler;

Hizmetleri veren İşletici veya B.K.İ. ile ilgili itirazlar Kullanıcılar tarafından itiraz ve şikâyet konusu olaya muttali olduğu tarihten itibaren en geç üç gün içinde ilgili Bölge Müdürlüğüne yapılır.

İnceleme konusu yapılan itiraz ve şikâyetlerin gerçek ve inandırıcı olduğu kanaatine varılması üzerine, durum İşletici veya B.K.İ. yetkililerine aksettirilir ve bu husustaki

cevaplara ve Müsteşarlık ile İşletici veya B.K.İ. arasında akdedilen sözleşme hükümlerine göre tekrar incelemesi yapılır. İtiraz ve şikâyetin haklı bulunması halinde yapılan işlemin düzeltilmesi veya yerine getirilmeyen bir hizmet varsa, bunun yapılması İşletici veya B.K.İ.'den yazılı olarak talep edilir. İşletici veya B.K.İ. tarafından bu uyarıya uyulmaması halinde, Bölge Müdürlüğüne gerekli önlemler alınır ve durum Müsteşarlığa duyurulur.

2.3.11. İcra ve Tasfiye İşlemleri

Serbest Bölgelerde yapılacak icra işlemleri İcra ve İflas Mevzuatına tabidir.

Faaliyet ruhsatının iptal edildiği veya süresinin sona erdiği tarihten itibaren bir ayı geçmemek üzere Bölge Müdürlüğüne verilecek süre içerisinde bölge dışına çıkarılmayan mallar ile bölgede terk edilen mallar, Bölge Müdürünün başkanlığında, Bölge Müdürlüğünden, İşletici/B.K.İ.'den ve gerektiğinde mahalli meslek kuruluşlarından birer kişinin katılımıyla oluşturulacak bir tasfiye komisyonu marifetiyle tasfiye edilir.

Tasfiye edilecek mallar Komisyon tarafından bir tutanakla tespit edilen bedel üzerinden açık artırmayla satılır. Açık artırma tarihi en az 15 gün önceden bir mahalli gazetede üç gün ara ile iki kez ilan edilir. İlk açık artırmada mallar satılmadığı takdirde Komisyonca belirlenecek tarihte yapılacak ikinci açık artırmada, teklif edilen en yüksek fiyat üzerinden satış yapılır.

Komisyonun yapmış olduğu masraflar satış bedelinden düşülür ve geriye kalan miktar Özel Hesaba gelir kaydedilir.

Bölge içinde tasfiye edilemeyen mallar, yukarıda belirtilen komisyon tarafından tutulacak bir tutanakla gümrük idaresine teslim edilir.

2.3.12. İhtilafların Uzlaşma Yoluyla Halledilmesi

Kullanıcılar ile İşletici veya B.K.İ. veya Bölgede faaliyet gösteren diğer kişi ve kuruluşlar arasındaki Toplu İş Sözleşmesi üzerinde çıkacak menfaat uyuşmazlıkları dışında kalan iş ilişkilerinden doğan ihtilafların halli için, Bölge Müdürlüğüne müracaat edilerek, ihtilaflar uzlaşma yoluyla çözümlenebilir.

İhtilafların Bölge Müdürlüğü nezdinde uzlaşma yoluyla çözümlenmesi halinde, bu durum bir tutanakla tespit olunur ve bu tutanağın birer örneği taraflara verilir. Tutanağın bir örneği de Bölge Müdürlüğünde alıkonulur.

2.3.13. Bölgeye Dâhil Edilen Yerlerin Düzenlenmesi

Deniz ve hava limanlarında ayrılarak, Bölgeye dâhil edilen yerlerin tabi olacağı genel esaslar için de Yönetmelikteki hükümler uygulanır. Ayrıca bu yerlerin özel şartlarına göre gerekli görüldüğü hallerde Müsteşarlıkça ilave esaslar belirlenir.

2.3.14. Bilgilendirme Hizmetleri

Dış ticaret faaliyetlerinin arttırılmasına katkıda bulunmak amacıyla;

- Yabancı müteşebbislerle temasları sağlamak ve geliştirmek,
- Uluslararası istatistiki değerleri aktarmak,
- Know-how, lisans ve işbirliği önerilerine ilişkin bilgi iletmek,
- Sanayileşmiş ülkelerdeki firmalar ve bu ülkelerdeki dış ticaret politikaları hakkında bilgi aktarımı sağlamak,

gibi konularda yapılabilecek bilgilendirme hizmetleri için, başta uluslararası bilgi bankaları olmak üzere, çeşitli ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlardan sağlanan veriler, Genel Müdürlükçe kullanıcılara iletilebilir.

2.4. TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN SERBEST BÖLGELER

Türkiye'de serbest bölge uygulamaları fiili olarak 1987 yılında başlamış ve 2007 yılına kadar da serbest bölge kurma çalışmaları devam etmiştir. Şu an faaliyette bulunan ve ülke ekonomisine hizmet etmeye gayret eden serbest bölge sayımız 21'dir. Bu bölgeleri ve kuruluş yıllarını şöyle sıralanabilir:

Mersin, Antalya (1987); Ege, İstanbul Atatürk Havalimanı (1990); Trabzon (1992); İstanbul Deri ve Endüstri, Doğu Anadolu, Mardin (1995); İzmir Menemen Deri, Rize, Samsun, İstanbul Trakya, Kayseri (1998); Avrupa, **Gaziantep**, Adana-Yumurtalık (1999);

Bursa, Denizli, Kocaeli (2001); TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi Teknoloji (2002); Sakarya İpek Yolu (2007).

(www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&dil=TR&yayinid=1131&icerikid=1237&from=home, 19.01.2008)

2.4.1. Serbest Bölgelerde Sağlanan Teşvik ve Avantajlar

Serbest bölgelerde sağlanan teşvik ve avantajları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (www.dtm.gov.tr, 20.02.2008):

- Üretim konulu Faaliyet Ruhsatı kapsamında faaliyet gösteren serbest bölge kullanıcılarının imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları, Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşeceği yılın vergileme dönemi sonuna kadar Gelir veya Kurumlar Vergisinden istisnadır.

Diğer konularda ise 06.02.2004 tarihinden önce Ruhsat almış olan firmaların Gelir veya Kurumlar Vergisi muafiyeti, Faaliyet Ruhsatı süresi sonuna kadar devam edecektir. 06.02.2004 tarihinden itibaren diğer konularda düzenlenen Faaliyet Ruhsatları kapsamında vergi muafiyeti bulunmamaktadır.

- Hazır işyeri kiralamak suretiyle üretim konusunda faaliyet gösterecek kiracı-kullanıcı firmalar için 15 yıl, diğer konularda 10 yıl, kendi işyerini inşa etmek suretiyle üretim konusunda faaliyet gösterecek yatırımcı-kullanıcı firmalar için 30 yıl, diğer konularda ise 20 yıl süreli Faaliyet Ruhsatı verilmektedir.

- Serbest bölgedeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler dövizle yapılır.
- Serbest bölge faaliyetlerinden elde edilen kazanç ve gelirler kambiyo rejimine ve herhangi bir izne tabi olmaksızın, yurt dışına veya Türkiye'ye transfer edilebilir.
- Fiyat, kalite ve standartlarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına verilen yetkiler serbest bölgelerde uygulanmaz.

- Serbest bölgeler gümrük bölgesi dışında sayıldığından, serbest bölgeler ile Türkiye arasında yapılan ticarete dış ticaret rejimi hükümleri uygulanır. Başka bir deyişle, Türkiye'den serbest bölgeye satılan mallar ihracat rejimine, serbest bölgeden alınan mallar ise

ithalat rejimine tabi olup, serbest bölge kullanıcıları Türkiye'den KDV'siz mal ve hizmet satın alabilirler. Diğer taraftan, serbest bölge ile diğer ülkeler ve diğer serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi hükümleri uygulanmaz.

- Serbest bölgelerden Türkiye'ye yönelik mal satışına kısıtlama getirilmemiştir (Tüketim ve riskli mallar hariç).

- Mallar serbest bölgede süre sınırlaması olmaksızın kalabilir.

- Serbest bölgede sağlanan teşvik ve avantajlardan yerli ve yabancı bütün firmalar eşit olarak yararlanır.

- Serbest bölgeler; AB ve Orta Doğu pazarlarının yakınında, Akdeniz, Ege ve Karadeniz'deki büyük limanlara, uluslararası havaalanlarına, karayolu ağlarına, kültür, turizm ve eğlence merkezlerine yakın yerlerde kurulmuştur.

- Serbest bölgelerin altyapısı gelişmiş ülkelerdeki benzerleri ile aynı standarttır. Açık ve kapalı alan kiralari diğer ülkelere göre düşüktür. Serbest bölgeye getirilen Türkiye veya AB menşeli veya buralarda serbest dolaşımda bulunan Gümrük Birliği kapsamındaki malların, serbest dolaşımda bulunma statüsü değişmediğinden, Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere girişinde gümrük vergisi ödenmez. Ayrıca, üçüncü ülke menşeli malların serbest bölgeye girişinde ve bu malların Türkiye veya AB üyesi ülkeler dışındaki üçüncü ülkelere gönderilmesi halinde de gümrük vergisi ödenmez. Ancak, serbest bölgeden Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere gönderilen serbest dolaşım durumunda olmayan üçüncü ülke menşeli mallar için Ortak Gümrük Tarifesi ile uyumlaştırılmış Türk Gümrük Tarife Cetveli'nde belirtilen oran üzerinden gümrük vergisi ödenir.

- Serbest bölgeler "Türkiye-AB Gümrük Bölgesi"nin parçası sayıldığından, serbest bölgelerden Türkiye veya AB menşeli ürünler ile Türkiye'de serbest dolaşım durumunda bulunan gümrük birliği kapsamındaki ürünler A.TR Belgesi düzenlenerek AB'ye gönderilebilir. Üçüncü ülke menşeli ürünler ise Ortak Gümrük Tarifesi ile uyumlaştırılmış Türk Gümrük Tarife Cetveli'nde belirtilen oran üzerinden serbest bölge gümrük müdürlüğüne gümrük vergisi ödenerek serbest dolaşıma geçirildikten sonra A.TR Belgesi düzenlenerek AB'ye gönderilebilir.

Tüm bunlara dayanarak özetlenecek olursa;

- ithal girdi kullanarak ürettiği ürünleri dış pazarlara satan,
- emek-yoğun sektörlerde faaliyette bulunan,
- reeksport faaliyetinde bulunan,
- dövizle işlem yapmak isteyen üretim ve alım-satım yapan ve
- altyapısı hazır modern iş ortamı arayan

firmalar için Serbest Bölgeler daha avantajlıdır.

2.4.2. Rakamlarla Türkiye'deki Serbest Bölgelerin Durumu

Ülkemizdeki serbest bölgelerin etkinliklerinin ölçülebilmesi için Türkiye'de faaliyet gösteren serbest bölgelerin sağlamış oldukları istihdam, bölgelerde faaliyette bulunan firmaların faaliyet ruhsatı sayıları, elde ettikleri yıllık ticaret hacimleri, bu ticaret faaliyetlerinin sektörlere göre dağılımı ve söz konusu ticaretin ülkeler bazında nasıl gerçekleştiği gibi konularla ilgili olarak birtakım sayısal veriler üzerinde durulması önem kazanmaktadır. Böylece serbest bölge uygulamasının ülkemiz açısından olumlu olup olmadığı daha kolay anlaşılacak, etkinliğinin artırılması için neler yapılması gerektiğine değinilecektir. Türkiye'deki serbest bölgelerin yıllar itibariyle gerçekleştirdikleri sayısal veriler şu şekildedir:

2.4.2.1. Serbest Bölgelerimizde İstihdam

Ülkemiz serbest bölgeleri sadece ticari getiri sağlamakla kalmayıp aynı zamanda da ülke içerisinde yaratmış oldukları istihdam sonucunda birçok aileye geçim kapısı olmaktadır. Serbest bölge uygulamaları işsizlikle savaşılan ülkeler için ek istihdam kaynağı ve ekonomik kalkınmanın dinamiklerinden biri durumundadır. Bu durumu aşağıda (Tablo 2.5) daha ayrıntılı görmek mümkün olacaktır.

Tablo 2.5: Serbest Bölgelerde İstihdam

Bölgeler	İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
Ege	13 987	522	53	14 562
Bursa	5 955	992	490	7 437
Mersin	5 729	516	1 057	7 302
Kocaeli	3 349	138	143	3 630
Antalya	2 922	335	133	3 390
İst. Deri	1 999	610	619	3 228
Menemen	1 805	280	297	2 382
Avrupa	1 823	142	66	2 031
İst. AHL	144	1 467	109	1 720
Kayseri	1 408	43	74	1 525
İst. Trakya	981	254	132	1 367
TÜBİTAK-MAM	898	382	70	1 350
Adana-Yum.	210	60	24	294
Gaziantep	146	52	9	207
Samsun	71	8	13	92
Denizli	35	25	25	85
Trabzon	24	6	14	44
Mardin	9	1	2	12
Rize	3	3	3	9
D.Anadolu	0	0	0	0
Toplam	41 498	5 836	3 333	50 667

Kaynak: http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABliskilerDb/sb_istihdam.xls, 15.01.2008.

Tablodan da anlaşılacağı gibi ülkemizde 50 000'den fazla kişi serbest bölgelerde çalışmak suretiyle geçimini sağlamaktadır. Bunların her birinin bir aileye, dolayısıyla 3 veya 4 bireye baktıkları göz önünde bulundurulursa serbest bölgelerin ne denli önemli oldukları çok net anlaşılabilir. Ancak yukarıdaki çizelgenin aksine 2 ay sonrasında güncellenen ve aynı bölgeleri kapsayan bir istihdam çizelgesi çok farklı çıkmıştır (Tablo 2.6).

Tablo 2.6: Serbest Bölgelerde İstihdam-2 (Son Güncelleme 20.03.2008)

Bölgeler	İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
Ege	12 100	538	62	12 700
Bursa	5 568	965	555	7 088
Mersin	5 228	441	1 097	6 766
Kocaeli	3 349	138	143	3 630
Antalya	2 956	325	133	3 414
İst. Deri	1 567	230	401	2 198
Avrupa	1 933	150	110	2 193
Menemen	1 565	118	243	1 926
İst. AHL	137	1 405	107	1 649
Kayseri	1 408	43	74	1 525
TÜBİTAK-MAM	856	282	48	1 186
İst. Trakya	657	351	85	1 093
Adana-Yum.	207	50	26	283
Gaziantep	160	44	13	217
Samsun	90	10	23	123
Denizli	25	13	11	49
Trabzon	10	4	9	23
Rize	7	3	3	13
Mardin	2	0	0	2
D.Anadolu	0	0	0	0
Toplam	37 825	5 110	3 143	46 078

Kaynak: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABIliskilerDb/sb_istihdam.xls, 25.03.2008

Her iki tablo arasında oluşturulma tarihleri bakımından 2 ay gibi çok kısa bir süre olmasına karşın istihdam edilen kişi sayısı arasında pek de küçümsenemeyecek bir fark görülmektedir. Bu süre zarfında her ne sebeple olduğu bilinmemekle beraber, istihdam edilenlerin sayısında 4 500'ün üzerinde bir azalma gerçekleşmiştir. Elbette bunun muhtemel sebepleri arasında kişilerin iş değiştirmesi veya daha iyi şartlarda başka işler bulmaları gibi etmenler sayılabilir, ancak günümüz Türkiye şartları göz önüne alınacak olursa, bu ihtimallerin çok ama çok zayıf kaldıklarını anlamak hiç de zor olmayacaktır. O halde ne oldu da bu kadar kısa sürede 4 500 kişi serbest bölgelerde istihdam edilenlerin dışında bırakıldı? Elbette bunun sebepleri çok fazladır ama herhalde en kuvvetlisi ekonomik sıkıntılardan dolayı işletmelerini kapatan işverenlerdir. Bunun için hükümetlerin hem yurt içi hem de yurtdışı ekonomi politikalarını iyiden iyiye gözden geçirmeleri yararlı olacaktır. Genç ve dinamik bir nüfusa sahip Türkiye'de, üstelik sürekli büyümesi hedeflenen Türkiye'de bu tür gelişmelerin hedeflere ulaşmada ne denli engel teşkil ettiği aşikârdır. Nihayetinde geçimini sağlayamayan

ve evine en temel ihtiyaç malzemelerini dahi alamayan bireylerin; uzatılan her türlü elin nerden ve kimden, niçin ve ne karşılığında uzatıldığını sorgulamadan kabul görmesi kaçınılmaz bir sondur.

2.4.2.2. Serbest Bölgelerimizdeki Faaliyet Ruhsatı Sayısı

Ülkemizdeki serbest bölgelerde hizmet veren işletmelerin faaliyet ruhsatları hizmet türüne ve şekillerine bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. İstatistiki veriler Tablo 2.7’de gösterilmiştir.

Tablo 2.7: Serbest Bölgelerimizdeki Faaliyet Ruhsatı Sayısı

SERBEST BÖLGELERDEKİ FAALİYET RUHSAT SAYISI			
29.02.2008 itibarı ile			
FAALİYET KONULARI	Yerli	Yabancı	Toplam
Üretim	644	167	811
Alım-Satım	1 908	373	2 281
Diğer	515	102	617
GENEL TOPLAM	3 067	642	3 709

Kaynak: http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABIliskilerDb/sb_firma.xls, 24.03.2008

Ülkemizdeki 21 serbest bölgede faaliyet ruhsatı bulunan toplam 3 709 adet işletme ticari faaliyetini sürdürmektedir. Bu işletmelerin faaliyet şekillerine bakıldığında ruhsat türlerinin üretim, alım-satım ve diğer (depolama, kiralama... vb) faaliyetlerden meydana geldiği anlaşılmaktadır. Söz konusu faaliyet ruhsatlarının dağılımlarını değerlendirmek gerekirse üretim ile ilgili faaliyet ruhsatı alan işletmelerin sayısının toplam 811 (toplamın yaklaşık %22’si) olduğunu ve bunun da yaklaşık %80’inin yerli firmalardan, geri kalan yaklaşık %20’lik kısmının ise yabancı firmalardan oluştuğu görülmektedir.

Yine bu dağılıma bakarak alım-satım faaliyet şekliyle çalışan 2 281 adet (toplamın yaklaşık %60’i) ruhsatlı işletme olduğunu ve bu işletmelerin %85’inin yerli firmalardan, geri kalan %15’lik kısmının yabancı firmalardan oluştuğu söylenebilir. Ayrıca alım-satım faaliyetlerinin serbest bölgelerimizde en fazla rağbet gören ticaret şekli olduğu bariz şekilde görülmektedir.

Diğer faaliyet ruhsatı konuları ise depolama, kiralama... vb. faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu alanda faaliyet ruhsatı alan işletme sayısı 617 (toplamın yaklaşık %18’i)

olup, bunların da yine %85'ini yerli firmalar geri kalan kısmını ise yabancı firmalar oluşturmaktadır.

Yukarıda verilen sayısal verilere göre ülkemizdeki serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalar içerisinde yerli firmaların çok ezici bir sayısal üstünlüğü bulunmaktadır. Şöyle ki; toplam ruhsat sayısına bakıldığında yerli firmaların faaliyet ruhsatı sayısı 3 067 adet (toplamın yaklaşık %83'ü) ve yabancı firmaların faaliyet ruhsatı sayısı ise 642 adettir(toplamın yaklaşık %17'si). Bu durum, serbest bölgelerimizde hâkimiyetin yerli firmaların elinde olduğunu göstermektedir.

2.4.2.3. Serbest Bölgelerimizin Yıllık Ticaret Hacimleri

Serbest bölgelerin kuruluş amaçlarının başında ülkelerin ekonomilerini güçlendirmek ve dünya pazarlarında etkinliğini arttırmak gelmektedir. Diğer bir deyişle ülkelerin ihracat-ithalat dengesini düzenlemek, yabancı sermayeyle birlikte yurtdışında yerli yatırımcıyı güçlü kılmak ve ticari işlemlerin daha kolay ve verimli olmalarını sağlamaktır. Ülkemizdeki serbest bölgelerin yıllık ticaret hacimlerini inceleyerek Türkiye'de bu uygulamanın ne ölçüde hedefe ulaştığını daha iyi kavramak mümkün olacaktır.

Tablo 2.8'de ülkemizde faaliyet gösteren serbest bölgelerin 2004–2007 yılları arasında yapmış oldukları ticari faaliyetler sonucu elde ettikleri toplam ticaret hacimlerinin sayısal verileri yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi yıllar itibariyle bölgeler genel toplamında ticaret hacmi yönünden bir artış söz konusudur. Ancak bu artış her bir serbest bölge açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde, bazı serbest bölgelerimizde ticaret hacminin yıllar içerisinde sürekli bir düşüş eğilimi izlediği görülmektedir. Ancak yine de serbest bölgelerimizde 2007 yılı sonunda yaklaşık 25 milyar \$ civarı bir ticaret hacmi gerçekleşmiştir. Bu rakam hiç de küçümsenmeyecek kadar büyüktür. Buradan hareketle ticaret hacmi açısından serbest bölge uygulamasının ülkemiz için olumlu sonuçlar doğurduğu ifade edilebilir.

Tablo 2.8: Ülkemizdeki Serbest Bölgelerin Yıllık Ticaret Hacimleri (1000 ABD \$)

BÖLGELER	2004	% 2005– 2004	2005	% 2006– 2005	2006	% 2007– 2006	2007
İst-Deri	5 891 331	11.9	6 591 374	5.5	6 952 940	-9.2	6 312 273
Ege	3 241 026	16.2	3 766 021	6.3	4 001 498	2.3	4 092 781
İst-Atatürk H. L.	3 723 087	-7.2	3 454 024	-6.8	3 220 486	12.4	3 618 897
Mersin	2 720 016	-21.8	2 128 181	-11.5	1 884 005	35.7	2 556 331
İst. Trakya	1 689 566	30.8	2 209 771	10.6	2 444 484	-6.3	2 290 343
Bursa	2 223 382	1.7	2 262 270	-14.5	1 933 293	-16.3	1 619 125
Avrupa	907 080	19.5	1 084 377	23.0	1 333 360	12.4	1 498 721
Kayseri	297 566	21.8	362 405	43.5	520 142	24.4	646 906
Antalya	457 498	10.4	505 262	9.0	550 719	-0.9	545 511
Kocaeli	122 725	48.9	182 730	39.4	254 808	83.3	467 128
Menemen	309 161	1.8	314 865	21.7	383 072	10.6	423 836
Adana-Yumurtalık	70 214	20.9	84 885	-9.2	77 110	108.5	160 757
Samsun	85 621	-31.5	58 638	-6.9	54 593	75.4	95 775
Denizli	138 545	22.2	169 278	-61.1	65 900	13.5	74 784
GAZİANTEP	156 898	-15.6	132 432	-29.1	93 910	-22.5	72 786
Tübitak-Mam. Tek.	12 341	20.3	14 842	104.9	30 414	54.7	47 056
Trabzon	15 316	1.3	15 514	-12.4	13 587	185.3	38 762
Rize	38 736	-46.2	20 824	-61.8	7 955	45.3	11 561
Mardin	10 211	-49.7	5 134	-65.9	1 751	-93.6	112
D. Anadolu	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	22 110 402	5.7	23 362 826	2.0	23 824 029	3.1	24 573 445

Kaynak: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABliskilerDb/sb_hacim_alfabetik.xls, 25.01.2008

2.4.2.4. Serbest Bölgelerimizin Toplam Ticaret Hacimlerindeki Gelişmeler

Yukarıdaki tabloda belirtildiği gibi serbest bölgelerimizde yıllık yaklaşık 22 milyar \$ ile 25 milyar \$ arası bir işlem hacmi gerçekleşmektedir. Bu işlemler yurtiçinden bölgelere, bölgelerden yurtiçine, yurtdışından bölgelere ve bölgelerden yurtdışına olmak üzere 4 yönlüdür. Tablo 2.9’da, söz konusu yıllara ait ticaret hacimlerinin yukarıda belirtilen 4 yöne doğru gerçekleşme oranları verilmiştir. Buna göre yıllık ticaret hacminin ortalama %13’ü yurtiçinden serbest bölgelerimize; %33’ü serbest bölgelerden yurtiçi piyasaya; %34’ü yurtdışından serbest bölgelerimize ve %20’si de serbest bölgelerimizden ihracat yoluyla yurtdışına yapılan faaliyetlerden kaynaklanmaktadır.

Tablo 2.9: Toplam Ticaret Hacmindeki Hareketler

İŞLEM YÖNÜ	2005	%	2006	%	2007	%
Yurtiçinden Bölgelere	3 160 497	14	3 071 081	13	3 045 262	12
Bölgelerden Yurtiçine	7 888 097	32	7 939 017	33	7 916 873	32
Yurtdışından Bölgelere	7 703 962	35	7 951 048	34	8 299 939	34
Bölgelerden Yurtdışına	4 610 270	19	4 862 882	20	5 311 371	22
TOPLAM	23 362 826	100	23 824 029	100	24 573 445	100

Kaynak: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABliskilerDb/sb_hacim_degismeler.xls, 16.01.2008

2.4.2.5. Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı

Tablo 2.10: Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı (1000 ABD \$) (Ocak-Aralık 2007)

Ü L K E L E R	Bölgelere Giriş	Toplam içindeki payı %	Bölgelerden Çıkış	Toplam içindeki payı %	T o p l a m	Genel Toplam içindeki payı %
I. OECD ve AB ÜLKELERİ	5 737 914	50.6	3 399 080	25.7	9 136 994	37.2
A. AB (25) ÜLKELERİ	4 369 906	38.5	3 101 094	23.4	7 470 999	30.4
B. DİĞER OECD ÜLKELERİ	1 368 008	12.1	297 987	2.3	1 665 995	6.8
II. DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ	6 476	0.1	33 268	0.3	39 744	0.2
III. BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU	409 933	3.6	633 827	4.8	1 043 760	4.2
IV. KUZAY AFRİKA VE ORTADOĞU ÜLKELERİ	478 357	4.2	665 283	5.0	1 143 640	4.7
V. DİĞER ÜLKELER	1 667 257	14.7	576 260	4.4	2 243 517	9.1
VI. TÜRKİYE	3 045 263	26.8	7 920 526	59.8	10 965 789	44.6
T O P L A M	11 345 201	100	13 228 244	100	24 573 445	100

Kaynak: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABliskilerDb/sb_hacim_ulkeler.xls, 16.01.2008

Ülkemizdeki serbest bölgeler, faaliyetlerinin büyük kısmını Avrupa ülkeleriyle gerçekleştirmektedirler. 2007 yılı sonunda gerçekleşmiş olan yaklaşık 25 milyar \$'lık işlem hacminin 9 milyar \$'dan fazlası (%37.2) Avrupa ve diğer OECD ülkeleriyle yapılmıştır. Ancak bir önceki konudan ve çizelgeden de anlaşılacağı gibi ticari faaliyetlerin en yoğun yaşandığı piyasa yurtiçi piyasa olmuştur. 2007 yılı sonunda serbest bölgelerimiz, yurtiçi faaliyetlerinden dolayı yaklaşık 11 milyar \$ (toplamın %44.6'sı) civarında bir işlem hacmi sağlamışlardır. Serbest bölgelerimiz ayrıca Bağımsız Devletler Topluluğu, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleriyle de ticari faaliyet içerisindedirler.

2.4.2.6. Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı

Tablo 2.11’de ülkemizde faaliyet gösteren serbest bölgelerin hangi sektörler üzerine ticaret gerçekleştirdikleri oranlarıyla birlikte verilmiştir. Buna göre yıllık ticaret hacminin neredeyse tamamı sanayiye dayalı ürünlerin ticaretine dayanmaktadır. 2007 yılı verilerine göre; yıllık ticaret hacminin %96.3’ ü (23.6 milyar \$) sanayi ürünlerinin bölgelere giriş-çıkışlarından, %3.5’ i (857 milyon \$) tarım ürünlerinden ve geriye kalan %0.2’lik kısmı ise (45.5 milyon \$) madencilik ve taş ocakçılığı işlerinden meydana gelmektedir. Serbest bölgelerimiz faaliyetlerinin çok büyük kısmını sanayi ve işlenmiş tarım ürünleri üzerine gerçekleştirmektedirler.

Tablo 2.11: Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı (1000 ABD \$) (Ocak- Aralık 2007)

Sektörler	Bölgelere Giriş	Toplam içindeki payı %	Bölgelerden Çıkış	Toplam içindeki payı %	Toplam	Genel toplam içindeki payı %
I. TARIM	450 125	4.0	406 942	3.1	857 067	3.5
A-BİTKİSEL ÜRÜNLER	384 447	3.4	372 549	2.8	756 996	3.1
B-HAYVANSAL ÜRÜNLER	58 735	0.6	29 884	0.3	88 619	0.4
C-SU ÜRÜNLERİ	3 832	0.0	1 586	0.0	5 418	0.0
D-ORMAN ÜRÜNLERİ	3 110	0.0	2 923	0.0	6 033	0.0
II. MADENCİLİK-TAŞOCAKÇILIĞI	21 913	0.2	23 589	0.2	45 503	0.2
III. SANAYİ	10 873 164	95.8	12 797 712	96.7	23 670 876	96.3
A-İŞLENMİŞ TARIM ÜRÜN.	520 718	4.6	630 807	4.8	1 151 525	4.7
B-İŞLENMİŞ PETROL ÜRÜN.	117 927	1.0	103 650	0.8	221 576	0.9
C-SANAYİ ÜRÜNLERİ	10 234 519	90.2	12 063 256	91.1	22 297 774	90.7
TOPLAM	11 345 201	100	13 228 244	100	24 573 445	100

Kaynak: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABliskilerDb/sb_sektor.xls, 15.01.2008

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GAZİANTEP İLİ VE GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ

Bu bölümde öncelikli olarak Gaziantep iline ilişkin genel bilgiler verildikten sonra, Gaziantep Serbest Bölgesinin avantajlarından bahsedilecek ve Serbest Bölgenin Gaziantep'te kurulmasını sağlayan unsurlardan söz edilecektir.

3.1. GAZİANTEP İLİ GENEL BİLGİLER

Gaziantep'te bir serbest bölge kurulması fikrinde ve bu fikrin gerçekleşmesinde yörenin coğrafi konumu, ilin ekonomik yapısı ve ticari gücü büyük rol oynamıştır.

3.1.1. Gaziantep İli Coğrafi Konumu

Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin birleşme noktasında yer alan Gaziantep 36° 28' ve 38° 01' doğu boylamları ile 36° 38' ve 37° 32' kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır. İlin doğusunda Şanlıurfa, batısında Osmaniye ve Hatay, kuzeyinde Kahramanmaraş, güneyinde Suriye, kuzeydoğusunda Adıyaman ve güneybatısında Kilis illeri bulunmaktadır.

Gaziantep ili 6 222 km²'lik alanıyla Türkiye topraklarının yaklaşık olarak %1'lik bölümünü kapsamaktadır. İlde genellikle dalgalı ve engebeli araziler yaygındır. Güneyde Hatay ve Osmaniye sınırını oluşturan Amanos (Nur) Dağları yer almaktadır. Burada tepeler 1 527 m.' ye kadar yükselmektedir. İlin diğer dağlık kısmı ise bir yandan Nur Dağları'na paralel, İslâhiye İlçesi ile Kilis İli arasında, güneyde Suriye'den başlayıp kuzeyde Kahramanmaraş sınırına ulaşmakta, diğer yandan ise ilin kuzey sınırını Kahramanmaraş ve Adıyaman sınırı boyunca, doğu da Fırat Nehri'ne kadar uzanmaktadır. Buradaki tepelerin yükseklikleri güneyden kuzeye doğru; Dormik Dağı 1 250 m., İlkiz Dağı 1 200 m., Kas Dağı 1 250 m., Sarıkaya Dağı 1 250 m. ve Gülecik Dağı 1 400 metredir. Araban ile Yavuzeli İlçeleri arasında bulunan Karadağ'ın yüksekliği ise 950 metredir. İl topraklarını Akdeniz'den ayıran Amanos Dağları, batıda Adana'yla, Fırat Irmağı da doğuda ilin Şanlıurfa'yla arasında ki doğal sınırı çizer. İslâhiye ilçesinin doğusunda yükselen Sof Dağı 1 496m'lik doruğuyla ilin en yüksek noktasıdır. Yavuzeli'nin batısında ki Karadağ 1 081m. ile diğer önemli yüksekliktir.

İl alanının yaklaşık dörtte birini oluşturan ovaların başlıcaları; İslâhiye, Barak, Tilbaşar (Oğuzeli), Araban ve Yavuzeli'dir. İlde ki en önemli akarsu Fırat Irmağıdır. Karasu, Araban ovasından geçip batıdan Fırat'a katılır. Sof Dağında kaynaklanan Bozatl (Merzimen) Deresiye Yavuzeli'nin güneyinden geçip Fırat'a karışır. İl ve Türkiye sınırlarından çıkmadan Fırat'a karışan son önemli akarsu Nizip Çayıdır. Sof Dağından doğan Alleben Deresi ve İslâhiye'nin kuzeyindeki Karagöl'den çıkan Karaçay ve Gaziantep platosunun güneybatısından kaynaklanan Balık Suyu diğer önemli akarsulardır. İslâhiye'deki Taşkın önleme ve sulama amaçlı Tahtaköprü Barajı, Verimli alüvyal topraklarla kaplı İslâhiye Ovasının ortasından Karaçay geçer. Tilbaşar Ovasını Alleben-Sacır Suyu, Barak Ovasını Nizip Çayı, Yavuzeli Ovasını Bozatl Deresi ve Araban Ovasını da Karaçay sulamaktadır.

Gaziantep ilinde bir serbest bölge kurulmasında yukarıda belirtilen coğrafi şartların ne ölçüde etkili olduğunun, bu ilin seçilme nedenlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için ne tür kriterlerin göz önünde bulundurulduğunun bilinmesi gerekmektedir.

3.1.2. Gaziantep İlinin Ekonomik Yapısı

Gaziantep gerçekleştirdiği dev adımlarla, Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarından bugüne düzenli ve hızlı büyüyen, kendi öz kaynaklarıyla bölgede cazibe merkezi haline gelen bir kent konumuna gelmiştir. Ekonomik yönden çevresinde bulunan 20 ili etkisi altında bulunduran Gaziantep; sanayi ve imalatta gelişmiş bir durumdadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ekonominin merkezi konumunda bulunan Gaziantep'te özellikle imalat sanayi gelişmiş ve Türkiye'de önemli bir üretim merkezi haline gelmiştir.

Gaziantep'te üretimle birlikte toplam ticaretin ağırlığını oluşturan kesimler içerisinde ise gıda, tekstil, kimya ve makine gibi sektörler önemli yer işgal etmektedir. Gaziantep'in sanayi yapısı üç ana kategoride incelemek mümkündür:

a) Evlerde yapılan imalat: Bu imalat türü öncelikle hane halkının kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptığı bir üretdir. Ancak köylerde yapılan ipekli ve pamuklu dokumalar ile çadır yapımında kullanılan keçe, kilim gibi imalatlar piyasada bulunabilmektedir. Gaziantep'in yerel bir ürünü olan fıstığın kabuklarının çıkartılması ve iç haline getirilmesi işi de yine evlerde yapılan bir imalat türüdür. Tekstil sanayisinin bir kısım işleri de (bobin sarma, masura ... vb.) yine evlerde fason olarak yapılan işlerdendir.

b) Atölye tipi imalat: Bu tür imâlat artık en üst düzeye gelmiş durumdadır. Varlığını kayda değer biçimde hissettiren ağır sanayiye geçiş için büyük bilgi ve beceri birikimini bünyesinde sağlamış olan bu imalat türüne torna-tesfiye atölyeleri; demir ve profildileri, bakırcıları, dökümcüleri, kasacıları, kaportacıları, oto tamirhanelerini, dingil ve karoser imâlatçıları ve çeşitli makine imâlatçıları örnek olarak vermek mümkün olacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi bölgede hâkim olan imâlat tipi atölye tipi imâlattır. Yapılan üretimin %80'i il sınırları dışında tüketilmektedir.

c) Fabrika ve modern imalat tipi: Son yıllarda olağanüstü bir çaba sarf edilerek atölye tipi imalat alanından fabrika tipi imalat alanına geçişin başarıldığı bazı sanayi dalları bu grubu teşkil etmektedir. Ayrıca bölgede bolca yetişen ve ihracata verilen tarımsal ürünlerin sanayi mamulü niteliğine dönüştürülmesi işlemleri de bu bölümde yer almaktadır. Bilhassa Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın desteği ile kurulan KÜSGET'in ve bu bölgeye 50 adet fabrika binasının inşa edilmesi metal sanayi iş kolunda büyük bir ilerleme sağlamış, yine 70'li yıllarda kurulan OSB de çok çeşitli imalat türlerini bünyesinde toplayarak, Gaziantep'in sanayi görünüşünü büyük çapta değiştirmiştir.

3.1.3. Gaziantep İlinin Ticaret Yapısı

Gaziantep yıllardan beri kendi öz kaynaklarını harekete geçirerek, tamamen kendi insanının zekâsı ve teşebbüsçü oluşu sayesinde, devletten çok az yardım alarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde model bir kent; Türkiye'de ise gerek genel büyüklük gerekse sanayi kapasitesi bakımından sayılı iller arasına girmeyi başarmıştır.

Bölge insanının atılımcı gücü birçok gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. Başlangıçta aile şirketi olarak yola çıkan kuruluşlar zamanla büyümüş ve dev holdingler meydana getirmişlerdir (ör: SANKO). Şu anda Türkiye'de sayılı kuruluşlar ve şirketler arasında Gaziantep firmaları da bulunmaktadır. Bugünkü seviyesine kendi öz gücüyle gelen ender kentlerden olan Gaziantep'in bundan sonraki asıl hedefi dünya pazarlarıdır. Gaziantep'ten gerçekleşen ihracatın önemli kısmı Ortadoğu ve Avrupa ülkelerine yapılmaktadır.

3.2. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİNİN AVANTAJLARI

Türkiye'de serbest bölgeler kuruluş modelleri açısından çeşitlilik göstermektedir. Gaziantep Serbest Bölgesi, arazisi ve kurulup işletilmesi tamamen özel sektöre ait olan modele göre kurulmuştur.

Bu bağlamda; yer ve sınırları, 07.07.1998 tarih ve 98 / 11368 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen Gaziantep Serbest Bölgesi'nin kurulması ve işletilmesi için anonim şirket olan GASBAŞ yetkili kılınmıştır. Gaziantep Serbest Bölgesi birtakım avantajlara sahiptir:

3.2.1. Coğrafi Konum İtibariyle Avantajları

Gaziantep Serbest Bölgesinin bulunduğu coğrafi nokta nedeniyle birtakım avantajları bulunmaktadır (Şekil 3.1). Bu avantajları şöyle sıralayabiliriz:

Şekil 3.1: Gaziantep Serbest Bölgesinin Konumu

Kaynak: www.gasbas.com.tr/altyapi.php, 24.03.2008

- Güneydoğu Anadolu'yu batıya, Akdeniz ve Ortadoğu 'ya bağlayan kara ve demir yollarının merkez noktası olması, Gaziantep Havaalanı 'nın uluslararası niteliğe çıkarılmış olması kente mal, hizmet ve ziyaretçi akışını yoğunlaştırmaktadır.

- Coğrafi konumu bakımından bölgeler arasında bir köprü gibi duran Gaziantep her şeyden önce bir ticaret merkezidir. Gaziantep bu dev sanayisi ve ekonomik yapısı ile, GAP kapsamı içerisinde bulunan illerin tümünden daha ileri durumda olmakla beraber, GAP ile direkt ilişkisi bulunmaktadır. Coğrafi konum olarak, GAP kapsamında olan bölgenin tamamlayıcısı ve kapısı durumundadır.

- Gaziantep, GAP bölgesine yakınlığının yanı sıra Suriye, Irak ve diğer Orta Doğu ülkeleri ile diğer önemli bir köprü rolü oynamaktadır. Daha önemlisi; Gaziantep, Irak için tedarik edilen mallar için merkezdir. Bu coğrafi avantajların ötesinde, Gaziantep kendi

endüstriyel kapasitesine sahiptir. Gaziantep Serbest Bölgesi 1., 2., 3., ve 4. Organize Sanayi bölgelerine komşudur.

- Bölge, Gaziantep-Kahramanmaraş karayolu üzerinde kurulmuş olup Mersin ve İskenderun limanlarına bağlanan otoyola yakın konumdadır.

Bu açıdan bakıldığında, Gaziantep Serbest Bölgesinin coğrafi konumu nedeniyle birçok avantajları bulunmaktadır.

3.2.2. Mali ve Ticari Yönden Avantajları

Gaziantep serbest bölgesi yine bulunduğu bölge itibariyle çok çeşitli mali ve ticari imkânlarla sahiptir. Bu imkânlardan bazıları şunlardır:

- Bölgedeki faaliyetler dolayısı ile elde edilen kârlar serbest olarak istenilen ülkeye transfer edilebilir.

- Serbest Bölge'de faaliyet gösteren bankalardan döviz bazında düşük faizli cazip işletme ve yatırım kredileri temin etmek mümkündür.

- Dövizle yapılan alış-veriş, firmaların işletme sermayelerini enflasyon karşısında korumaktadır.

- Yurt dışından Bölgeye getirilen makineler ve mallar için gümrük vergisi, diğer vergiler ve fon ödenmez.

- Gümrüksüz alanda süresiz stok tutup, talep oldukça partiler halinde varsa gümrük vergisini veya sadece KDV'sini ödemek suretiyle Türkiye'ye mal satma imkanı vardır.

- Türkiye'den Bölgeye yapılacak satışlar ihracat sayılacağından, Bölge kullanıcıları Türkiye'den KDV ödemeksizin mal satın alabilirler.

- Bölgede faaliyet gösteren firmalar KDV, gümrük vergisi... vb vergilerden muaf tutulmuşlardır.

- Bölgede alım-satım, stok değerlendirme ve muhasebeleştirme konvertibl dövizlerle yapıldığı için kullanıcılar enflasyondan olumsuz etkilenmezler.

- GASBAŞ²' da takas yoluyla ticaret serbesttir.

Serbest Bölgelerde grev ve lokavt, bölgenin faaliyete geçmesinden itibaren on yıl süreyle yasaklanmıştır.

3.3. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİNİN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

Gaziantep Serbest Bölgesi kurulum alanı, teknik ve altyapı donanımı ve bölgede faaliyet gösteren firmaların nitelikleriyle kendine has özellikler taşımaktadır.

3.3.1. Serbest Bölgedeki İmar Dağılımı

GASBAŞ yönetimi, bölge için gerekli sorumluluklarını ve hazırlıklarını tamamlamış ve bölgede kalıcı yaşam standartlarını sağlamıştır. Gaziantep Organize Sanayi bölgesinde faaliyet gösteren sanayiciler ve Serbest Bölgedeki kullanıcılar açısından, gümrük işlemlerini daha kolay hale getirmek amacıyla, Gaziantep Gümrük Müdürlüğü serbest bölgede hizmet vermeye başlamıştır.

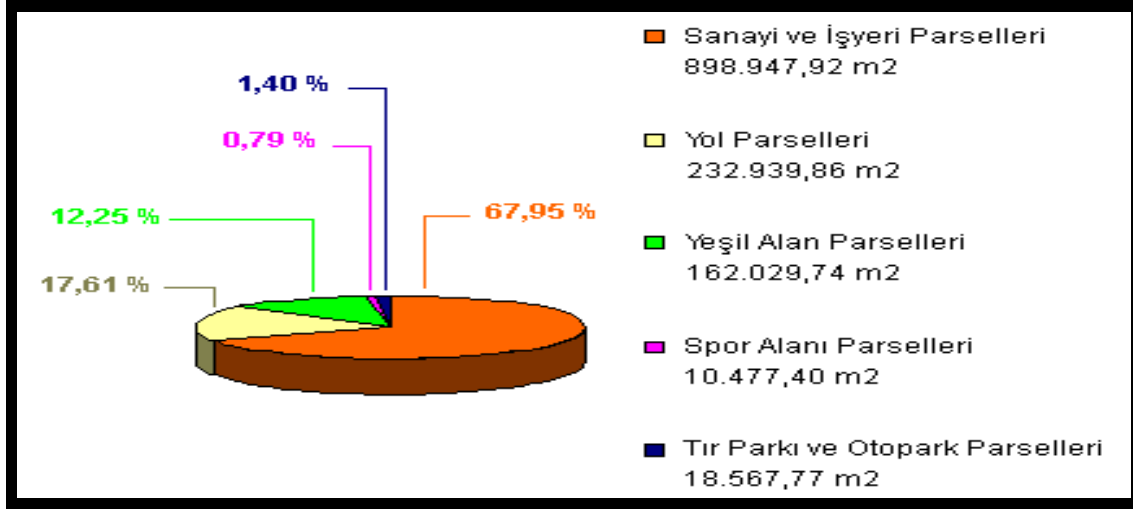
Gümrük müdürlüğünün, serbest bölgeye gelmesinin yanı sıra, İhracatçılar Birliği serbest bölge şubesi ve Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odalarının birer temsilcileri de serbest bölge içerisinde faaliyet göstermektedirler.

Ayrıca güvenlik açısından da bölgede herhangi bir sorun bulunmamakta olup, bunun için Gaziantep Emniyet Müdürlüğü ile sürekli işbirliği çalışmaları sonuç vermiştir. Gaziantep Emniyet Müdürlüğü bölge güvenliği için 2003 yılında serbest bölgede görev almak üzere bir emniyet amirliği oluşturmuş, GASBAŞ tarafından kendilerine serbest bölge sınırları içerisinde yer tahsis edilerek göreve başlamaları sağlanmıştır.

İmar planı içerisinde 898 947.92 m² sanayi parselleri, 10 477.40 m² spor alanı, 18 567.77m² tır parkı ve oto parklar, 162 029.74 m² yeşil alan ve 232 939.86 m² yol parselleri yer almaktadır. Dolayısı ile Gaziantep Serbest Bölgesinin ; %67.95 'i sanayi parselinden, % 1.4'ü tır parkı ve otoparklardan, % 0.79'u spor alanlarından, % 17.61'i yol parsellerinden ve % 12.25'i de yeşil alanlardan oluşmaktadır (Şekil 3.2).

² GASBAŞ: Gaziantep Serbest Bölgesi Kurucu Ve İşleticisi Anonim Şirketi

Şekil 3.2: Gaziantep Serbest Bölgesi İmar Dağılımı

Kaynak: www.gasbas.com.tr/altyapi.php, 24.03.2008

3.3.2. Alt Yapı Ve Teknik Donanım

Gaziantep Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş. (GASBAŞ), gerekli yatırımları yaparak bölgenin ihtiyacı olan tüm altyapı hizmetlerini ve teknik donanımları sağlamıştır. Bu çerçevede 12 000 m² kapalı depo, 18 000. m² açık stok sahası, 25 m² lik 53 adet ofis, 200 m² lik 20 adet işyeri, telekomünikasyon ve bölge telefon santrali (1 000 abonelik), bölge içi elektrik şebekesi 20 MVA kapasitesinde dağıtım ve trafo merkezleri, kanalizasyon sistemi, ofis ile sosyal tesis, su şebekesi, aydınlatma, aydınlatma tesisatı, tır parkı, kafeterya, polis ve güvenlik noktaları ve gümrük binası oluşturulmuş; serbest bölgedeki tüm kullanıcıların hizmetine sunulmuştur.

Tüm belediye hizmetleri, şebeke suyu, telekomünikasyon hizmetleri GASBAŞ tarafından sağlanmaktadır.

3.3.3. Gaziantep Serbest Bölgesinde Faaliyet Gösteren Firmalar

Gaziantep Serbest Bölgesi bünyesinde bölge içerisi ve Gaziantep şehir merkezinde olmak üzere toplam 34 firma faaliyet göstermektedir. Bu firmalar Tablo 3.1' de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Gaziantep Serbest Bölgesi Firmaları

FİRMA ADI	FAALİYET KONUSU
GASBAŞ GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ KURUCU VE İŞLETİCİSİ A.Ş.	Bölge Kurucu ve İşleticisi
GASBAŞ GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ KURUCU VE İŞLETİCİSİ A.Ş.	İşyeri Kiralama
GASBAŞ GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ KURUCU VE İŞLETİCİSİ A.Ş.	Depo İşletmeciliği
GİMTEKS TEKSTİL SAN. VE TİC. A.Ş.	Alım - Satım Tekstil Üretim Tekstil
AKTEKS AKRİLİK İPLİK SAN. VE TİC. A.Ş.	Alım - Satım Tekstil
ŞÖLEN ÇİKOLATA GIDA SAN. VE TİC. A.Ş.	Alım - Satım Gıda
NU - FA KİMYEVİ MAD. SAN. VE TİC. A.Ş.	Alım - Satım Kimya
SANKO MAKİNA PAZ. SAN. VE TİC.A. Ş.	Alım - Satım Otomotiv
NAKSAN KOLL. ŞTİ. — CAHİT NAKİBOĞLU VE ORTAKLARI	Alım - Satım Plastik Sanayi
KARAN TEKSTİL SAN. VE TİC. A.Ş. GAZİANTEP SERBEST BÖLGE ŞUBESİ	Alım - Satım Tekstil
SUNPLAST TEKNOLOJİ - MEHMET ORHAN GÜNAL	Alım - Satım Dış Ticaret
RİTAŞ PAZARLAMA İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş.	Alım - Satım Tekstil
ERPLAST DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.	Alım - Satım Dış Ticaret
TAT MAKARNACILIK SAN. VE TİC. A.Ş.	Alım - Satım Gıda
COVTEX-FEIZY HALI SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.	Üretim Tekstil Alım - Satım Tekstil

İNTEL DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.	Alım - Satım Diş Ticaret
ZERTEKS TEKSTİL SAN. VE TİC. A.Ş. GAZİANTEP S.B. ŞUBESİ	Alım - Satım Tekstil
PACKSYS AMBALAJ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	Üretim Tekstil Alım - Satım Tekstil
ÖRMESAN TEKSTİL VE ÖRGÜ SAN. TİC. A.Ş.	Üretim Tekstil Alım - Satım Tekstil
ITA TEKSTİL SAN. VE TİC. A.Ş.	Alım - Satım Tekstil
PURETEKS TEKSTİL SAN. VE TİC. A.Ş.	Alım - Satım Tekstil
BOSİMEKS PLASTİK SAN. VE TİC. A.Ş.	Alım - Satım Plastik Sanayi
ERPLAST DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.	Üretim Tekstil
KADOOĞLU DIŞ TİCARET A.Ş. GAZİANTEP S.B. ŞUBESİ	Alım - Satım Tekstil
LARKO TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	Üretim Tekstil Alım - Satım Tekstil
CONCORD GLOBAL DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.	Alım - Satım Tekstil
NATUREL SANAYİ VE DIŞ TİCARET LTD.ŞTİ	Alım - Satım Plastik
TEKEREKOĞLU TEKSTİL SAN. VE TİC. A.Ş.	Alım - Satım Tekstil
FORMAT TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET LTD ŞTİ	Alım - Satım Tekstil

TİRYAKİ AGRO GIDA SAN. VE TİC.A. Ş	Üretim Gıda Alım - Satım Gıda
ALTUNÖZ İTH. İHR. SAN. VE TİC.LTD. ŞTİ	Üretim Cam Sanayi
GÜRTEKS İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş	Alım - Satım Tekstil
BATALLI TARIM ÜRÜNLERİ SAN VE TİC A.Ş	Üretim Gıda

Kaynak: www.gasbas.com.tr/firmalar.php, 25.03.2008

Tabloda da görüldüğü gibi serbest bölge dâhilinde hizmet veren firmaların büyük kısmı tekstil üzerine çalışmakta ve faaliyetler de çoğunlukla alım-satım şeklinde gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra az sayıda gıda, cam sanayi, plastik sanayi ve dış ticaret işleriyle ilgili çalışan firmalar da bulunmaktadır. Bu firmalarla ilgili detaylı bilgi ve değerlendirme, yüz yüze yapılan anketler neticesinde ortaya çıkan verilerin analizinden sonra verilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ'NİN YÖRE VE ÜLKE EKONOMİSİNE KATKILARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Serbest Bölgeler, dünyada özellikle ihracata dayalı kalkınma stratejisini benimseyen ülkeler tarafından ihracatı geliştirmenin en önemli yolu olarak görülmekte ve yoğun şekilde kullanılmaktadır. Serbest Bölgeler, ülke ekonomilerine istihdam, döviz, ihracatı artırma, iç ticareti geliştirme gibi konularda önemli katkılarda bulunmaktadır. Serbest Bölge uygulaması ile kalkınmaya uygun ortamı yaratmak, geleceğin sektörlerini seçip teşvikleri onlara odaklamak, yani yatırımları gerçekleştirecek yabancı sermaye ile teknolojiyi ülkeye çekip ülkenin dünya ekonomisinde söz sahibi olmasını sağlamak hedeflenmiştir.

4.1. ARAŞTIRMA EVRENİ VE ÖRNEKLEM

Herhangi bir araştırma yapılırken iki yöntem izlenir. Bunlardan birincisi, en sağlıklı, güvenilir ve geçerli araştırma yöntemi evrenin tümünü kapsayan tam sayı yöntemidir. Öteki yöntem ise evrenin tümü yerine onu temsil edecek bir örneklem oluşturmaktır.

Bu çalışmada hedef kitle sayısı bilindiği ve bu sayı çok fazla olmadığı için tam sayı yöntemi kullanılmıştır. Hedef kitle 34 işletmeden oluşmaktadır ve bu işletmelerin tümüyle yüz yüze anket uygulaması yapılmıştır.

4.2. ANKET FORMU

Ankette 24 soru sorulmuştur. Bu sorularla, serbest bölgede faaliyet gösteren firmaların çeşitli demografik özellikleri ve serbest bölge hakkındaki görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır. Bu amaçla firmaların yetkililerine kendi işletmeleriyle ilgili ticari durumlarını ölçmeye yönelik sorular; serbest bölge ile ilgili ise durum ve memnuniyet ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur.

Ankette 3'lü, 5'li ve 7'li likertler mevcut olup, yargılara 'en kuvvetliden en zayıfa' doğru cevap verilmesi istenmiştir. Uygulanacak sorular hazırlandıktan sonra ilgili kişilerle değerlendirmesi yapılmış, yanlış anlaşılabilir veya anlaşılmayan sorular yeniden düzenlenmiştir. Anketler firmaların yeterli bilgi alınabilecek yetkilileriyle yapılmıştır.

4.3. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ VE ÇÖZÜMLEME

Anket uygulaması araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme metoduyla yapılmıştır. Bilgisayar ortamında kontrolden geçirilerek analize hazır duruma getirilen veriler SPSS 11.5 paket programı ile frekans, yüzde, standart sapma, aritmetik ortalama ve tek örneklem t-testi analizlerine tabi tutulmuş ve ortaya çıkan sonuçlar tabloladıştırılarak amacına uygun şekilde yorumlanmıştır. Tabloların yorumlanması esnasında araştırma boyunca saptanan notlardan da faydalanılmıştır. Ayrıca, ankette yer alan işletmelerin karşılaştıkları sorunların önem derecesine göre sıralanması ile işletmelerin Gaziantep Serbest Bölgesi'nin yöre ve ülke ekonomisine katkıları hakkındaki yargılar için güvenilirlik testi (Cronbach Alpha) yapılmış olup, işletmelerin karşılaştığı sorunlar için Cronbach Alpha= 0.92, serbest bölgenin ülke ve yöre ekonomisine olan etkileri için Cronbach Alpha= 0.86 olarak bulunmuştur.

4.4. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN DEMOGRAFİK VE TİCARİ ÖZELLİKLERİ

Gaziantep Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmaların yapılarını ve ticari faaliyetlerini ölçmek amacıyla; kuruluş dönemi, faaliyet alanı, faaliyet şekli, hukuki yapı, çalışan sayısı, yıllık ticaret hacmi, ithalat-ihracat yapılan ülkeler v.b. kriterler kullanılmıştır.

4.4.1. Kuruluş Dönemleri

Ankete katılan firmaların kuruluş dönemleri incelendiğinde, bu işletmelerin yarısından fazlasının (%55.9) Gaziantep Serbest Bölgesi'nin faaliyete geçmesinden sonra ticari hayatına başladığı görülmektedir. Bunun dışında kalan diğer kısmın ise (%44.1) daha önceden kurulmuş işletmeler olup Serbest Bölge içerisinde yeni bir şube açtıkları veya var olan işletmelerini buraya taşıyarak ticaret hacimlerini arttırmayı hedefledikleri anlaşılmıştır. Buradan hareketle Serbest Bölgenin yöreye yeni iş imkanları sağladığı ve mevcut işletmeler için ise genişleme açısından yeni fırsatlar yarattığı söylenebilir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1: Ankete Katılan İŞletmelerin Kuruluş Dönemleri

Firma sayısı (n= 34)		Frekans (f)	%
Kuruluş Dönemi	Serbest Bölgeden Önce	15	44.1
	Serbest Bölgeden Sonra	19	55.9
	TOPLAM	34	100

4.4.2. İşletmelerin Faaliyet Alanları

Ankete katılan firmaların Serbest Bölge içerisinde hangi faaliyet alanlarında ticaret yaptıkları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, söz konusu firmaların %52.9'unun tekstil; %29.4'ünün plastik, cam eşya, dış ticaret; %14.8'inin gıda ve %2.9'unun ise sanayi (otomotiv) alanlarında faaliyet gösterdikleri saptanmıştır. Bu durum Gaziantep Serbest Bölgesinin, yıllık işlem hacminin yarısından fazlasını tekstil ile gerçekleştirdiğini göstermektedir (Tablo 4.2).

Tablo 4.2: Ankete Katılan İşletmelerin Faaliyet Alanları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Faaliyet Alanı	Tekstil	18	52.9
	Gıda	5	14.8
	Sanayi	1	2.9
	Diğer (Cam, Dış Ticaret vb.)	10	29.4
	TOPLAM	34	100

4.4.3. İşletmelerin Faaliyet Şekilleri

Serbest bölgelerde tüm faaliyetler alım-satım, üretim, kiralama, depolama, sigortacılık veya bankacılık türlerinden biriyle yapılır. Gaziantep Serbest Bölgesindeki firmaların %64.8'i alım-satım işletmesi olup, Serbest Bölgedeki hâkim faaliyet şekli olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında kalan firmaların %26.5'i üretim işletmesi, %2.9'u depolama işletmesi, %2.9'u kiralama işletmesi ve %2.9'u ise Bölge Kurucu ve İşleticisi olan GASBAŞ firmasından meydana gelmektedir (Tablo 4.3).

Tablo 4.3: Ankete Katılan Firmaların Faaliyet Şekilleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Faaliyet Şekli	Alım-Satım	22	64.8
	Üretim	9	26.5
	Depolama	1	2.9
	Kiralama	1	2.9
	Diğer (Kurucu - İşletici)	1	2.9
	TOPLAM	34	100

4.4.4. İşletmelerde Çalışan Toplam Personel Sayısı

Serbest bölgelerin öncelikli hedefleri arasında yöre ve dolayısıyla ülke ekonomisini kalkındırmak yer alır. Ekonomik kalkınmanın en büyük göstergelerinden birisi de istihdam oranının artması yani işsizliğin azalmasıdır. Serbest bölgeler kendi bünyelerinde istihdam yaratmalarının yanı sıra, bölgelerinde faaliyet gösteren firmalar aracılığıyla da yeni istihdam imkânları oluştururlar. Gaziantep Serbest Bölgesi kendi bünyesinde 217 kişiyi istihdam etmektedir (Bkz. Serbest Bölgelerimizde İstihdam, Tablo 2.5 ve 2.6). Serbest Bölgede faaliyet gösteren firmaların çalışan sayılarına bakıldığında, işletmelerin %14.7'si 1–9 arası personel istihdam etmektedir. Yine bu işletmelerin %35.3'ü 10–49 arası personel çalıştırmakta ve bu aralıkta personel çalıştıran firma oranı toplamdaki en yüksek paya sahiptir. İşletmelerin %29.4'ü 50–99 arası; %17.7'si 100–249 arası ve geriye kalan %2.9'luk kısmı ise 250 ve üstü personele iş imkanı oluşturmaktadır. Oranlara dikkat edildiğinde 10–49 ve 50–99 arası dilimlere karşılık gelen toplam %64.7'lik kısım, Gaziantep Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletmelerin çoğunlukta istihdam düzeyi yüksek firmalardan meydana geldiğini göstermektedir (Tablo 4.4).

Tablo 4.4: Ankete Katılan Firmaların Toplam Çalışan Sayısı

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Toplam Çalışan Sayısı	1-9	5	14.7
	10-49	12	35.3
	50-99	10	29.4
	100-249	6	17.7
	250 ve üstü	1	2.9
	TOPLAM	34	100

4.4.5. İşletmelerin Hukuki Yapısı

Gaziantep Serbest Bölgesindeki firmaların hukuki yapıları çalıştırdıkları personel sayısıyla doğru orantılı olarak değişmektedir. Buna göre Bölgede faaliyet gösteren firmaların %67.6'sı Anonim Şirket, %26.6'sı Limited Şirketi, %2.9'u Kollektif Şirket ve %2.9'u ise şahıs işletmesidir. Çalıştırılan personel sayısına göre Serbest Bölgedeki firmaların büyük kısmı orta ve büyük ölçekli firmalardan meydana gelmektedir (%64.7). O halde 'Bu firmaların hukuki yapılarının da yaklaşık bir oranla Anonim Şirket olması beklenen bir durumdur', denilebilir (Tablo 4.5).

Tablo 4.5: Ankete Katılan Firmaların Hukuki Yapıları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İşletmelerin Hukuki Yapısı	A.Ş.	23	67.6
	Ltd. Şti.	9	26.6
	Kollektif Şirket	1	2.9
	Diğer (Şahıs İşletmesi)	1	2.9
	TOPLAM	34	100

4.4.6. İşletmelerin Kalite Standartları

Günümüz ticari hayatında tüketicileri ürün satın alırken motive eden ihtiyaç, fiyat, görseellik v.b. faktörlerin yanı sıra kalite kavramı da ön plana çıkmaktadır. Artık herhangi bir malı satın alacağımız zaman onun fiyatının, işlevselliğinin yanında kalitesinin ölçüsüne de dikkat etmekteyiz. Bu yüzden tüm ülkelerde tüketiciler adına kalite olgusunu kontrol altında tutmak amacıyla bir takım standartlar getirilmiştir. Türkiye'de TSE, ISO Kalite Belgeleri söz konusu standartları ölçmeye ve garanti etmeye yönelik uygulamaların en önde gelenleridir.

Gaziantep Serbest Bölgesi firmalarının, ticari faaliyetlerinde kalite standartları olup olmadığına yönelik anket sorusunda ortaya çıkan sonuçlara göre; Serbest Bölge'deki işletmelerin %38.2'sinin kalite standardı belgesine sahip oldukları, %26.5'inin kalite standardı belgesi için başvuru yaptıkları ve %35.3'ünün ise söz konusu belgeler için henüz girişimde bulunmadıkları anlaşılmıştır (Tablo 4.6).

Tablo 4.6: Ankete Katılan Firmaların Kalite Standartları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İşletmelerin Kalite Standardı	Var (TSE, ISO 9001)	13	38.2
	Beklemede	9	26.5
	Yok	12	35.3
	TOPLAM	34	100

4.4.7. İşletmelerin İnternet Yoluyla Ticaret Yapma Durumları

Uzay çağının yaşandığı günümüzde, hayatın her alanına hükmetmekte olan internetin ticari faaliyetlerde de kullanılması birçok kolaylığı da beraberinde getirmektedir. Siparişlerin en kolay ve hızlı şekilde verilebilmesi, ödemelerin internet aracılığıyla bankalara gitmeden rahatlıkla yapılabilmesi, üstelik internetin bu birçok kolaylığı ücretsiz sunuyor olması onu daha da cazip kılmaktadır. Ancak ülkemizde tüketiciler bazında internet yoluyla alış-veriş tam anlamıyla kullanılmamaktadır. Bunun sebepleri arasında çoğunlukla tüketicilerin ve kısmen işletmecilerimizin internete güvenmemesi ve internet kullanımında bilgi yetersizliği ön plana çıkmaktadır.

Gaziantep Serbest Bölgesi firmalarının internet üzerinden ticaret yapma oranlarına bakıldığında; işletmelerin %67.6' sının faaliyetlerinde interneti kullandıkları, geriye kalan %32.4'lük kısmının ise ticari faaliyetlerinde internetten yararlanmadıkları anlaşılmıştır (Tablo 4.7).

Tablo 4.7: Ankete Katılan Firmaların E-Ticaret Durumları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
E-Ticaret Yapma Durumu	Evet	23	67.6
	Hayır	11	32.4
	TOPLAM	34	100

4.4.8. İşletmelerin Ürünlerini Arz Ettikleri Piyasalar

Küreselleşmeyle birlikte artık ülkeler arasındaki sınırlar kalkmış ve kapalı ekonomiler yıkılmaya başlamıştır. Kamu ve özel sektör, ülke içi ticarete olduğu kadar uluslararası ticarete de önem vermeye başlamıştır. İşletmelerin büyüklüğü ve gücü, yurtdışı ticaretinin olup olmamasıyla ölçülmeye başlamıştır. Serbest bölgeler de ülkeler arası ticareti geliştirmek, yabancı sermayeyi serbest bölgenin bulunduğu ülkeye çekmek, dolayısıyla ihracatı arttırmak amacıyla kurulmuşlardır. Bu yüzden serbest bölge içerisinde o ülkede uygulanan vergi ve yükümlülükler ortadan kaldırılmış, ticaretin kolaylıkla yapılması için uygun zemin oluşturulmuştur. İşletmelerimizin serbest bölgeye vergi yükü olmaksızın yurtdışından mallarını serbestçe getirebilmeleri, serbest bölgeden de mallarını istedikleri ülkeye ihraç edebilmeleri ve dolayısıyla yurtdışı pazarlarda güçlü olmaları hedeflenmektedir.

Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki firmaların ürün arz ettikleri piyasalara bakıldığında, bu firmaların %61.9'unun ürünlerini yurtiçi ve yurtdışı piyasalara; %14.7'sinin ürünlerini sadece yurtdışı piyasalara; %8.8'inin ürünlerini yurt genelindeki piyasalara; yine %8.8'lik kısmının ürünlerini Gaziantep ve çevresindeki illere; geriye kalan %5.9'unun ise ürünlerini sadece Gaziantep iline arz ettikleri görülmektedir (Tablo 4.8).

Tablo 4.8: Ankete Katılan Firmaların Ürünlerini Arz Ettikleri Piyasalar

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İşletmelerin Ürün Arz Ettikleri Piyasalar	Gaziantep	2	5.9
	Gaziantep & Bölge İller	3	8.8
	Türkiye Geneli	3	8.8
	Yurtiçi-Yurtdışı	21	61.9
	Sadece Yurtdışı	5	14.7
	TOPLAM	34	100

4.4.9. İşletmelerin Müşteri Potansiyelleri

Bir işletmenin ticari faaliyetlerinin sürekliliği, birlikte çalışabileceği daimi müşteriler edinmesine bağlıdır. Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki firmaların müşteri profillerine

bakıldığında %58.8'inin toptancılardan; %23.5'inin perakendecilerden; %11.9'unun doğrudan ihracata yönelik olduğu; %2.9'unun hammadde temini şeklinde fabrikalardan ve %2.9'unun ise ayırım yapmaksızın serbest müşterilerden oluştuğu gözlemlenmiştir (Tablo 4.9).

Tablo 4.9: Ankete Katılan Firmaların Müşteri Profilleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İşletmelerin Müşteri Profilleri	Toptancılar	20	58.8
	Perakendeciler	8	23.5
	Doğrudan İhracat	4	11.9
	Fabrika	1	2.9
	Diğer (Serbest)	1	2.9
	TOPLAM	34	100

4.4.10. İşletmelerin İhracat Yaptığı Ülkeler

İhracat ve ihracata dayalı kalkınma modeline bağlı olarak ekonomiyi geliştirme serbest bölge uygulamalarının ortaya çıkış nedenidir. İhracat, ülkeler için son derece önemli bir gelişmişlik ölçütüdür. İhracatın az veya çok olması, ülkenin dış ödemeler dengesinde açık veya fazla vermesine sebep olmakta; devletlerin ekonomi politikalarını bu yönde geliştirmelerini sağlamaktadır.

Bu doğrultuda, serbest bölgeler ihracatı artırıcı rol oynamaktadırlar. Gaziantep Serbest Bölgesi işletmelerinin ihracat yaptıkları ülkeler dikkate alınır, Orta Doğu ülkeleriyle ihracat oranının %64.7; AB ülkeleriyle %11.8 ve diğer ülkelerle (Rusya, Kuzey Afrika v.b.) %23.5 olduğu görülmektedir. İhracat oranlarında Orta Doğu ülkelerinin çok yoğun olmasını, Serbest Bölge'nin coğrafi konumuna ve Orta Doğu'ya açılan bir kapı niteliğinde olmasına bağlamak mümkündür. Nitekim Gaziantep ili Suriye'ye direkt sınır komşusu ve diğer Orta Doğu ülkelerine uzanan ticaret yollarına da çok yakın konumdadır (Tablo 4.10).

Tablo 4.10: Ankete Katılan Firmaların İhracat Yaptığı Ülkeler

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İhracat Yapılan Ülkeler	Orta Doğu Ülkeleri	22	64.7
	AB Ülkeleri	4	11.8
	Diğer (Rusya, Kuzey Afrika)	8	23.5
	TOPLAM	34	100

4.4.11. İşletmelerin İthalat Yaptığı Ülkeler

Serbest bölgelerde, özellikle alım-satım faaliyet şeklinin yoğun olduğu bölgelerde, ihracatın yanı sıra ithalat faaliyetleri de yoğun olarak gerçekleşmektedir. Bu bölgelerde genellikle transit ticaret büyük pay almaktadır.

Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki firmaların ithalat yaptığı ülkelere bakıldığında, ihracat yapılan ülkelerin aksine bir durumun söz konusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre işletmelerin %41.2'si Çin ve diğer Uzakdoğu ülkeleriyle; %38.2'si AB ülkeleriyle; %14.7'si Orta Doğu ülkeleriyle ve geriye kalan %5.9'u ise diğer (Rusya, Kuzey Afrika v.b.) ülkelerle ithalat faaliyetleri içerisinde dirler. İhracat yapılan ülkeler tablosuyla (Tablo 4.10) karşılaştırıldığında, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin farklı ülkeler hatta farklı kıtalar arasında bir köprü görevi üstlendiğinden bahsedilebilir.

Tablo 4.11: Ankete Katılan Firmaların İthalat Yaptığı Ülkeler

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İthalat Yapılan Ülkeler	Orta Doğu Ülkeleri	5	14.7
	AB Ülkeleri	13	38.2
	Çin ve Diğer Uzakdoğu Ülk.	14	41.2
	Diğer (Rusya, Kuzey Afrika)	2	5.9
	TOPLAM	34	100

4.4.12. İşletmelerin İthalat ve İhracatlarının Değişim Durumları

Gaziantep Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmaların, Serbest Bölge'nin kuruluşundan bu yana ithalat ve ihracat faaliyetlerinin değişim durumu aşağıda verilmiştir (Tablo 4.12).

Tablo 4.12: Ankete Katılan Firmaların İthalat ve İhracatlarının Değişimi

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İthalat Değişimi	Arttı	27	79.4
	Değişmedi	4	11.8
	Azaldı	3	8.8
	TOPLAM	34	100
İhracat Değişimi	Arttı	23	67.7
	Değişmedi	3	8.8
	Azaldı	8	23.5
	TOPLAM	34	100

Buna göre; Serbest Bölge'deki firmaların %79.4'ünün ithalatı yıllar itibariyle artarken, %11.8'inin değişim göstermemiş ve %8.8'inin ise aradan geçen süre zarfında azalma yönünde bir eğilim sergilemiştir.

Bununla birlikte; aynı işletmelerin %67.7'sinin ihracatı da yıllar itibariyle artmış, %8.8'inin değişim göstermemiş ve geriye kalan %23.5'inin ise ihracat oranları azalma göstermiştir.

4.5. ANKETE KATILAN İŞLETME YETKİLİLERİNİN NİTELİKLERİ

İşletmelerde anketlerin yapılmasına katkıda bulunan yetkililerin niteliklerini ölçmek amacıyla unvan ve eğitim durumları incelenmiştir (Tablo 4.13).

Tablo 4.13: Ankete Katılan Yöneticilerin Eğitim ve Unvan Özellikleri

Unvan ve Eğitim Bilgileri (n=34)		Frekans (f)	Yüzde (%)
Unvan Özellikleri	İşletme Sahibi	2	5.9
	Yönetim Kurulu Üyesi	4	11.8
	Genel Müdür	15	44.1
	Diğer (Ortak, Halkla İlişkiler)	13	38.2
	TOPLAM	34	100
Eğitim Bilgileri	İlköğretim	0	0
	Lise	3	8.8
	M. Y. O.	10	29.5
	Fakülte	18	52.9
	Lisansüstü	3	8.8
	TOPLAM	34	100

Ankete yardımcı olan yetkililerin %44.1'i genel müdür, %38.2'si ortak veya halkla ilişkiler, %11.8'i yönetim kurulu üyesi ve %5.9'u işletme sahibi düzeyinde yetkililer olup; bu kişilerin yarısından fazlası (%52.9) dört yıllık üniversite mezunu, %29.5'i iki yıllık meslek yüksekokulu mezunu, %8.8'i lisansüstü eğitim mezunu ve %8.8'i ise lise mezunudur. Oranlar gösteriyor ki, ülkemizde de artık eğitim düzeyi yüksek kişiler işletmelerde özellikle de idari kadrolarda yer bulabilmektedirler. Eski model, gelenekçi, akraba veya tanıdık çalışan ağırlıklı işletmeler; yerini işinde uzman, eğitilmiş ve yeterli donanıma sahip çalışanlardan oluşan, rekabet gücü yüksek işletmelere bırakmaktadır.

4.6. SERBEST BÖLGE İŞLETMELERİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Her ne kadar serbest bölgelerin ticari faaliyetler açısından çok büyük avantajlar sağladığı belirtilmiş olsa da, serbest bölgelerde faaliyet gösteren işletmelerin çok çeşitli sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Bunun için Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki işletmelerin sorunları belirlemek üzere katılımcılara hammadde, pazarlama, siyasi yapı, teknoloji v.b. ile ilgili sorular sorulacaktır. Sıralama 'en çok'tan, 'hiç yok' seviyesine doğrudur (1- en çok, ..., 3- biraz, ..., 5- hiç yok) (Tablo 4.14).

İşletmelerin karşılaştığı sorunlar arasında hammadde 3.41 ortalama ile orta düzey olan 'biraz' seviyesinden 'çok az' seviyesine doğru bir eğilim göstermekte olup işletmelerimizin çoğunda büyük sorun oluşturmamaktadır.

Pazarlama 3.55 ortalama ile yine 'çok az' seviyesine doğru bir eğilim içerisinde. Pazarlama da işletmelerimizin büyük sorunları arasında yer almamaktadır.

Ar-Ge işletmeler için olmazsa olma unsurlardan biridir. İşletmelerin neyi kimin için, ne zaman, nerede ve ne kadar miktarda üreteceklerini bilmeleri iyi bir ar-ge çalışmasıyla mümkündür. Bu bağlamda ar-ge çalışmalarının 3.64 ortalama ile 'çok az' düzeyine yakınlığı, işletmelerimiz açısından büyük bir sorun olmadığını göstermektedir.

Hayatın her alanında karşılaşılan siyasi yapı kaynaklı sorunların, özellikle Türkiye gibi, siyasi yapının etkinliğini her noktada hissettirdiği ülkelerde, serbest bölgelere de yansımaları kaçınılmaz bir gerçektir. Bu noktadan hareketle, ankete katılan firma yetkililerine yöneltilen siyasi yapı ile ilgili soruda, çıkan sonuç şaşırtıcı olmamıştır. Siyasi yapı, 2.41 ortalama ile 'çok' düzeyine yakın bir eğilim göstererek katılımcılar tarafından en büyük sorun olarak görülmektedir.

Gelişen teknoloji hayatın her alanına etki ettiği gibi ticari hayatı da etkisi altına almıştır. Bu noktadan hareketle katılımcılara sorulan teknoloji ile ilgili soruda verilen cevaplara göre çıkan ortalama 4.00'dır. Yani işletmelerin büyük çoğunluğu teknolojiyle ilgili 'çok az' sorun yaşamaktadırlar.

Hayatımızın en önemli unsurlarından biridir iletişim. İşletmelerin ithalat ve ihracat yaptıkları firmalarla sürekli ve etkin haberleşebilmeleri, hiç kuşkusuz ticari başarılarında önemli rol oynayacaktır. Bu amaçla, katılımcı işletmelere iletişim ile ilgili sorulan soruya verilen cevaplar neticesinde 4.11 gibi bir ortalama çıkmıştır. Katılımcı işletmeler, iletişim konusunda 'çok az'dan 'hiç yok' yönüne doğru bir cevap eğilimi sergilemiş ve bu konuda çok fazla sorun yaşamadıklarını ortaya koymuşlardır.

İşletmelerin karşılaştıkları bir diğer sorun da hukuki düzenlemelerdir. Gerek faaliyet ruhsatı alınması esnasında ve gerekse bölgede faaliyet süresince çeşitli hukuki sıkıntılarla karşılaşan işletmelerin bu yöndeki soruya verdikleri cevap neticesinde 2.73'lük bir ortalama elde edilmiştir. Katılımcı işletmeler hukuki yapıyı orta dereceli bir sorun olarak görmektedirler.

Serbest Bölge işletmelerinin karşılaştıkları sorunları anlamaya yönelik yöneltilen soruların sonucusu ekonomik nedenler olmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre çıkan ortalama 4.44'tür. 'Hiç yok' seviyesine yakın olan bu ortalama ile işletmelerin büyük kısmının ticari faaliyetleri esnasında gerekli olan sermayeyi tedarik edebildiklerini söylemek mümkündür (Tablo 4.14).

Tablo 4.14: Ankete Katılan İşletmelerin Karşılaştığı Sorunlar

Karşılaşılan Sorunlar	En Çok		Çok		Biraz		Çok Az		Hiç Yok		TOPLAM		Ort.	s.s.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Hammadde	6	17,6	3	8,8	6	17,6	9	26,5	10	29,4	34	100	3,41	1,45
Pazarlama	4	11,8	4	11,8	7	20,6	7	20,6	12	35,3	34	100	3,55	1,39
Ar-Ge	5	14,7	2	5,9	6	17,6	8	23,5	13	38,2	34	100	3,64	1,43
Siyasi Yapı	13	38,2	9	26,5	2	5,9	5	14,7	5	14,7	34	100	2,41	1,49
Teknoloji	1	2,9	0	0	6	17,6	14	41,2	13	38,2	34	100	4,00	1,04
İletişim	1	2,9	0	0	6	17,6	14	41,2	13	38,2	34	100	4,11	0,91
Hukuki Yapı	8	23,5	13	38,2	1	2,9	4	11,8	8	23,5	34	100	2,73	1,54
Ekonomik Nedenler	2	5,9	0	0	0	0	11	32,4	21	61,8	34	100	4,44	0,99

4.7. İŞLETMELERİN GÖZÜYLE GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ

Serbest Bölgede faaliyet gösteren işletmelerin gerek genel olarak serbest bölgeler, gerekse Gaziantep Serbest Bölgesi ile ilgili görüşlerini ve memnuniyetlerini öğrenmek amacıyla katılımcılara Bölgenin kuruluş yeri, ulaşım imkânları, Bölge imkânları ve Bölgenin gelecekteki tahmini durumunu değerlendiren sorular sorulacaktır.

4.7.1. Serbest Bölgenin Kuruluş Yeri Seçimi

Serbest bölgeler kurulurken seçilen yerin birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Transit yollar üzerinde bulunması, hava ve demiryollarına veya denizyolu bağlantılarına yakın olması, uluslararası ticaret yollarının geçiş güzergâhlarında yer alması gibi nedenler bunlardan bazılarıdır. Gaziantep Serbest Bölgesinin, ilin coğrafi konumundan dolayı sahip olduğu avantajları da göz önüne alarak kullanıcılara yöneltilen bu soruya, ankete katılanların %17.6'sı kesinlikle uygun; %50'si uygun; %26.5'i fark etmez ve %5.9'u ise

uygun değil cevabı vermişlerdir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu Bölgenin kuruluş yeri seçiminden memnun bir görüntü sergilemektedirler.

Tablo 4.15: İşletmelerin Serbest Bölgenin Kuruluş Yerine İlişkin Görüşleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Kuruluş Yeri Seçimi	Kesinlikle Uygun	6	17.6
	Uygun	17	50.0
	Fark etmez	9	26.5
	Uygun değil	2	5.9
	TOPLAM	34	100

4.7.2. Serbest Bölgenin Ulaşım İmkânları

Serbest Bölgenin kuruluş yeri seçiminde isabetli olunmasına rağmen, Serbest Bölge'ye eğer ulaşım sıkıntı yaratıyorsa; bu durum Kullanıcılar için büyük bir sorun oluşturabilir. Ankete katılan işletmelerin %8.8'i Bölgeye ulaşım imkanlarını çok iyi; %14.7'si iyi; %61.8'i normal ve %14.7'si ise ulaşım imkanlarını kötü bulduğunu belirtmiştir. Buna göre; çoğunluk bir oranla Bölgeye ulaşım imkânları tatmin edici düzeyde kabul edilmektedir (Tablo 4.16).

Tablo 4.16: İşletmelerin Serbest Bölgeye Ulaşım İmkânları Hakkındaki Görüşleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Serbest Bölgeye Ulaşım İmkânları	Çok İyi	3	8.8
	İyi	5	14.7
	Normal	21	61.8
	Kötü	5	14.7
	TOPLAM	34	100

4.7.3. Serbest Bölgelerde Sağlanan Teşvik ve Haklardan Yabancı Firmaların Yararlanması

Serbest bölgelerde sağlanan tüm haklardan yabancı menşeli firmalar da yararlanabilmektedir. İlk bakışta yerli firmaların bu durumdan rahatsız olacakları hissi uyanmasına rağmen, ortaya çıkan sonuç çok farklı olmuştur. İşletmelerin %26.5'i uygulamayı çok doğru, %29.4'ü doğru ve %32.4'ü sakıncasız bulduğunu belirtmiş; geriye kalan yaklaşık %12'lik kısmı ise olumsuz görüş bildirmiştir. Yatırımcımız yabancı sermayenin Serbest Bölgeye gelmesinin desteklenmesini doğru bulmakta ve büyümenin birlikte mümkün olacağına inanmaktadır (Tablo 4.17).

Tablo 4.17: Serbest Bölgelerde Sağlanan Teşvik ve Haklardan Yabancı Firmaların Yararlanması

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Teşvik ve Haklardan Yabancı Firmaların Yararlanması	Çok Doğru	9	26.5
	Doğru	10	29.4
	Sakıncası Yok	11	32.4
	Doğru Değil	3	8.8
	Hiç Doğru Değil	1	2.9
	TOPLAM	34	100

4.7.4. Serbest Bölgedeki Faaliyet Ruhsatı Süreleri

Herhangi bir serbest bölgede faaliyette bulunmak isteyen firmalar, ancak faaliyet ruhsatlarında belirtilen süreler kadar başvuruda buldukları serbest bölgede her türlü ticari faaliyeti gerçekleştirebilirler. Faaliyet ruhsatında belirtilen faaliyet sürelerinin yeterliliği işletmeciler tarafından tartışılmıştır. Yapılan ankette, işletmecilerin %20.6'sı faaliyet ruhsatı sürelerini yeterli ve %23.5'i kısmen yeterli bulurken; firmaların %50'si faaliyet ruhsatı sürelerini yetersiz ve %5.9'u ise kesinlikle yetersiz bulduğunu belirtmiştir (Tablo 4.18).

Tablo 4.18: Faaliyet Ruhsatı Süreleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Faaliyet Ruhsatı Süresi	Yeterli	7	20.6
	Kısmen Yeterli	8	23.5
	Yetersiz	17	50.0
	Kesinlikle Yetersiz	2	5.9
	TOPLAM	34	100

Tablodan da anlaşılacağı gibi işletmecilerin faaliyet ruhsatı sürelerini yeterli bulmadıkları, bu sürelerin daha fazla uzatılması gerektiğini düşündükleri söylenebilir. İşletmelere uygulanan faaliyet ruhsatı süreleri Ek-1’de verilmiştir.

4.7.5. İşletmelerin Diğer Serbest Bölgelerle İletişim Durumları

Ankete katılan işletmelerin diğer serbest bölgelerle olan ilişkilerine bakıldığında %5.9’unun iletişim içerisinde olduklarını, %29.4’ünün az iletişim kurduklarını, %8.8’inin pek fazla iletişim içerisinde bulunmadıklarını ve %55.9’unun ise hiç bir şekilde iletişim kurmadıkları görülmüştür. Gaziantep Serbest Bölgesi firmaları, genellikle Serbest Bölge içerisinde birbirleriyle ticari ilişkilerde bulunmakta; diğer serbest bölgelerle çok yüksek oranda iletişim kurmamaktadırlar (Tablo 4.19).

Tablo 4.19: Ankete Katılan Firmaların Diğer Serbest Bölgelerdeki Firmalarla İletişim Durumları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Diğer Bölgelerle İletişim	Var	2	5.9
	Az	10	29.4
	Pek Yok	3	8.8
	Hiç Yok	19	55.9
	TOPLAM	34	100

4.7.6. İşletmelerin Serbest Bölge İmkânlarından Memnuniyet Durumları

Serbest Bölge’de faaliyet gösteren firmaların, Bölge imkânlarından memnun oldukları yönünde ortak bir görüş bildirilmiştir. Buna göre; işletmelerin toplam %55.9’u memnun

olduklarını, %44.2'si ise kararsız olduklarını belirtmiştir. Böylece bölge imkânları yönünden memnuniyetsiz bir durum ortaya çıkmamıştır (Tablo 4.20).

Tablo 4.20: Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölge İmkânlarından Memnuniyet Durumları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İmkân	Çok Memnunuz	1	2.9
	Memnunuz	18	52.9
	Kararsız	15	44.2
	TOPLAM	34	100

4.7.7. Serbest Bölgenin Ticari Geleceğine İlişkin Görüşler

Bölgenin kuruluş yeri seçimi, ulaşım imkânları, bölge imkânlarından memnuniyet durumları gibi konularda Kullanıcıların görüşleri alındıktan sonra, Serbest Bölge'deki işletmelerin, ticari açıdan gelecek kaygısı taşıyıp taşımadıkları sorulmuştur. Buna göre; Serbest Bölge'de faaliyet gösteren firmaların toplam %41.2'si, Serbest Bölge'nin gelecekteki durumunun daha da iyi olacağını öngörmüştür. Yine bu işletmelerin %20.7'si, durumun bugünden çok farklı olmayacağını düşünmüş ve en azından mevcut durumun korunacağını belirtmiştir. Geriye kalan toplam 38.2'lik kısım ise, Serbest Bölge'nin geleceğini pek parlak görmediklerini ifade etmiş ve durumun bugünkünden daha geriye gideceğini savunmuştur (Tablo 4.21).

Tablo 4.21: Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölgenin Ticari Geleceğine İlişkin Görüşleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Bölgenin Gelecekteki Durumu	Çok Daha İyi	1	2.9
	İyi	13	38.2
	Değişmez	7	20.7
	Kötü	8	23.5
	Çok Daha Kötü	5	14.7
	TOPLAM	34	100

4.7.8. Serbest Bölge'nin Yöre Ekonomisine Katkıları Hakkındaki Görüşler

Alan çalışmasının temel amacı olan, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin yöre ve dolayısıyla ülke ekonomisine katkısı birtakım kriterler baz alınarak irdelenmiştir. Bu amaçla, ankete katılan işletme yetkililerine, Serbest Bölge'nin yöreye hangi alanlarda etki ettiğine yönelik sorular sorulmuştur. Bunun için istihdam, döviz, ithalat, ihracat ve iç ticareti canlandırma gibi kriterler seçilmiştir. Değerlendirilmesi istenen beş yargıya verilen cevaplar tek örneklem t-testi ile incelenmiş ve elde edilen aritmetik ortalamaların ölçek orta değeri olan 3'ten farklı olup olmadığı test edilmiştir. Yargılara verilecek cevaplar **en olumludan en olumsuz**a doğru (1. Kesinlikle Katılıyorum, 2. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılmıyorum) sıralanarak ankete katılan yetkililere sunulmuştur (Tablo 4.22).

Tablo 4.22: Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölgenin Yöre Ekonomisine Katkıları Hakkındaki Görüşleri

Serbest Bölgenin Yöre Ekonomisine Belirtilen Alanlarda Katkısı Olduğuna Katılıyor musunuz?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t-değeri	p-değeri
KRİTERLER					
1. İSTİHDAM	34	2.47	0.78	-3.91	0.00
2. DÖVİZ	34	3.17	0.83	1.23	0.22
3. İTHALAT	34	2.29	0.67	-6.09	0.00
4. İHRACAT	34	2.44	0.74	-4.36	0.00
5. İÇ TİCARETİ CANLANDIRMA	34	2.44	0.82	-3.95	0.00

Yapılan analiz sonuçlarına göre; dört yargıda aritmetik ortalamalar 3 değerinden anlamlı olarak ($p < 0.05$) farklılıklar göstermektedir. Bu yargılar istihdam, ithalat, ihracat ve iç ticareti canlandırma olarak belirlenmiştir. Ankete katılan işletmeler, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin söz konusu yargılarda yöre ekonomisine katkıda bulunduğu dair olumlu görüş bildirirken; Serbest Bölge'nin döviz konusunda katkı sağlaması durumuna kararsız kaldıkları söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya ekonomisinde artan rekabet sebebiyle, çok hızlı yer değiştirebilen uluslararası sermaye büyük önem kazanmıştır. Bu sermayeyi kendilerine çekebilmek amacıyla ülkeler, çeşitli yasal düzenlemeler içerisine girmişlerdir. Yabancı sermayenin hangi ülkeyi seçeceği konusunda yalnızca getirilen bu yasal düzenleme ve teşvikler değil; aynı zamanda o ülkenin politik ve ekonomik istikrarı başta olmak üzere birçok farklı kriter de önem kazanmaktadır. Yabancı sermayeyi ülkeye çekebilen faktörlerden birisi serbest bölge uygulamasıdır.

Serbest bölgeler, yeterli kontrol mekanizmaları sağlandığı takdirde, yabancı sermayeyi ülkeye çekmenin yanı sıra; ihracatı kolaylaştırmak ve arttırmak, döviz gelirlerini yükseltmek, teknoloji transferi sağlamak ve yeni istihdam olanakları yaratmak gibi konularda da önemli ekonomik katkılar sağlayacaktır. İdari düzenleme ve kontrollerin iyi yapılmadığı serbest bölgelerin kaçakçılığı arttırma, çevre kirliliği, yerli firmalara dış pazarda rakip yaratma, ithalat baskısı yaratma gibi sakıncaları da mevcuttur. Elbette burada sakınca serbest bölgenin kendisinden değil, görevinin gereğini yerine getirmeyen yönetimden kaynaklanmaktadır. Serbest bölge işlemlerinden dolayı her yıl yaklaşık 60 milyon \$ genel bütçeye aktarılmaktadır. Dünya ticaretinin yaklaşık %15'ini yöneten serbest bölgeler, bu açıdan bakıldığında özellikle istihdam yönüyle büyük bir kaynak teşkil etmektedirler.

Serbest bölgeler, özellikle Türkiye gibi istihdam sorunu yaşayan ülkeler için büyük fırsatlar yaratmaktadır. Türkiye'deki serbest bölgelerde direkt olarak serbest bölgenin kendisinden dolayı 46 000 kişi istihdam edilmektedir. Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalardan dolayı istihdam edilenlerin sayısı ise elbette bunun çok daha üstündedir. O halde; her yıl işsizler ordusuna on binlerin katıldığı -üstelik bu rakamın büyük kısmının da üniversite mezunlarından oluştuğu göz önünde bulundurulursa- ve işsizlik sebebiyle ülkede terör olaylarının, aile çözümlerinin dolayısıyla da sosyal sorunların her geçen gün arttığı Türkiye'de, serbest bölge uygulamaları çözüm için yardımcı bir etken olabilir.

Coğrafi konumu itibarıyla tam bir köprü olan Türkiye'de 1980'lerden sonra uygulamaya konulan serbest bölgeler, bugün ülke geneline yayılmış olup, sayıları 21 olmuştur. Ancak; faaliyette olan serbest bölgelerin çoğu tam kapasiteyle çalışmamaktadır. Önümüzdeki yıllarda serbest bölge sayısını arttırmak yerine, mevcut serbest bölgelerin verimli ve etkin çalışabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması daha uygun olacaktır.

Türkiye’de bulunan serbest bölgelerde 642 yabancı yatırımcı faaliyet göstermektedir. Bu oranın genel toplam içinde ancak %17’ye karşılık geldiği göz önünde bulundurulursa, serbest bölgelerin mevcut potansiyelinin çok altında kaldığı görülebilir. Yani yabancı sermayeyi ülkeye çekme hususunda ciddi bir problemle karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunu en fazla yaşayan serbest bölgelerden birisi de Gaziantep Serbest Bölgesi’dir.

Tarih boyunca aynı devlet çatısı altında birlikte yaşayan Ortadoğu halkları, zaman içerisinde evlilik yoluyla akrabalık bağları kurmuşlardır. Bugün Güneydoğu’da birçok kişi Suriye, Irak veya Lübnan’daki akrabalarıyla sadece sınır sebebiyle ayrı kalmaktadır. Bölgedeki dil, mutfak kültürü, inanç ve daha birçok ortak yön; çimento niteliği taşıyıp yüzyıllardan beri varolan bu bağların ayakta kalmasını sağlamaktadır. Gaziantep ili ve Gaziantep Serbest Bölgesi, Türkiye’nin Ortadoğu’ya açılan kapısıdır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayan halk; hem akrabalık hem de tarihten gelen ticari alışkanlık sebebiyle, sürekli olarak Ortadoğu ile iletişim ve etkileşim içerisinde. Hem Gaziantep ilinin hem de yöredeki diğer illerin ekonomisi çoğunlukla, Suriye ve Irak gibi ülkelerle yapılan ticarete dayanmaktadır. Yöre için Ortadoğu ülkeleri, hem maddi hem de manevi yönden çok büyük önem taşımaktadır. Gaziantep Serbest Bölgesi’ndeki firmaların yıllık ihracat oranının çok büyük bir kısmı da bu ülkelerle gerçekleştirilmektedir (%64,7).

GAP Bölgesi’nin iki serbest bölgesinden biri (Mardin ve Gaziantep) olan Gaziantep Serbest Bölgesi, kuruluşundan itibaren bölgede etkin rol oynamış ve 2003 yılında yıllık ticaret hacmini 207 milyon \$ seviyesinin üzerine çıkarmıştır. Ancak ne var ki; 2006 ve 2007 yılı sonunda bölgedeki ticaret hacmi hızla düşerek 80 milyon \$ seviyesinin altına inmiştir. Gaziantep Serbest Bölgesine ilişkin rakamsal veriler Ek-2’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Gaziantep; bölgenin en gelişmiş kenti olması sebebiyle çevresindeki tüm illeri etkisi altına almaktadır. Ekonomi, eğitim, sanayi, sağlık, ulaşım, tekstil ve daha sayılamayacak bir çok yönden dolayı; istihdam açısından yöredeki en cazip il konumundadır. Gaziantep Serbest Bölgesi, yöre için büyük bir istihdam kaynağı olmaktadır.

GAP gibi dünyanın sayılı projeleri arasında yer alan bir bölgede kurulmuş olan Gaziantep Serbest Bölgesinin; öncelikle yöre için, makro düzeyde de ülke ekonomisi için sağlayacağı katkı tartışılmaz. GAP, büyük ölçüde tamamlanmış ve bölgede küçümsenmeyecek derecede önemli bir ekonomik potansiyel yaratmıştır. Bu potansiyel ile

birlikte yöre daha çok gelişecek ve Gaziantep Serbest Bölgesine olan ilgi ve verilen önem de artacaktır.

Ortadoğu'ya en yakın; siyasi istikrar, ekonomi, demokrasi ve gelişmişlik yönünden en güçlü ülke olan Türkiye, bölgede yıllardan beri söz sahibi olmuş ve bölgenin şekillenmesinde kilit rol oynamıştır. Avrupa'dan, Asya ve Ortadoğu'ya giden yollar üzerinde olması, bölgedeki ticaretin de yüzyıllardan beri canlı kalmasını sağlamıştır. Özellikle İpek Yolu ticaretinin geçiş güzergâhında bulunması, tarih boyunca çeşitli devletlerin bu bölge için savaşmalarına sebep olmuştur. Bu kadar avantaja sahip bir ülkede ve bu ülke içinde de bu kadar önemli bir noktada yer alan Gaziantep ilinin ve Gaziantep Serbest Bölgesi'nin, ticari yönden ne denli önem arz ettiği çok açıktır.

Ülkenin gelişmemiş, sanayi yönünden geri kalmış bölgelerinde yeni serbest bölgeler kurulabilir. Daha önceden kurulan serbest bölgelerin ise, tam kapasiteyle çalışabilmeleri için gerekli hukuki zemin oluşturulabilir. Yeterli altyapı ve teknik donanım desteği sağlandığı takdirde, Türkiye'deki serbest bölge uygulamalarından en üst düzeyde verim alınacağı muhakkaktır.

Ancak ne var ki; yasal düzenlemeler ve ağır bürokrasi, serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmaların gelecek kaygısı taşımalarına sebep olmaktadır. Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum ve taşıdığı maddi-manevi değerler göz önüne alınacak olursa, ülkenin her açıdan hak ettiği noktaya ulaşması gerektiği gerçeği ortaya çıkacaktır. Gelişmenin en temel unsurlarının başında ekonomik refah seviyesinin yüksekliği geldiğine göre; serbest bölgeler bu amaç için kullanılabilir.

Serbest bölgelerin, bahsedilen gelişme kriterlerine yeterince katkı sağlayabilmeleri için hükümetlerin ve bürokrasinin serbest bölge firmalarına güvence niteliği taşıyan yasalar çıkarması ve bu yasaların yine yasa koyucular tarafından korunması gerekmektedir.

EKLER

EK-1

FAALİYET RUHSATI SÜRELERİ

KİRACI KULLANICILAR..... 10 YIL

* Üretim faaliyetinde bulunacak firmalar için bu süre **15** yıldır.

** Ruhsat başvuru bedeli 5.000.-US\$'dır

YATIRIMCI KULLANICILAR.....20 YIL

* Üretim faaliyetinde bulunacak firmalar için bu süre **30** yıldır.

** Ruhsat başvuru bedeli 5.000.-US\$'dır

Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğünce proje bazında değerlendirilecek özel yatırımlar için **49** veya **99** yıllık süreyle faaliyet ruhsatı almak mümkündür.

* Proje bazında uygun görülen faaliyetlere ilişkin ruhsat bedeli

❖ **49 Yıl için 100.000.-US\$'dır.**

❖ **99 Yıl için 250.000.-US\$'dır.**

EK-2**GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ FAALİYET RAPORLARI (OCAK 2008)**

SERBEST BÖLGENİN YILLAR İTİBARIYLA TOPLAM TİCARET HACİMLERİ:			Önceki Yıla Göre Yüzdesele Oran
1999 Yılı	(05.07.1999-31.12.1999)	15 749 564- ABD \$	
2000 Yılı	(01.01.2000-31.12.2000)	35 671 398- ABD \$	126 %
2001 Yılı	(01.01.2001-31.12.2001)	54 354 798- ABD \$	52 %
2002 Yılı	(01.01.2002-31.12.2002)	109 627 235- ABD \$	102 %
2003 Yılı	(01.01.2003-31.12.2003)	207 261 408- ABD \$	89 %
2004 Yılı	(01.01.2004-31.12.2004)	156 898 450- ABD \$	- 24 %
2005 Yılı	(01.01.2005-31.12.2005)	132 431 759- ABD \$	- 16 %
2006 Yılı	(01.01.2006-31.12.2006)	93 909 907- ABD \$	- 29 %
2007 Yılı	(01.01.2007-31.12.2007)	72 785 643- ABD \$	- 22 %
2008 Yılı	(01.01.2008-31.01.2008)	11 388 957- ABD \$	
TOPLAM		890 079 119- ABD \$	

SERBEST BÖLGEDE ÖNCEKİ YILA GÖRE İŞLEM HACİMLERİ (\$)

İŞLEM YÖNÜ	2007 Yılı Ocak	2008 Yılı Ocak	Yüzdesele Değişim
Bölgeden Yurtdışına Mal Çıkışı	951 670	1 581 273	66 %
Bölgeden Türkiye'ye Mal Çıkışı	1 098 334	3 331 355	203 %
Bölgeye Türkiye'den Mal Girişi	813 376	873 217	7 %
Bölgeye Yurtdışından Mal Girişi	1 099 802	5 603 112	409 %
Bölgeye Diğer Serbest Bölgelerden Mal Girişi	-	-	%
Bölgeden Diğer Serbest Bölgelere Mal Çıkışı	-	-	%
Transit (Giriş)	-	-	%
Transit (Çıkış)	-	-	%
TOPLAM	3 963 182	11 388 957	187 %

SERBEST BÖLGEDE YILLAR İTİBARIYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM SAYILARI:

				Önceki Yıla Göre Yüzdesele Oran
1999 Yılı	(05.07.1999-31.12.1999)	251	İşlem	
2000 Yılı	(01.01.2000-31.12.2000)	708	İşlem	182 %
2001 Yılı	(01.01.2001-31.12.2001)	963	İşlem	36 %
2002 Yılı	(01.01.2002-31.12.2002)	1 520	İşlem	58 %
2003 Yılı	(01.01.2003-31.12.2003)	1 386	İşlem	-9 %
2004 Yılı	(01.01.2004-31.12.2004)	1 418	İşlem	2 %
2005 Yılı	(01.01.2005-31.12.2005)	1 939	İşlem	37 %
2006 Yılı	(01.01.2006-31.12.2006)	1 626	İşlem	- 16 %
2007 Yılı	(01.01.2007-31.12.2007)	1 397	İşlem	- 14 %
2008 Yılı	(01.01.2008-31.01.2008)	152	İşlem	

KONULARI İTİBARIYLA MEVCUT RUHSATLAR

:

FAALİYET KONULARI	YILLAR									
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
BKİ	1									
İŞYERİ KİRALAMA		1								
DEPO İŞLETMECİLİĞİ		1								
ALIM-SATIM		2	3	4	2	4	3	2		2
ÜRETİM			1		1	3	1			3
TOPLAM	1	4	4	4	3	7	4	2		5
GENEL TOPLAM	34									

YERLİ+YABANCI ORTAKLI KULLANICILAR

:

GZP-NO	FİRMA ADI	FAALİYET KONUSU	ORTAKLIK PAYI	
			YERLİ	YABANCI
GZP-44	PACKSYS Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.	Üretim	%70	%30
GZP-45	PACKSYS Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.	Alım-Satım	%70	%30

% 100 YABANCI SERMAYELİ KULLANICILAR:

GZP-NO	FİRMA ADI	FAALİYET KONUSU
GZP-37	COVTEX-FEIZY Halı San. ve Tic. Ltd. Şti.	Üretim
GZP-38	COVTEX-FEIZY Halı San. ve Tic. Ltd. Şti.	Alım-Satım

BKİ (GASBAŞ)'a Ait Ruhsatlar	
BKİ	1 Adet
İşyeri Kiralama	1 Adet
Depo İşletmeciliği	1 Adet
TOPLAM	3 Adet

SEKTÖREL DAĞILIM

SEKTÖR	RUHSAT SAYISI
Gıda	5 Adet
Tekstil	18 Adet
Otomotiv	1 Adet
Plastik Sanayi	3 Adet
Dış Ticaret	6 Adet
Kimya Sanayi (Cam)	1 Adet
TOPLAM	34 Adet

YILLAR İTİBARIYLA VERİLEN FAALİYET RUHSATLARI

YIL	FAALİYET RUHSATI SAYISI
1998- 1999	10 Adet
2000	14 Adet
2001	11 Adet
2002	6 Adet
2003	11 Adet
2004 (06.02.2004 Tarihine Kadar)	8 Adet
(06.02.2004 Tarihinden Sonra)	5 Adet
2005	3 Adet
2006	-
2007	6 Adet
TOPLAM	74 Adet

05.07.1999 / 06.02.2004 arası : 60 Faaliyet Ruhsatı
İptal Edilen : 32 Faaliyet Ruhsatı
MEVCUT : 28 Faaliyet Ruhsatı

06.02.2004 tarihinden sonra :14 Faaliyet Ruhsatı
İptal Edilen : 8 Faaliyet Ruhsatı
MEVCUT : 6 Faaliyet Ruhsatı

EK-3

ANKET FORMU

1. İşletmenizin kuruluş dönemini belirtiniz?

a- Serbest Bölgeden Önce

b- Serbest Bölgeden Sonra

2. İşletmenizin faaliyet alanı nedir?

a-Tekstil

b-Mobilya

c-İnşaat

d-Gıda

e-Sanayi

f-Elektrik/Elektronik

g-Diğer (Belirtiniz).....

3. İşletmenizin faaliyet şekli aşağıdakilerden hangisidir?

a-Üretim İşletmesi

b-Alım/Satım İşletmesi

c-Depolama İşletmesi

d-Kiralama İşletmesi

e-Diğer (Belirtiniz).....

4. İşletmenizdeki çalışan sayısı(yönetici-işçi)nedir?

a-1-9

b-10-49

c-50-99

d-100-249

e-250 ve üstü

5. İşletmenizin hukuki yapısı nedir?

a-A.Ş.

b- Ltd. Şti.

c- Kollektif Şirket

d-Diğer (Belirtiniz).....

6. İşletmedeki unvanınız nedir?

() İşletme Sahibi

() Yönetim Kurulu Üyesi

() Genel Müdür

() Diğ er (Belirtiniz).....

7. Eğitim durumunuz nedir?

()İlköğretim

()Lise

()Meslek Yüksekokulu

(

)Fakülte/Yüksekokul

()Lisansüstü

8. Kalite standardınız var mı? **Var ise belirtiniz.**

() Evet var

() Başvurumuz Beklemede

() Hayır Yok

9. İşletmenizde İnternet üzerinden ticaret yapıyor musunuz?

() Evet yapıyoruz

() Hayır yapmıyoruz

10. Ürünlerinizi hangi piyasalara arz ediyorsunuz?

- Gaziantep G.Antep ve Bölge İller Türkiye Geneli
 Yurtiçi ve Yurtdışı Sadece Yurtdışı

11. Müşterileriniz kimlerdir?(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- Fabrikalar Toptancılar Doğrudan İhracat Perakendeciler
 Diğer (Belirtiniz).....

12. İthalat yaptığınız ülkeler hangileridir?

- Orta Doğu Ülkeleri AB Ülkeleri ABD
 Çin ve Diğer Uzakdoğu Ülkeleri Diğer (Belirtiniz).....

13. İhracat yaptığınız ülkeler hangileridir?

- Orta Doğu Ülkeleri AB Ülkeleri ABD
 Çin ve Diğer Uzakdoğu Ülkeleri Diğer (Belirtiniz).....

14. İthalatınız zaman içerisinde nasıl bir değişim göstermiştir?

- Arttı Azaldı Değişmedi

15. İhracatınız zaman içerisinde nasıl bir değişim göstermiştir?

- Arttı Azaldı Değişmedi

16. İşletmenizin karşılaştığı sorunları önem derecesine göre sıralayınız.

	En çok	Çok	Biraz	Çok Az	Hiç Yok
☐ Hammadde					
☐ Pazarlama					
☐ Ar-Ge					
☐ Siyasi Yapı					
☐ Teknoloji					
☐ İletişim					
☐ Hukuki Yapı					
☐ Ekonomik Nedenler					

17. Gaziantep ilinde kurulmuş olan bu serbest bölgenin kuruluş yeri seçimi konusunda ne düşünüyorsunuz?

- Kesinlikle Uygun Uygun Fark Etmez
 Uygun Değil Kesinlikle Uygun Değil

18. Serbest bölgenin ulaşım imkanlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Çok İyi İyi Normal Kötü Çok Kötü

19. Serbest bölgenin yöre ekonomisine belirtilen alanlarda katkısı olduğuna katılıyor musunuz?

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
İstihdam					
Döviz					
İthalat					
İhracat					
İç Ticaret					

20.Serbest bölgelerde sağlanan teşviklerden ve haklardan yabancı firmaların da aynı şekilde yararlanmalarını nasıl buluyorsunuz?

Çok doğru Doğru Sakıncasız Doğru Değil Hiç Doğru Değil

21. Serbest bölgeler için uygulanan ‘Faaliyet Ruhsatı’ sürelerini yeterli buluyor musunuz?

Çok yeterli Yeterli Kısmen Yeterli Yetersiz Kesinlikle yetersiz

22.Diğer serbest bölgelerle ilişkileriniz ne durumdadır?

Sık Var Var Az Var Pek Yok Hiç Yok

23.Serbest bölgede faaliyet gösteren işletmeler olarak serbest bölge imkanlarından ne ölçüde memnunsunuz?

Çok memnunuz Memnunuz Kararsız Memnun Değiliz Hiç Memnun Değiliz

24. Serbest bölgede faaliyet gösteren işletmeler olarak Gaziantep Serbest Bölgesinin gelecekteki durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok Daha İyi İyi Değişmez Kötü Çok Daha Kötü

KAYNAKLAR

- Akça, Yüksel, Soru ve Cevaplarla Türkiye’de Serbest Bölgeler, Ankara, 1998, s.13.
- Akıllı, Mehmet, Türkiye’de Serbest Bölge Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Yay. , Ankara, 1983.
- Akyüz, Ferhat, “Serbest Bölgeler”, Ankara Ticaret Odası Dış Ticaret Bülteni, Yıl 1, Sayı 5, Ankara, Eylül 1999.
- Akyürek, Engin, “Dünyada Ve Türkiye’de Serbest Bölge Tanımı”, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 14, İstanbul, 1983.
- Alpar, Cem, Dünyada Ve Türkiye’de Serbest Bölgeler, Dost Kitabevi, Yayın No: 29, Ankara, 1985.
- Altınok, Serdar ve Alagöz, Mehmet, “Karaman’da Bir Serbest Üretim Bölgesi Kurulabilir Mi?”, Karaman Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Yayın No:1, Karaman, 1998.
- Bağrıaçık, Atilla ve Ç. İnanç, “Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler”, Bilim Teknik, 1997.
- Budak, S. Rıdvan, Türkiye Ekonomisi, Beta Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1999.
- Devlet Planlama Teşkilatı, “Serbest Bölgeler Hakkında Rapor”, D.P.T. Yayınları, Yayın No:4, Ankara, 1985.
- Devlet Planlama Teşkilatı, “Serbest Bölge Çalışmaları Hakkında Rapor”, D.P.T. Yayınları, Yayın No:1, Ankara, 1983.
- Erdem, Haluk, Serbest Bölgelerin Ekonomiye Etkileri Ve Türkiye’de Serbest Bölgeler Rejimi, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Yeterlilik Etüdü, İstanbul, 1992.
- Erdoğan, Engin, “Serbest Bölgeler ve Türkiye”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı:2, Eskişehir, 1985.
- Erdoğan, Engin, “Serbest Bölgeler Ve Türkiye’de Bir Model Denemesi”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:110, Eskişehir, 1985.
- Erdoğan, Engin Ve Ener, Meliha, Serbest Bölgeler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.
- Güçer, Lütfi, İktisat Tarihi, Güney Matbaası, İstanbul, 1976.
- Güner, Sedat, Serbest Bölgeler, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995.
- Hava, H. Tamer, “Serbest Bölgeler Ve Ege Serbest Bölgesi: Bir Durum Değerlendirmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, İzmir, 1999.

İskenderun T.S.O., Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler, İskenderun Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Antakya, 1990.

İstanbul Ticaret Odası, “Serbest Bölgelerin Ülkemiz Ekonomisine Etkileri”, İ.T.O. Dergisi, İstanbul, Nisan 1988.

Jacques, Pirene, Büyük Dünya Tarihi, Çeviren: Nihal Önal, Cilt:1.

Kazgan, Gülten, İktisadi Düşünce Veya Politik İktisadın Evrimi, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1980.

Kentbank Kurumsal Pazarlama Bölümü, Serbest Bölgeler Hakkında Bilgi Notu, Kentbank Yayınları, İstanbul, 2000.

Özcan, Faysal, Dünyada Ve Türkiye’de Serbest Bölge Uygulaması, Maliye Bakanlığı APKKB, Yayın No: 923, Ankara, 1987.

Seyidoğlu, Halil, Uluslararası İktisat, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1999.

Şahin, Hüseyin, “Serbest Bölgeler”, HDTM Dergisi, Sayı: 10-11, Ankara, 1991.

Şahin, Serdar ve Varlık, Levent, “Serbest Bölgeler Ve Off-Shore Bankacılık”, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara, 1985.

Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim, Dünya’da ve Türkiye’de Serbest Üretim Bölgelerinin Doğuşu ve Dönüşümü, Yurt Yayıncılık, Ankara, 1987.

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Serbest Bölgeler Mevzuatı, 4. Baskı, Ankara, 1996.

Tuncer, Selahattin, “Reeksport”, Dünya Gazetesi, 3 Mayıs 1983.

Tümer, Vacit, “Serbest Bölgelerin Ülkemiz Ekonomisine Katkısı”, İzmir Ticaret Odası Dergisi, İzmir, Şubat, 1983.

Yıldız, Zafer, “Türkiye’de Serbest Bölgeler ve Mersin Serbest Bölgesi: Bir Durum Değerlendirmesi”, Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi, İ.İ.B.F., Sayı: 6, Manisa, 2000.

Zeytinoğlu, Erol, İktisat Tarihi, Meter Matbaası, İstanbul, 1976.

www.dtm.gov.tr, Erişim Tarihi: 19.11.2007

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABIliskilerDb/sb_istihdam.xls, Erişim Tarihi 15.01.2008.

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABIliskilerDb/sb_hacim_degismeler.xls, Erişim Tarihi: 16.01.2008

www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&dil=TR&yayinid=1131&icerikid=1237&form=home, Erişim Tarihi: 19.01.2008

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/MevzuatKoordinasyonDb/atinterf.doc,
Erişim Tarihi: 20.02.2008

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABIliskilerDb/sb_firma.xls, erişim Tarihi: 24.03.2008

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABIliskilerDb/sb_istihdam.xls,
Erişim Tarihi: 25.03.2008

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABIliskilerDb/sb_hacim_alfabetik.xls,
Erişim Tarihi: 25.01.2008

www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&dil=TR&yayinid=1131&icerikid=1237&form=home, Erişim Tarihi: 30.03.2008

www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=1124&icerikID=523&dil=TR,
Erişim Tarihi: 25.03.2008

www.gasbas.com.tr, Erişim Tarihi: 01.01.2008

www.freezone-antep.gov.tr, Erişim tarihi: 30.03.2008

ÖZET

Serbest bölgeler ülke ekonomileri için oldukça büyük getiriler sağlamaktadırlar. Bilhassa; yeni istihdam olanakları yaratması, ülkeye döviz geliri sağlaması, ihracatı ve ithalatı geliştirmesi, bulunduğu yöreyi hem ekonomik hem de kültürel yönden geliştirmesi serbest bölgelerin etkilerinden en önemlileridir. Fakat serbest bölgelerin değeri çok geç anlaşılmıştır. Ancak 1970'lerden sonra dünya, serbest bölgelerin önemini anlamaya başlamıştır. Bu gelişmelerde 1950'lerden sonra başlayan ihracata yönelik kalkınma çabaları önemli rol oynamıştır. Türkiye'de serbest bölge uygulamaları geçmişte de denenmiş ancak 1980'lere kadar başarı sağlanamamıştır. Bugün 21 serbest bölgeye sahip Türkiye, bölgelerin çoğunun tam kapasiteyle çalışmamasından dolayı gerekli ticari geliri elde edememektedir. Kıtalararası bir köprü konumunda olan Türkiye, sırf bu yönüyle bile serbest bölge uygulamalarından dünyanın en çok getiri elde eden ülkelerinden biri olmak zorundadır. Yeterli yatırımla güçlendirilmiş, yabancı sermaye için cazip hale getirilmiş ve iyi kontrol altına alınmış serbest bölgelerle, Türkiye'nin hak edilen kazancı sağlaması hiç de zor olmayacaktır.

SUMMARY

Free-zones provide quite important incomes for country economies. Especially; creating new employment opportunities, providing foreign money income to the country, improving export and import, and improving the regions where they located both economically and culturally are the most important effects of free-zones. But the value of free-zones have been understood too late. Merely after 1970s, the world has begun to understand the importance of free-zones. In these progresses, export oriented development efforts that have begun after 1950s, have an important role. In Turkey, free-zone applications were also tried in the past; however, couldn't provide any success until 1980s. Today, Turkey, which has 21 free-zones, can not gain the necessary commercial income owing to the fact that most of its zones don't work with full capacity. Turkey, in the location of an intercontinental bridge, even by this side, must be one of the most income providing countries in the world from free-zone applications. With free-zones, strengthened with necessary investment, made attractive via foreign capital, and brought under control well, it won't be a problem for Turkey to provide the deserved earnings at all.